

ΒΥΡΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΑΠΑΞ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΤΟΜΟΣ Γ' | ΜΑΡΤΙΟΣ 1878 | ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 3

ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΤΟΥ
Κ. ΣΜΕΙΔΛΕΡΟΥ

[W. F. Carl. Schmeidler]

ΕΠΙΤΟΜΗ

[Συνέχεια]

Λέγεται ὅτι οὗτοι τοὺς νόμους καὶ τὴν ἀστυκὴν ἐλευθερίαν ἀποκατέστησαν, καὶ ὅτι

ἐξήγειραν τὸν ἔρωτα πρὸς τὰς τέχνας, τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν γεωργίαν. Ἄλλὰ δὲν κατείχον ἀποκλειστικῶς ὡς κύριοι ἅπασαν τὴν λαχούσαν αὐτοῖς χώραν, ἀλλὰ προσεδέξαντο καὶ Γάλλους ἰππότες καὶ ἰσχυροὺς Ἑλληνας ὡς ὑποτελεῖς. Τοιοῦτοτρόπως συνέστησαν ἐν ταῖς νήτοις καὶ ταῖς παραθαλασσίαις πόλεσιν αἱ χωροδεσποτεῖαι. Γοδεφρείδος ὁ Βιλλαρδουῖνος ἐν Κορίνθῳ καὶ ὁ Βουργούνδιος Ὁθων de la Roche ἐν Ἀθήναις ἐδημιούργησαν ἐκτεταμένας ἡγεμονίας ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι. Ὁ πρῶτος τούτων ὀνομάσθη δούξ

τῆς Ἀρχαίας. Πᾶς ἰππότης δυνάμενος περὶ αὐτὸν δυνάμειν τινα νὰ συγκεντρώσῃ, κατελάμβανε πόλιν ἢ ὄρος, ὅπου τὸ παλαιὸν ληστρικὸν ἐπάγγελμα καταλλήλοτερον ἐξήσκει. Οὕτω διεπράττον φοβεράς ὁμότητας καὶ βικιοπραγίας κατὰ προσώπων καὶ πραγμάτων καὶ διήρπαζον τὰς περιουσίας καὶ τὰ καλλιτεχνήματα τῆς χώρας. Τούτοις δὲ προσετίθεντο καὶ παντοῖοι τυχοδιώκται ἐκ τῆς Ἑσπερίας, οἵτινες ἐργασίαν ἐζήτουν παρὰ τῶ αὐτοκράτορι καὶ τοῖς χωροδеспόταις, ἐπανερχόμενοι δὲ μετὰ τῆς λείας εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν πατρίδας ἐκτιζον διὰ τοῦ χρυσοῦ, ὅπερ ἀπέκτων, μοναστήρια, ναοὺς καὶ φρούρια.

Ὁ αὐτοκράτωρ προέστατο οὕτω συμμαχικῆς ἐξουσίας, ἐπιβαλλόμενος μόνον διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἀξίας. Εἰς πᾶσαν ἀπόφασιν αὐτοῦ ἀπητεῖτο καὶ ἡ συναίνεσις τῶν Ἑνετῶν. Ἡ ἐνέργεια τῆς ἀθλίας ταύτης διοικήσεως περιορίζετο εἰς τινὰς εὐτυχεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἢ ἀτυχεῖς ἐκστρατείας, εἰς ἐρίδας καὶ βραδουρίας. Ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖος ὁ Β΄ δίκην ἐπαίτου διήλθεν ὀλόκληρον τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, ὅπως τύχῃ συνδρομῆς χρηματικῆς κατὰ τῶν πιεζόντων αὐτὸν καὶ τελευταῖον ἐξῆν ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης τῆς Γαλλίας.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὡς πρόμαχος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους δημοτικῆς καταστάς ἐν Νικαίᾳ, κατόρθωσε νὰ ἰδρῶσῃ τὴν τελευταίαν ἐλληνικὴν δυναστείαν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τούτου δὲ ἀποθανόντος ἐν ἔτει 1282, τὰ πρῶτα τῶν Ὀθωμανῶν στίφη ἐγκατέστησαν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὴν πτῶσιν τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας προπαρασκευάζοντα. Εἰς τοῦτο δὲ συνέπραττον ἀκουσίως καὶ ὁ Μιχαὴλ, διατηρῶν ὀλό-

κληρα σώματα μισθοφόρων Σλάβων, Βουλγάρων καὶ Τούρκων, δι' ὧν ἐπολέμει κατὰ τῶν ὑπολειπομένων εἰσέτι Λατίνων δεσποτῶν ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς χώραις. Πρέπει ὁμῶς νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οὗτος ἐπρόσταυσε τοὺς Βενετούς καὶ Γενουῖσιους, δι' ὧν τὸ ἐμπόριον ἐπανεκαμψεν εἰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας, ἡ δ' ἐλληνικὴ παιδεία καὶ ἡ Βυζαντινὴ τέχνη μετεδόθησαν εἰς τὴν Ἑσπερίαν. Ἀλλὰ περὶ τοὺς χρόνους τούτους αἱ μικρόλογοι καὶ ὄλως δευτερεύουσαι θρησκευτικαὶ ἐρίδες ἐξῆψαν τὰς κεφαλὰς μικρῶν τε καὶ μεγάλων. Ταῦτα πάντα καὶ αἱ βραδουρίαι τῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μιχαὴλ ἐπήνεγκον τὸν διαμελισμὸν τοῦ ἀτυχοῦς κράτους. Ὁ ἐπίτροπος ἐτέρου αὐτοκράτορος, Ἰωάννης ὁ Κατακουζηνός, αὐτοκράτορα ἑαυτὸν ἀνακηρύξας, διηγείται μετὰ πολλῆς ἀφελείας καὶ λεπτομερῶς τίνα ἔφερε κοσμήματα, τίς δὲ τὸ δεξιὸν καὶ τίς τὸ ἀριστερόν ἐκ τοῦ ποδῶς αὐτοῦ ἐξῆγε πορφυροβαφῆς πέδιλον κτλ. κτλ.

Ἡ μὴ κυβέρνησις ἀντεστρατεύετο κατὰ τῆς ἄλλης, ἔστω τὸ ἑλλ. κράτος ἀπόλεσε πᾶσαν σημασίαν, ἐνῶ ἀφ' ἐτέρου οἱ ὀθωμανοὶ ὀλονέν πλησιάζοντες, κατέστησαν πρωτεύουσαν αὐτῶν τὴν Προύσσαν. Οἱ ὀθωμανοὶ οὗτοι ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς μητρὸς τοῦ ἀνγλικοῦ νομίμου αὐτοκράτορος. Λέγεται δ' ὅτι ἐτέρα φυλὴ Τούρκων ἐξ 28,000 ἀνδρῶν ἔσπευσεν ἀφ' ἐτέρου εἰς βοήθειαν τοῦ Κατακουζηνοῦ.

Βραδύτερον ὁ Σουλτάνος Ὀρχάν ἐπισκεφθεὶς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔτυχεν ἐπισημοῦ ὑποδοχῆς καὶ εἶδεν ἰδίως ὄμμασι τὴν οἰκτρὰν τοῦ βασιλείου κατάστασιν.

Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς διηγείται, ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια ἐπὶ τοσοῦτον κατέστη ἄπορος, ὥστε καὶ τὰ ἐπιτὰ καὶ τὰ ἐνδύματά της ἐνέφαινον τὴν ἄκραν πενίαν. Ἀντὶ τῶν πολυτίμων λίθων ἐβλεπέ τις ἀδάμαντας ψευδεῖς καὶ ὕελους κεχροματι-

σμένας, ἀντὶ δὲ τῶν πολυτελῶν ταπήτων καὶ τῶν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου διηθισμένων ὑφασμάτων, ἐπὶ χρυσα μόνον ὑφάσματα ἐκάλυπτον τοὺς τοίχους, τὰ δὲ χρυσα καὶ ἀργυρᾶ σκευὴ ἀντικατέστησαν ἀγγεῖα χαλκᾶ καὶ πήλινα κτλ. κτλ. Ἀφαιροῦντες δ' ἐκ τῶν ναῶν τὰ κοσμήματα τῶν ἱερῶν εἰκότων ἐπόλουν αὐτὰ διὰ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου. Ἐν ἔτει 1356 ἐκλήθησαν εἰς βοήθειαν οἱ Γενουῖνσιοι καὶ ὁ Ὀρχάν, ὅστις, ὡς ὁ ἴδιος Κατακουζηνός ἐν τῇ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ διηγείται, ἐμνηστεύσατο τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Θεοδώραν. Ὁ Ὀρχάν ἐπεμψε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σολιμάν, ὅστις ὄρχαν θεσιν καταλαβὼν ἐδύνατο καὶ εἰς τὴν Θράκην νὰ προχωρήσῃ, καὶ μετὰ τῆς μικρᾶς Ἀσίας εἰς συγκοινωνίαν νὰ διατελῇ. Τὸ δ' ἐπιὴν ἔτος τὰ στρατεύματα τοῦ Σολιμάν κατέλαβον τὴν Καλλιπόλιν, ματαίως τοῦ Κατακουζηνοῦ διαμαρτυρομένου.

Ἐν Ἑλλάδι ἐκυβέρνων ὄλως ἀνεξάρτητοι οἱ δουκεῖς, οἵτινες ὅμως συνεχῶς ἤλλασον, ὥστε τὸ δουκάτον Ἀθηνῶν τῇ 14ῃ ἑκατονταετηρίδι περιελθὼν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας, ἐκυβερνεῖτο ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ. Νικηθέντων δὲ τῶν Καταλωνίων ὑπὸ τῶν Φλωρεντινῶν ἐν ἔτει 1386 αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ Θῆβαι ὑπετάχθησαν τῷ νικητῇ, ὅστις κατέχων τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος καὶ τὴν Βαστίτζαν, ἀνηγορεύθη τότε καὶ δούξ τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως. Μέχρι τῶν μέσων τῆς προσεχοῦς ἑκατονταετηρίδος ἔλαβον χώραν πλείστα ὅσα τοιαῦτα μεταβολαὶ καὶ ἀλληλοκτονίαι, ἀλλ' ὅμως ἐκ μέρους τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας οὐδ' ἐλαχίστη ἐγένετο παρέμβασις, οὐδὲ κἀν προσοχὴ τις ἐδόθη. Ἄλλα τινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως αἱ δεσποτεῖαι τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τινὰ διαμερίσματα (districts) τῆς Πελοποννήσου περιήλ-

θον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ παρεδόθησαν λόγῳ ἐπικαρπίας εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς πρίγκιπας, ὧν τινὲς διετηρήθησαν καὶ μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ὀθωμανῶν συνθηκολογοῦντες αἰσχροῦς πρὸς τοὺς Σουλτάνους. Μετὰ τινὰ ἔτη ὁ Σουλτάνος Μουράτ ἐγκατέστη εἰς Ἀνδριανούπολιν καὶ ἐκεῖθεν ἤρξατο ποιῶν ἐπιδρομὰς εἰς Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν μετὰ τὰς μακρὰς κατὰ τῶν Σλάβων καὶ Βουλγάρων ἐκστρατείας αὐτοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος ἠναγκάζετο τότε νὰ τελῇ φόρον τοῖς Τούρκοις, περιορισθεὶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ. Ἐπεμπεν ἐνίστη λόγιόν τινα ῥήτορα πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως, ὑποδεικνύων τοὺς κινδύνους τῆς προελάσεως τῶν Τούρκων. Ἐθαύμαζον οὗτοι τοὺς λόγους, ἀλλ' οὐδεὶς ἐσκέπτετο περὶ βοήθειας. Οἱ Τούρκοι ἔβαινον ἐπὶ τὰ πρόσω, καὶ μόνον ἐν Πελοποννήσῳ, ἰδίως δὲ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην ἐγένοντο εὐτυχεῖς τινὲς μάχαι ἡγουμένου Θεοδώρου ἀδελφοῦ Ἐμμανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ διαδεχθέντος τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἰωάννην (1391), ἐν ᾧ ὁ Ἐμμανουὴλ αὐτοπροσώπως εἰς Σέρρας μεταβάς, ὅπου εἶχε τὴν αὐλήν του ὁ Βαγιαζήτ, ἀπάσας τὰς δυνατὰς ἐποίει πρὸς αὐτὸν ὑποκλίσεις. Καὶ ἴσως ἦτο εἰσέτι ἐφικτὴ ἡ συνδιαλλαγή, ἀλλ' ὅμως οἱ Τούρκοι φοβούμενοι τοὺς Γενουησίους καὶ Ἑνετούς ἰσχυροτέρους ὄντας τοῦ αὐτοκράτορος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ δυναμένους μετὰ τῶν ἐν Ῥόδῳ Ἰωαννιτῶν ἰπποτῶν νὰ διακόψωσι πᾶσαν αὐτῶν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἔμειναν ἀδιάλλακτοι.

Ὁ Ἐμμανουὴλ οὐδεμίαν βλέπων σωτηρίαν ἀνευ ἐξωτερικῆς ἐπεμβάσεως, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως καὶ κρούσῃ τὰς πύλας τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν, ἐν ᾧ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Θεόδωρος τὸ ἀνωφελὲς τῆς τοιαύτης ἀποδημίας προβλέπων καὶ πᾶσαν

ἐλπίδα ἀποβαλὼν, ἐπόλησε τοῖς Ἰωαννίταις τὰς ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Μωρέα κτήσεις αὐτοῦ. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες βραχέως φέροντες τὴν πρᾶξιν ταύτην, τοσοῦτον κρατερῶς ἀντέστησαν, ὥστε οἱ ὑπερήφανοι ἱππότες συμπερῶτερον ἔλριναν ν' ἀποστῶσι τῆς ἐκτελέσεως τοῦ συναλλάγματος τῆς ἀγοραπωλησίας. Ὁ Βαγιαζήτ ἐκστρατεύσας ἀπεκρούσθη καὶ οὗτος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ δ' ἠτοιμάζετο νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν ὅτι ὁ Τιμοῦρ-Λέγκ καὶ οἱ Τάρταροι προήλασαν εἰς μικρὰν Ἀσίαν.

Οἱ Τούρκοι συγγραφεῖς καὶ μετ' αὐτῶν ὁ Δημήτριος Καντεμῆρ ἰστοροῦσιν, ὅτι ὁ Ἐμμανουὴλ ἐπεμψε πρέσβεις πρὸς τὸν Τιμοῦρ-Λέγκ ὑποσχόμενος νὰ γίνῃ ὑποτέλης αὐτοῦ, ἐὰν τὸν ἔσωζεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Βαγιαζήτ. Ἐκεῖνος δ' ἀπήντησεν, ὅτι ἤθελεν ὑπερασπίσει αὐτὸν καὶ ἀποκρούσει τὸν πολέμου, ἀλλ' ὅτι ἐθεώρει ἄδικον νὰ καταστήσῃ ὑποτέλης κράτος μέγα καὶ ἀρχαιοτάτων, οὗ ἢ δόξα μέχρι Ταρταρίας ἐξικνεῖτο.

Ὁ Βαγιαζήτ λύσας τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Τιμοῦρ, ἀλλ' ὅμως ἠττηθεὶς (1402) ἐνεκλείσθη εἰς σιδηροῦν κλωβὸν ἐν ᾧ ἐξήμερησε τὸν βίον. Οὕτως ἀπεσοβήθη ἐπὶ τινα εἰσέτι χρόνον ἢ πεπερωμένη τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας πτώσις, πρὸς ἣν ὁ Βαγιαζήτ ἀποβλέπων εἶχε κατορθώσει τὴν ἀνάγεσιν πολλῶν ναῶν (τσαμίων) ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, καὶ τὴν ἀπονομὴν οὐκ ὀλίγων προνομίων ὑπὲρ τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων Ὁθωμανῶν.

Τὰ ἐπόμενα ἔτη ἐγένοντο προσβολαί τινες ἀνάξια λόγου κατὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν βορείων χωρῶν, Οὐγγαρίας καὶ Σερβίας, διότι αἱ τουρκικαὶ δυνάμεις ἦσαν διηρημέναι, πολεμοῦντων πρὸς ἀλλήλους τῶν

Σουλτάνων Σουλεϊμάν καὶ Μούζα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς. Ὁ Ἐμμανουὴλ ὑπεδέξατο τὸν Σουλτάνον Μούζαν μετὰ δώρων καὶ μεγάλων τιμῶν, προτιμῶν μᾶλλον νὰ ἔχη αὐτὸν φίλον ἢ νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸν κίνδυνον τῆς ὑποταγῆς. Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Β' ἡ ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ἀπετελεῖτο μόνον ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν περιχώρων αὐτῆς καὶ τινων κτήσεων ἐν Μωρέᾳ ἔξ ἑξείνων Πόντου, καὶ ὅμως ἠναγκάζετο ὁ αὐτοκράτωρ νὰ διατηρῇ τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος διὰ τῆς ἀποτίσεως ἐνιαυσίου φόρου. Ὁ κατὰ τῶν Οὐγγρων καὶ τοῦ Σκενδέρβου ἐν Ἀλβανίᾳ πόλεμος ἐκώλυσε τὸν Σουλτάνον Μουράτ Β' νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ὅτε ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωάμεθ ὁ Β', τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων, διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον (1451) πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ἐθεώρησε τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ θερμαὶ ἐκείναι Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου ἀνέστειλαν ἐπὶ βραχὺν εἰσέτι χρόνον τὴν πτώσιν τῆς αὐτοκρατορίας, ἀφοῦ ὅμως ὁ Σουλτάνος συνεκέντρωσεν ἀκούσας δυνάμεις καὶ ὑλικὸν διὰ τὴν πολιορκίαν, ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων καὶ οἱ λαμπρῶς ἀγωνισαμένων τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοῦ πρωταγωνιστήσαντος αὐτοκράτορος φονευθέντος. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει ἑκατοντακισχιλίων Ἑλλήνων ἐπολέμησαν μόνον ἑξακισχιλίοι ἄνδρες.

Διηγοῦνται δὲ ὅτι οἱ ἐν Γαλατῇ Γενουήνσιοι, ἐνῶ τὴν ἡμέραν ἦσαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, νύκτωρ συνεννοοῦντο μετὰ τῶν Τούρκων.

Ἐνεκα πολιτικῶν λόγων, ὁ Μωάμεθ δὲν ἀπέβλεπεν ἀμέσως τῆς Πελοποννήσου τοὺς ἀδελφοὺς Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου Δημήτριον καὶ Θωμᾶν. Ὅτε ὅμως ὁ πρῶ-

τος τούτων ἤρπασε τὴν χώραν τοῦ ἐτέρου ἀδελφοῦ, ὁ Σουλτάνος καταλαβὼν τὴν χερσονήσον, ἐξεδίωξε τὸν ἄρπαγα (1460). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος φονευθέντος τοῦ τελευταίου δουκὸς τῶν Ἀθηναίων, τὸ δουκάτον αὐτοῦ περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ὁθωμανῶν. Οἱ Τούρκοι ἐφείσθησαν τῆς πόλεως ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀρχαίαν εὐκλειαν αὐτῆς φανέντες γενναίτεροι τῶν Ἑνετῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἡ Ῥόδος ἡμύνατο ἐν ἔτει 1481 κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Μωάμεθ τοσοῦτον ἰσχυρῶς, ὥστε ἠναγκάσθη οὗτος κατρηχυμένος νὰ ὑποχωρήσῃ· ἀλλ' ἐν ἔτει 1522 ἡ νῆσος αὕτη, ἡ Κῶς καὶ τινες ἄλλαι μικρότεροι νῆσοι κατεκτήθησαν ὑπὸ Σολιμάν τοῦ Α'. Ὁ Σελίμ Β' ἐκυρίευσεν ἐν ἔτει 1574 τὴν Κύπρον. Πολλὰ δ' ἄλλαι νῆσοι ἀνακτηθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ἐκυριεύθησαν αὐθις ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐπὶ δύο δ' ἑκατονταετηρίδας διήρκεσαν οἱ μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑνετῶν πόλεμοι.

3. Ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τοὺς Τούρκους καὶ Ἑνετοὺς.

Πολλάκις ἐκλείσθη εἰρήνη μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑνετῶν, ἀλλὰ πάντοτε αὕτη ἐκατέρωθεν παρεδιάσθη. Ἡ τελευταία εἰρήνη συνωμολογήθη πρὸς τὸν Σουλτάνον Βαγιαζήτ τὸν Β', δι' ἧς οἱ μὲν Ἑνετοὶ ἔλαβον τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τινὰς μικρὰς νήσους ἐν τῷ Αἰγαίῳ, οἱ δὲ Τούρκοι κύριοι τῆς Ἑλλάδος ἐγκατέστησαν, ἧτις ἐγένετο πλέον ἐπαρχία τουρκικὴ διοικουμένη ὑπὸ πασάδων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ ὑποταχθέντες ἀπῆλθον αὐτοδιοικήσεώς τινος, ἐκλέγοντες τοὺς προστώτας αὐτῶν, ἀλλὰ βαθμυδὸν ἡ ἐνάσκησις τοῦ δικαιοῦματος τούτου περιορίσθη ἔνεκα τοῦ συγκεντρωτικοῦ καὶ αὐθιχέτου διοικητικοῦ συστήματος τῶν Τούρκων. Ἐκτός δὲ τούτου τοῦ πλείστου μέρους τῶν

ἀκινήτων κτημάτων περιελθόντος τάχιστα εἰς τὴν κυριότητα τῶν Τούρκων παρέλυσαν αἱ παραγωγικαὶ τοῦ τόπου δυνάμεις, καὶ μόνον μικρὰν ἀνακούφισιν παρεῖχε τὸ ἐμπόριον, ὅπερ βραδύτερον ἀπέβη σωτήριον. Εἰς πολλῶν κρείττονα θέσιν ἦσαν αἱ νῆσοι, διότι αὐταὶ δὲν ἦσαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον τῶν δεσποτῶν πίεσιν αὐτοδιοικουμέναι καὶ μόνον ἐτήσιον φόρον τελοῦσαι τοῖς νικηταῖς πρὸς ἐνδειξιν ὑποταγῆς. Οἱ Ἑνετοὶ ἐν νέφτινι πολέμῳ (1681—99) ἀνακτῆσαντες τὸν Μωρέαν, διετήρησαν αὐτὸν εἰς τὴν κατοχὴν των μέχρι τοῦ 1718, ὅτε γενομένης εἰρήνης, ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσωσιν αὐτὸν τοῖς Τούρκοις, λέγεται δ' ὅτι ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ χρονικῷ διαστήματι ἔκτισαν οἰκοδομὰς, ἐνίσχυσαν τὴν γεωργίαν, τὴν ἀμπελοφυτεῖαν καὶ τὴν μεταξουργίαν, συνέταξαν δὲ καὶ πολιτικῶς τὴν χώραν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἐν ἔτει 1687 πολιορκούντες τὰς Ἀθήνας, ἔρριψαν βόμβαν κατὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἧτις ἐκραγεῖσα καὶ ἀναφλέξασα μίαν πυριτιδαποθήκην τῶν Τούρκων ἀνέπρεψεν οὐ μόνον τὸν ναὸν τῆς ἀπτερου νίκης ἀλλὰ καὶ τὸν περιφανῆ Παρθενῶνα. Οὕτως οἱ πεπολιτισμένοι Ἑνετοὶ κατέστρεψαν τὰ σεμνοπρεπῆ τῆς ἀρχαιότητος μνημεῖα ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἀθήναις ἅτινα ἐσεβάσθησαν οἱ βάρβαροι, τυχόντες Ἡροστρατείου δόξης. Ἄπαντες οἱ συγγραφεῖς δημοφῶνως ἀποδίδουσι τὴν διατήρησιν τῆς ἐθνικότητος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν παρέχουσαν παραγορίαν καὶ ἐλπίδα κρείττονος μέλλοντος. Συνετέλεσε δὲ τὰ μάλιστα εἰς τοῦτο καὶ ἡ περιβλεπτοῦς θέσις τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν καὶ ἰδίως τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, δι' ὧν οἱ Ἕλληνες διετέλουν εἰς ἐθνικὸν σύνδεσμον.

Οἱ ἐπίσκοποι προήγαγον τοὺς δημοφύλους εἰς εἶδός τι ἀνεξαρτησίας ἀπέναντι τῆς

τουρκικῆς ἐξουσίας ἐνασκοῦντες αὐτοὶ οὗτοι τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ὑποστηρίζοντες θερμῶς τὰ δικάϊά των, καὶ παριστάμενοι ἀρωγοὶ καὶ σύμβουλοι ἐν ἀπάσαις αὐτῶν ταῖς βιωτικαῖς σχέσεσι.

Ἰδωμεν ἀνωτέρω ὅτι ἐν οἷς χρόνοις εἰσέβαλον οἱ βάρβαροι εἰς τὴν Ἑλλάδα μέγα μέρος τῶν κατοίκων κατέφυγεν εἰς ὄρεινους τόπους, καὶ ἐκεῖ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον καθ' ὅλοκληρίαν διετηρήθη. Οἱ Ἕλληνες ἀναγκασθέντες νὰ ἐγκαταλείψωσι πᾶν βιοποριστικὸν ἔργον καὶ τὴν γεωργίαν, ἀκμαῖον δὲ διασώζοντες τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας, παρουσιάσθησαν αἰφνης ὡς οἱ ἔνοπλοι ὑπερασπιστὰὶ καὶ προστάται τῶν περικειμένων χωρῶν, ὧν ἀναλαβόντες τὴν φύλαξιν, ὠνομασθησαν ἀρματολοί.

Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἦσαν αἰρετοὶ ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν ἀνδρειοτέρων πολεμιστῶν, ἀλλὰ βραδύτερον τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχηγοῦ περιήρχετο διδοχικῶς εἰς τινὰς οἰκογενείας. Δι' αὐτῶν διετηρήθη ἡ ἑλληνικὴ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία, καὶ βαθμηδὸν ἐγένοντο τόσῳ μᾶλλον ἐπικίνδυνοι τῇ Πύλῃ, ὅσῳ πλείτερον οἱ Σουλτάνοι ἐχαινοῦντο. Οἱ πασσάδες ἠναγκάζοντο νὰ συνθηκολογῶσι πρὸς αὐτοὺς, παρέχοντες δι' αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια πρὸς συντήρησιν ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ χρήματα, κατώρθουν νὰ μένωσιν ἡσυχῇ.

(ἀκολουθεῖ)

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΤΕ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ

ΥΠΟ

Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Κεφάλαιον Α'

[Συνέχεια]

Ἐνίοτε ἄνευ φανεραῦς νόσου ὁσάκις θηλάζει ἡ γυνὴ αισθάνεται ὑπερβολικὴν κόπωσην ἢ σφοδρὸς ὑπὸ τὴν ὠμοπλάτην πόνους, ὅτε ἀνάγκη νὰ προσδράμωμεν εἰς ἑτέραν τροφήν.

Καὶ τοιαῦτα μὲν εἰσιν αἱ διάφοροι περιστάσεις αἱ ἀποτρέπουσαι τὰς μητέρας ἀπὸ τοῦ θηλασμοῦ. Ὅσάκις ὅμως δὲν παρατηρεῖται εἰς τὴν ὑγίαν ἢ τὴν κρᾶσιν τῶν γυναικῶν οὐδεμίαν ἐκ τῶν προεκτεθεισῶν τοπικῶν ἢ καθολικῶν πλημμελειῶν, ἀνάγκη πάσα νὰ θυσιάζωσιν αἱ μητέρες χάριν τῶν τέκνων αὐτῶν, τὰς μεταίας τοῦ κόσμου τέρψεις καὶ νὰ θηλάζωσιν αὐτά.

Ἰδωμεν ἤδη ποῖα ἢ κατὰ τὸν θηλασμόν τηρηθησομένη καταλληλοτέρα καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν τάξις.

Κατὰ τινὰς, τὸ βρέφος πρέπει νὰ τίθεται εἰς τὸν μαστὸν 24—36 ἢ καὶ 48 μετὰ τὸν τοκετὸν ὥρας, ἕτεροι δὲ συμβουλευούσι νὰ περιμένωμεν πρὸς τοῦτο τὴν παρέλευσιν τοῦ πυρετοῦ τοῦ γάλακτος. Ἄλλ' ὁ Δεζορμῶ (Desormeaux), καὶ συμφωνοῦσι μετ' αὐτοῦ ἅπαντες οἱ περιδόξοι μαιευτῆρες τῆς ἐποχῆς μας, ἦτοι ὁ Δουβοῶ, Καζῶ κ.λ.π., συμβουλευούσι νὰ θέτωμεν τὸ βρέφος εἰς τὸν μαστὸν τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἅμα ἀναπαυθῆ αὕτη ἐκ τῶν κόπων τοῦ τοκετοῦ, τούτέστι 4—6 ἢ 8 ὥρας, καθ' ὅσον ὁ τοκετὸς ὑπῆρξε

μᾶλλον ἢ ἦπτον ἐπώδυνος, ἢ δὲ μήτηρ ἔχει κατὰ συνέπειαν ἀνάγκην ἡσυχίας μᾶλλον ἢ ἦπτον παρατεταμένης. Οἱ ὀλίγον τι μετὰ τὸν τοκετὸν κλαυθμηρισμοὶ τοῦ βρέφους, αἱ κινήσεις αὐτοῦ, καὶ ἰδίως αἱ τῶν χειλέων, καταδεικνύουσιν ἀρκούντως τὸ ἐν αὐτῷ ἀναπτυσσόμενον αἶσθημα τῆς πείνης. Ποῖαν δ' ἄλλην τροφήν προσφοριωτέραν δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν αὐτῷ ἐκείνης ἢν προητοίμασεν ἡ φύσις; Τὸ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν τοῖς μαστοῖς περιεχόμενον βρευστὸν, τούτέστι τὸ πῦαρ, γλισχραίνει τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα, διεγείρει πρᾶως τὰς συστολάς αὐτοῦ, διαλύει τὸ μηκόνιον καὶ διευκολύνει τὴν ἀπόθησιν αὐτοῦ. Ἄῃ ἐγκαίρως ὑπὸ τοῦ βρέφους ἐνεργουμένη ἐκμύζωσις διευκολύνει, λέγει ὁ Καζῶ, τὴν ἀνοδὸν τοῦ γάλακτος, προλαμβάνει τὴν ὑπέρμετρον τῶν μαστῶν ἐξόγκωσιν, καὶ τοὺς ἐκ τῆς διατάσεως αὐτῶν προξενουμένους πολλὰκις πόνους, διαπλάσσει, οὕτως εἰπεῖν, καταλλήλως τὴν θηλήν, τὴν ὁποῖαν τὸ βρέφος συλλαμβάνει πολλῷ δυσκολώτερον, ὅταν οἱ μαστοὶ εἰσιν ἐξώγκωμένοι καὶ διατεταμένοι, καὶ προλαμβάνει τέλος ἢ καθιστᾷ τὸ ὑλάχιστον ἀσήμενον τὸν πυρετὸν τοῦ γάλακτος.»

Αἱ μὴ θηλάζουσαι ἐγκαίρως τὰ βρέφη αὐτῶν προποτιζοῦσι ταῦτα διὰ χλιαροῦ ὕδατος ἢ ἐγγύματος μαλάχης, φίλυρας κττ. γλυκαινομένου διὰ σάκχαρος, ἀλλὰ τὰ ποτὰ ταῦτα προκαλοῦσι συνήθως ἐμέτους, ἀντικαθιστῶσι δὲ τὴν γαλακτικὴν τοῦ πύατος ἐνέργειαν δι' ἡπίων μὲν καθαρσίων, ἐπιβλαβῶν ὅμως πάντοτε ἀποβαίνοντων καὶ προκαλούντων ἐνίοτε τὸν ἰκτερον.

Πρὶν ἢ θηλάσῃ τὸ βρέφος, δεόν νὰ πλύνωσι τὴν θηλήν διὰ χλιαροῦ ὕδατος ὅπως καθαρῶσιν αὐτὴν ἀπὸ τῶν στεατωδῶν συμπυκνῶσεων τῶν συσσωρευομένων συνήθως εἰς τὸ βάθος τῶν αὐλάκων ἐν αἷς ἐκστο-

μοῦνται οἱ γαλακτοφόροι πόροι. Κατὰ τὰς πρώτας τοῦ θηλασμοῦ ἡμέρας δεόν νὰ εἰσάγῃσι τὴν θηλήν εἰς τὸ στόμα τοῦ βρέφους, ὅπως ἀπαλλάξωσιν αὐτὸ ἐξ ἀνωφελῶν ἐρευνῶν καὶ προσπαθειῶν· διαρκούντος δὲ τοῦ θηλασμοῦ δεόν νὰ προσέχωσιν ὅπως οἱ βῶθωνες μένωσιν ἐλεύθεροι. Δεόν προσέτι νὰ πεισθῶσιν ὅτι τὸ βρέφος θηλάζει πραγματικῶς καὶ καταπίνει τὸ γάλα, καθότι ἐνδέχεται νὰ ἐμποδισθῶσιν ἢ τε ἐκμύζησις καὶ κατάποσις εἴτε ἕνεκα βραχύτητος τοῦ χάλινου τῆς γλώσσης, εἴτε ἕνεκα ὄγκου τινὸς ὑπὸ τὴν γλῶσσαν κειμένου, ἢ ἕνεκα τῆς συγγενοῦς διαίρεσεως τοῦ ὑπεροῦτου ἰστίου ἢ τῆς ὑπερώας, ἢ ἕνεκα προσωπικῆς ἡμιπλαγίας, ἢ ἐκ συγγενοῦς ἀτονίας ἢ καὶ τέλος ἕνεκα νοσήματός τινος τοῦ στόματος ἢ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων.

Ἐφελιμωτάτη δὲ ἀποβαίνει καὶ διὰ τὴν ὑγίαν τοῦ βρέφους καὶ διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῆς μητρὸς, ἡ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τακτοποιήσις τῶν ὥρων τοῦ θηλασμοῦ.

Καὶ κατὰ μὲν τοὺς δύο πρώτους μετὰ τὴν τοκετὸν μῆνας, ἂς θηλάζῃ τὸ βρέφος ἐν ὥρᾳ μὲν ἡμέρας, ἀνά πᾶσαν δευτέραν ὥραν, ἢ κατ' ἐλάχιστον ἀνά πᾶσαν μιαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, τοῦτο δὲ καὶ διότι δυσκόλως τὰ βρέφη κορέννυνται, καὶ διότι, ἀσθενῆ εἰσέτι ὄντα, δὲν δύνανται νὰ θηλάσωσιν ἱκανὸν ἐκάστοτε γάλα, βραδύτερον δὲ ἂς θηλάζῃ ἀνά πᾶσαν τρίτην ὥραν. Ἐν ὥρᾳ δὲ νυκτός, ἂς συνήθισωσιν ἑωρίς αἱ μητέρες τὰ τέκνα αὐτῶν νὰ μὴ θηλάζωσιν, ὅπερ εὐκόλως κατορθοῦται, ἄνευ οὐδεμιᾶς τῆς ὑγείας τοῦ παιδιοῦ βλάβης. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ θηλάζωσι τὰ τέκνα αὐτῶν διὰ τελευταίαν ὥραν τὴν 11ην ἢ 12ην ὥραν τῆς νυκτός, ἀρχόμενοι πάλιν τοῦ θηλασμοῦ κατὰ τὴν ἕκτην πρωϊνὴν ὥραν· ἀν δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν 6 ἢ 7 αὐτῶν ὥρων, τὰ παιδία ἐξυπνίσωσι καὶ κλαυθμη-

ρίζωσιν, ἄς προσφέρωσιν αὐτοῖς διὰ τοῦ κοχλιαρίου ὀλίγον αἰγίον γάλα ἡραιωμένον δι' ὕδατος ἢ ἐγγύματος φιλύρας καὶ γλυκασμένον διὰ σάκχαρος. Προτιμώτερον ὅμως εἶναι νὰ ἡσυχάζωσι καὶ ἀποκοιμίζωσιν αὐτὰ διὰ θωπειῶν, χωρὶς νὰ προσφέρωσιν αὐτοῖς οὐδεμίαν τροφήν. Ἡ μέθοδος αὕτη οὐδὲν εὐχαριστεῖ τὰ παιδιά κατὰ τὰς πρώτας νύκτας, ἀλλὰ συνειθίζουσιν ταχέως, ἐξυπνοῦν καὶ κοιμῶνται χωρὶς νὰ κλαύσωσιν, ἐννοουμένου πάντοτε, ὅτι αἱ μητέρες πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν γενναϊότητα νὰ ὑποφέρωσιν ἐπί τινας νύκτας τοὺς κλαυθμηρισμοὺς τῶν τέκνων αὐτῶν, καθιστάμεναι οὕτω κύριαι καὶ οὐχὶ ὑποχείριοι αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως κοιμώμεναι ἐπὶ 6—7 ὥρας διαρκῶς τὴν νύκτα, αἱ θηλάζουσαι προσκτώσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν καὶ ἐπακέρχονται εἰς τὸν θηλασμόν μετὰ νέας βρώμης καὶ προθυμίας. Ὁ ἥσυχος καὶ ἀρκούντως παρατεταμένος ὕπνος εἶναι ἀναγκαϊότατος εἰς τὰς θηλαζούσας, ἀναγκαϊότερος μάλιστα καὶ αὐτῶν τῶν τροφῶν, ἐνῶν ἀπ' ἐναντίας ὁ ἀνεπαρκὴς ὕπνος, ἐξαντλῶν τὰς δυνάμεις, συνεπάγει καὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ γάλακτος.

Ὁ ἄμετρος πολλακίς ζῆλος τινῶν μητέρων προσπαθουσῶν νὰ ἡσυχάζωσι τὰ κλαυθμηρίζοντα τέκνα τῶν προσφέρουσαι αὐτοῖς τὸν μαστὸν παραβιάζει καὶ τὰς ἐπαισθητῶς, ἐξαντλουμένων τῶν δυνάμεων αὐτῶν ἀνευ ὠφελείας τῶν μὴ πεινῶντων τέκνων τῶν. Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι αἱ κραυγαὶ τοῦ βρέφους εἰσὶ πάντοτε αἱ ἐκφράσεις πραγματικῆς ἀνάγκης. Ὅποιαν σημασίαν ἔχουσιν αἱ κραυγαὶ τοῦ βρέφους, ὅταν αὐτὸ ἐθῆλασεν ἀρκούντως εἰς τὴν προσδιωρισμένην ὥραν; κραυγάζει, ὡς ἡμεῖς λαλοῦμεν, κραυγάζει ἐξ ἰδιοτροπίας. Κωφεύοντες εἰς τοὺς κλαυθμηρισμοὺς αὐτοῦ, συνειθίζομεν αὐτὸ νὰ μὴ κραυγάζῃ πλέον ἀνευ αἰτίας.

ἀφ' ἧς δὲ στιγμῆς πεισθῶμεν, ὅτι δὲν κραυγάζει ἀνευ πραγματικῆς ἀνάγκης, εἰς τὰς κραυγὰς του πρέπει ν' ἀποδίδωμεν τότε πολλὴν σημασίαν.

«Αἱ κραυγαὶ τῆς πείνης, λέγει ὁ Καζῶ, συνοδεύονται ἐν γένει ἐκ ζωηρῶν κινήσεων τῶν ἀνωτέρων ἄκρων, τὸ βρέφος στρέφει τὴν κεφαλὴν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ οἶονεὶ ἀνεζήτει τὸν μαστὸν τῆς τροφῆς, καὶ ἐκμύζῃ ἀπλήστως τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου ἢ οἰονδήποτε ἕτερον μαλακὸν καὶ στρογγύλον σῶμα τιθέμενον μετὰ τῶν χειλέων αὐτοῦ.»

Τὸ βρέφος δέον νὰ θηλάζῃ διαδοχικῶς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μαστῶν, ὅπως ἐκκενῶνται ἐπίσης τὰ γαλακτοφόρα αὐτῶν ἀγγεῖα· ἄλλως ὑπερπληρουμένου τοῦ ἑτέρου τῶν μαστῶν, καὶ ἢ ἐξ αὐτοῦ ἐκμύζησις ἀποβαίνει ὀδυνηρὰ, καὶ ἐρεθίζονται ἢ καὶ φλεγμένονσι τὰ γαλακτοφόρα αὐτοῦ ἀγγεῖα ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς τῆς συρροῆς τοῦ γάλακτος διατάσεως αὐτῶν. Διὰ τὴν αὐτὴν δὲ αἰτίαν δὲν πρέπει αἱ μητέρες νὰ μὴ περιμένωσιν ὅπως διατεθῶσιν ὑπὸ τοῦ γάλακτος οἱ μαστοὶ αὐτῶν, καὶ εἶτα νὰ θηλάζωσι τὰ τέκνα τῶν.

Δύσκολον εἶναι νὰ προσδιορίσωμεν τὸ ποσὸν τοῦ γάλακτος τὸ ὁποῖον τὸ βρέφος δέον νὰ θηλάζῃ ἐκάστοτε, ἐπομένως πρέπει ν' ἀφίνωμεν αὐτὸ νὰ θηλάζῃ ἐφ' ὅσον θέλει. Πολλακίς τὸ βρέφος ἐν τῇ θηλάξει ὑπνώττει, ὅτε δέον νὰ σεβασθῶμεν τὸν ὕπνον αὐτόν. Ἐνίοτε ὅμως βρέφη τινὰ παρατείνουσιν εἰς ἄκρον τὸν ὕπνον αὐτῶν, ὅπως ἀναπληρώσωσιν οὕτως τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς τροφῆς. «Ὁ παρατεταμένος ὕπνος, λέγει ὁ Δοννὲ, πρέπει νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ γάλακτος τῆς τροφῆς, ὅπερ διὰ τῆς προσεκτικῆς ἐξετάσεως ἀποδεικνύεται ὀλίγον, πτωχὸν καὶ ὀρῶδες· συνεξετάζοντες δὲ καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ βρέ-

φους, πειθόμεθα ὅτι οὐδὲν αὐτὸ ὠφελείται ἐκ τοῦ τοιοῦτου γάλακτος. Τὸ πτωχὸν γάλα ἐπιφέρει παρὰ τοῖς βρέφεσι τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα ὅσα καὶ παρὰ τοῖς ἐμφῆροις ἢ ἀνεπαρκῆς τροφῆς. Σταθερὰ δὲ ἀποτελέσματα τῆς διὰ τοιοῦτου γάλακτος τροφῆς τῶν παιδιῶν εἰσὶν ἐπαισθητὴ καὶ θαμπέραν προβαίνουσα ἰσχυανσις, διάρροια, ἔμετοι, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ βρυώδης στοματικὴ ἢ μόνη δὲ σωτηρία εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἐστὶν ἡ ταχεῖα ἐκλογὴ καταλλήλου ἐμμίστου τροφῆς.

Πολλὰ βρέφη ὀλίγον τι μετὰ τὸν θηλασμόν ἀποβάλλουσι διὰ τοῦ ἐμέτου ἀρκετὸν ποσὸν τοῦ παρ' αὐτῶν καταποθέντος γάλακτος· καὶ συνήθως μὲν αἱ ἐμέσεις αὐταὶ, ἀν καὶ λίαν συνεχῶς ἐπερχόμεναι, οὐδὲν παραβιάζουσιν τὴν ὑγίαν τῶν βρεφῶν, ὅπερ κρίνομεν ἐκ τῆς εὐτραχίας αὐτῶν. Ἄλλοτε ὅμως ὁ ἔμετος αὐτὸς ὀφείλεται εἰς δυσπεψίαν, ἢ δὲ συνεχῆς αὐτοῦ ἐπανάληψις ἰσχυαίνει ἐπαισθητῶς τὰ βρέφη. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ διὰ τοῦ ἐμέτου ἀποβαλλόμενον γάλα ἐστὶ τεθρομβωμένον καὶ ἀναδίδει ὀξυωπὴν ὁσμὴν, συνυπάρχει δὲ τότε καὶ διάρροια, ὑπὸ σφοδρῶν κωλικοπόνων συνοδευμένη· εἰσὶ δὲ αἱ ἀφοδεύσεις πρασινωπαί, περιέχουσαι τεμάχια τυρώδους οὐσίας ἀπέπτου, ἐν εἶδη μικρῶν λευκῶν θρόμβων παρισταμένας. Διὰ δὲ τοῦ μικροσκοπίου ἀνακαλύπτουμεν τὴν παχεῖαν οὐσίαν τοῦ γάλακτος ὑπὸ μορφήν ἀπειραρίθμων μικρῶν σταγόνων. Τὰς δυσπεψίας αὐτάς, ὀφειλομένας εἰς τὸ παρὰ τῶν βρεφῶν θηλαζόμενον λίαν παχὺ γάλα, ὡς κατεδείχθη ὑπὸ τοῦ Δοννὲ καὶ ἐπεκυρώθη διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Βερνοῦ καὶ Βεκερέλ, θεραπεύομεν, παραγγέλλοντες νὰ θηλάζωσι τὰ βρέφη εἰς μακρότερα διαστήματα, ἀνὰ πᾶσαν ἕξ ἢ θν λ. γ. ὥραν, καθότι ἀφ' ἐνός μὲν ἂν στόμαχος ἀνακουφιζόμενος πέπτει εὐκο-

λότερον τὸ εἰσαγόμενον γάλα, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ ἀκριβεῖς ἐρευναι τοῦ Παλλιγγῶ ἀπέδειξαν, ὅτι τὸ γάλα ἐφ' ὅσον πλείονα χρόνον διαμένει ἐν τοῖς μαστοῖς, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἀραιούται, ἀντιστρόφως τοῦ συμβαίνοντος εἰς τὰς λοιπὰς ἐκρῦσεις.

Ἐνταῦθα γεννᾶται τὸ ἐξῆς: οὐσιώδες ζήτημα, ποῖα εἰσὶ τὰ θετικὰ σημεῖα δι' ὧν πειθόμεθα, ὅτι τὸ παρὰ τοῦ βρέφους θηλαζόμενον γάλα ὠφελεῖ αὐτὸ, καὶ ὅτι ἡ ὀρέξις καὶ ἡ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ ἀνάπτυξις ἐκτελοῦνται κανονικῶς; Ἀδύνατον εἶναι, λέγει ὁ Φλερὺ, εἰς τὴν ἐνεστώσαν τῆς ἐπιστήμης κατάστασιν ν' ἀπαντήσωμεν ἀποκρίτως εἰς τὸ ζήτημα αὐτό· ἀλλ' ἐκ τῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιχειρησθέντων πειραμάτων τοῦ Ναθαλῆ Γουλιλιώτου προκύπτει, ὅτι εὐρωστον παιδίον ἔχει ἀνάγκην κατὰ μὲν τὸν πρῶτον μετὰ τὸν τοκετὸν μῆνα δύο λιτρῶν καλοῦ γάλακτος καθ' ἐκάστην, τεσσάρων δὲ λιτρῶν βραδυτέρου· ὅτι τὸ βῆρος τοῦ βρέφους δέον ν' αὐξάνῃ κανονικῶς καθ' ἐκάστην κατὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν περίπου οὔγγιαν, καὶ ὅτι καθ' ὅσον τὸ βῆρος αὐτὸ ἐλαττοῦται, ὅπερ ἐξελεγχεται διὰ τῶν ζυγίσεων, δυνάμεθα νὰ προσδώμεν τὸν προσεχῆ τοῦ βρέφους θάνατον. Ἰστέον ὅμως, ὅτι ἐν νόσῳ, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἐν ἀπλῇ κακοδιαθεσίᾳ, τὸ βῆρος τοῦ σώματος ἐλαττοῦται ἐπαισθητῶς, κατὰ μίαν πολλακίς λίτραν εἰς διάστημα πέντε ἡμερῶν, ἀλλ' ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ βάρους ἀντικαθίσταται ταχύτατα κατὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς ὑγείας.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ μητρικοῦ θηλασμοῦ, ἐξετάσωμεν ἤδη τὸν δι' ἐμμίστου τροφῆς θηλασμόν τοῦ βρέφους.

2ον. Περὶ τοῦ ἐπὶ μισθῷ γινομένου θηλασμοῦ.

Ὅσακις ἕνεκα τῶν προεκθεισῶν περιστάσεων ἢ μήτηρ ἐκούσα ἢ ἄκουσα δὲν δύ-

ναται νά θηλάσῃ τὸ ἑαυτῆς τέκνον, ἀνάγκη νά καταφύγωμεν εἴτε εἰς τὸν μικτὸν θηλασμόν, εἴτε εἰς τὸν διὰ μισθωτῆς τροφοῦ. Καί τας μὲν ὠφελείας καὶ τὰ ἀτοπήματα τοῦ μικτοῦ θηλασμοῦ θέλομεν ἐκθέσει βραδύτερον, παρατηροῦμεν δὲ μόνον ἐνταῦθα ὅτι ὁ τρόπος οὗτός ἐστιν ἀκατάλληλος, ἐπιβλαβής, καὶ ὅτι ἐπιτυγχάνει ἐπὶ τοσοῦτον ὀλιγώτερον ἐφ' ὅσον τὸ βρέφος ἐστὶ νεώτερον καὶ ἀσθενέστερον. Ἄπ' ἐναντίας δὲ ὁ διὰ καταλλήλου ἐμμίσθου τροφοῦ θηλασμός ἐστιν ἡρωϊκὸν μέτρον, ὅπερ ἔσωσε πολλὰ παιδία, ἐπὶ ἡμέρας, ἢ καὶ ἐφ' ὥρας μόνον, ἀπὸ τοῦ θανάτου ἀπέχοντα.

Ἡ ἐκλογή καλῆς τροφοῦ, λέγει ὁ Δοννέ, ἐστὶ δυσχερὲς ἔργον, καὶ σπανίως εὐρίσκομεν εἰς τὰς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρουσιαζομένας ἡμῖν γυναῖκας ἅπαντα τὰ προσόντα καὶ τὰ ἐχέγγυα, ἅτινα δικαιούμεθα νά ἀπαιτήσωμεν παρ' αὐτῶν.

Δέον δὲ νά ἔχη ἡ τροφὸς τὰ ἐξῆς προσόντα. Ἀπαραίτητον εἶναι νά παρουσιάζῃ αὕτη ἅπαντας τοὺς χαρακτῆρας καλῆς ὑγείας ἐξαρτωμένους ἐκ τῆς κατὰ φύσιν καταστάσεως ἀπάντων τῶν ὀργάνων, καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἐκτελέσεως ἀπασῶν τῶν λειτουργιῶν. Πᾶσα νοσηρὰ κληρονομικὴ προδιάθεσις, ἀποτρέπουσα τὰς μητέρας τοῦ θηλασμοῦ, ἀποκλείει ἔτι μᾶλλον καὶ τὰς ἐν ταῖς αὐταῖς καταστάσεσι διακειμένας τροφούς. Ἄλλ' ἐπειδὴ τῇ ἐλλείψει καθαρῶν συμπτωμάτων, δυσκόλως πολλάκις δύναμεθα νά ἀνεύρωμεν τὰς κληρονομικὰς τούτων προδιαθέσεις διὰ τῶν προαναμνηστικῶν ἀποκρυπτομένων ὑπὸ τῶν τροφῶν, ἀνάγκη πᾶσα, πρὸς ἀνακάλυψιν, νά καθυποβάλλωμεν αὐτάς εἰς αὐστηράν, ἄμεσον καὶ ἐντελῆ ἐξέτασιν· δέον ἰδίως ὅπως ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τῆς πνευμονικῆς φήσεως, τῶν χοιράδων καὶ τῆς συφιλιτιδος, ἐξετάζοντες πρὸς ἀνακάλυψιν

τῆς τελευταίας ταύτης νόσου, τὰ γεννητικὰ ὄργανα διὰ τοῦ μητροσκοπίου, καὶ ἀναζητοῦντες τὰς πρωτογόνους ἢ καὶ τὰς δευτερογόνους συφιλιτικὰς ἐκδηλώσεις κατὰ τε τὰς βουβωνικὰς χώρας, τὴν ἔδραν, τοὺς μαστοὺς, τὸ στόμα, τὸν λάρυγγα κτλ. Οὐδεὶς δὲ δισταγμός, οὐδεμία ἀντίστασις δὲν πρέπει νά ἐμποδίξῃ τὸν ἰατρὸν εἰς τὴν ἐξέτασιν ταύτην, ἀφοῦ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἡ ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια τῶν γονέων καὶ ἡ ὑγεία τοῦ παιδίου. Ἄνευ τῆς ἐξετάσεως ταύτης ἡ σύφιλις ἐμφωλεύει ἐνίοτε διὰ τοῦ θηλασμοῦ καὶ εἰς τὰς ἀγνωτέρας οἰκογενείας.

Ἡ τροφὸς δέον ὅπως μὴ ὑπερβαίνειν τὸ 34ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῆς, οὐδὲ νά ἦναι νεωτέρα τοῦ 18ου, τοῦτο μὲν διότι δὲν προσεκτίησαστο εἰσέτι ἅπασαν τὴν ἰσχὺν αὐτῆς, τὸ δὲ διότι πέραν τοῦ 34ου ἔτους σπανίως ἀπαντῶμεν καταλλήλους τροφούς.

Συμφέρι δὲ νά ἐκλέγωμεν τὴν τροφὸν ὅσον οἶόν τε κατὰ τὴν πληγιστέραν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ αὐτῆς ἐποχὴν, τὸν δεύτερον λ. χ. τέταρτον, ἕκτον ἢ ὄγδοον μετὰ τὸν τοκετὸν μῆνα. Τὸ προσηφορώτερον βεβαίως διὰ τὸ παιδίον γάλα εἶναι τὸ τῶν ἐξ ἑβδομάδων ἢ τῶν δύο μηνῶν, ἐποχῆς δηλαδὴ καθ' ἣν ἀναλαμβάνει καὶ ἡ τροφὸς ἐκ τῶν κακουχιῶν τοῦ τοκετοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ τίθηται μισθούμενοι πρὸς θηλασμόν ἐτέρων βρεφῶν ἀποθηλάζουσι τὰ τέκνα αὐτῶν ἢ ἠθικὴ ἀπαιτεῖ νά μὴ ἀποστερηθῶμεν ταῦτα τοῦ μητρικοῦ γάλακτος πρὸ τοῦ ὄγδοου ἢ ἕκτου τοῦλάχιστον μηνός. Αἱ δὲ πρὸ ἐνός ἔτους τέξασαι ἐντελῶς ἀποβλητέαι εἰσὶ, καὶ διότι τὸ γάλα αὐτῶν δὲν ἀναλογεῖ πρὸς τὰ ἀσθενῆ εἰσέτι πεπτικὰ ὄργανα τῶν νεογνῶν, καὶ διότι ἐνδέχεται νά ἐλαττωθῇ μετ' ὀλίγου εἰσέτι μῆνας ἢ ἕκρουσις τοῦ γάλακτος.

Προτιμητέαι αἱ καὶ ἄλλοτε τέξασαι τί-

θαι, καὶ ὡς ἐμπειρότεραι τῶν πρωτοτόκων, καὶ ὡς δυναμένων νά ἐκτιμηθῶσι τῶν ποιοτήτων τοῦ γάλακτος αὐτῶν ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ πρώτου αὐτῶν θηλασμοῦ.

Ἡ τίθη ἔστω ἰλαρὰ, χαρίεσσα, προσήνης, ἠπία καὶ νοήμων. Αἱ σφοδρὰ ὀργιζόμεναι, ἔστω καὶ σπανίως, αἱ εἰς σφοδρὰ ψυχικὰ πάθη ὑποκείμεναι, ἐντελῶς ἀποβλητέαι εἰσὶ, καθότι τὰ ψυχικὰ ταῦτα πάθη ἀλλοιοῦσι τὸ γάλα καὶ ἐρεθίζουσι σφοδρὰ τὸν ἐντερικὸν σωλήνα καὶ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ παιδίου, καὶ ἐπιφέρουσι κωλικοπόνους, σπασμούς κττ. Ἄλλα πλὴν τούτων, ἐπιδρῶσι τὰ ψυχικὰ πάθη καὶ ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ παιδίου. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον, ὅτι τὸ παιδίον προσλαμβάνει τι ἐκ τῆς τροφοῦ αὐτοῦ. Κατὰ τοὺς ποιητὰς οἱ ἥρωες ἐγαλακτοτροφοῦντο ὑπὸ λαϊνῶν κτλ. Ἡ ἐπιρροή αὕτη τῆς τροφοῦ ἐπὶ τῶν παιδίων δὲν πρέπει νά θεωρηθῇ ἀπολύτως ὡς πρόληψις, ὁ τρόπος μόνον τῆς ἐξηγήσεως εἶναι ἐσφαλμένος. Τροφὸς τις λ. χ. δειλὴ, γενναία, φαύλη, δύναται μέχρι τίνος νά καταστήσῃ τὸ θρέμμα αὐτῆς δειλὸν, γενναῖον, φαύλον· ἀλλὰ τοῦ ἀποτελέσματος τούτου δὲν πρέπει νά ὑπολάβωμεν παραγωγὸν αἰτίαν τὸ γάλα, ἀλλὰ τὴν ἀνατροφήν, τὸ παράδειγμα, ὃ ἐστὶν πρέπει νά ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἠθικῶν χαρακτῆρων, ἐπενεργούντων ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ τρυφεροῦ τῶν παιδίων ἐγκεφάλου, καὶ τροποποιούντων τὸ σύστημα αὐτό. «Τὸ εὐεϊδὲς ἢ εἰδεχθὲς τοῦ προσώπου τῆς τροφοῦ δὲν πρέπει νά παραμεληθῆται τὸ παράπαν, λέγει ὁ Δοννέ· καλὸν εἶναι ὅπως ἡ τροφὸς μὴ ἀπαρέσκη τῇ μητρὶ τῇ ἐμπιστευούσῃ τὸ τέκνον τῆς, φοβοῦμαι δὲ τὰς καθ' ὑπερβολὴν ὠραίας, καθότι συνήθως αἱ τοιαῦται καὶ ἑαυτὰς περιποιῶνται πολὺ, παραμε-

λοῦσαι τὸ παιδίον, καὶ πολλοὶ ἄλλοι περιποιῶνται αὐτὰς πλέον τοῦ δέοντος.»

Κατὰ τινάς, ἡ τίθη δέον ὅπως ἔχη τὰς διαμέτρους τοῦ θώρακος αὐτῆς εὐρείας, τὴν χροιάν τοῦ δέρματος μελάγγρουν, τὴν κόμην μέλαιναν, τοὺς ὀδόντας λευκοὺς. Ἄλλ' ὁ Δεβερζὺ ἀντιπαρατηρεῖ, ὅτι οὐδεμία ἢ ὑφισταμένη σχέσις μεταξὺ τῶν διαμέτρων τοῦ θώρακος, τῆς χροιάς τῆς κόμης καὶ τῶν ποιοτήτων τοῦ γάλακτος.

Οἱ μαστοὶ ἔστωσαν μεσαίου μεγέθους, σχήματος δὲ ἡμισφαιρικοῦ, καθότι κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Δεβερζὺ, τοιοῦτοι μαστοὶ δίδουσι τὸ πλουσιώτερον καὶ ἀφθονώτερον γάλα, μετ' αὐτοὺς προτιμῶνται οἱ λιαν ἀνεπτυγμένοι καὶ εἶτα οἱ λιαν μικροί. Ἡ δὲ θηλὴ ἔστω ἀρκούντως ἐξέχουσα καὶ στερεὰ, ὅπως λαμβάνῃ καὶ τηρῇ ταύτην εὐκόλως τὸ νεογνόν.

Τὸ γάλα ἔστω καλῆς ποιότητος, ἀρκούντως παχὺ, καθαρὸν ἐν τῇ συνθέσει αὐτοῦ καὶ ἀφθονόν¹. Τὸ τοιοῦτον δὲ γάλα συνή-

¹ Κατὰ τὸν Βουσσού, ἡ ἐπιστήμη δύναται νά διαθέσῃ μέσα τινὰ πρὸς αὐξήσιν τοῦ ποσοῦ τοῦ γάλακτος, τὰ ὅποια δέον ὅπως μὴ παραμεληθῶμεν καθὼς πολλάκις ἐπιτυγχόντα. Ὅσακις, λέγει οὗτος, τὸ γάλα γυναικὸς τινος ἠλαττώθη ἐξ ἠθικῆς ἢ καὶ ἐτέρας αἰτίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς τὴν δόσιν τοῦ βρέφους τροφὴν, ἐπιμένει ὁμοίως αὕτη νά θηλάσῃ τὸ τέκνον τῆς, καλὸν εἶναι πρὶν ἢ τῇ ἀπαγορεύσωμεν τὸν θηλασμόν, νά προσδράμωμεν εἰς μέσα τινὰ ὠρελήσαντα ἐνίοτε.

Πρὸς τοῦτο μετεχειρίζοντο ἄλλοτε τὴν λιγώζωστιν (mercuriale), τὸ μαραντάμυλον (aron-racoi), τὰ φύλλα τοῦ σιλικυπρίου (ricinus communis), τὸ ἄνισον (pimpinella anisum), τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ὀπίου ἐν ἐγγύματι γρηθῶν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνεβούλευον ὅτε Διοσκουρίδης, ὁ Ἀέτιος, ὁ Ὀριβάσιος καὶ μετ' αὐτοὺς πολλοὶ τῶν νεωτέρων. Ἄπαντα δὲ τὰ φυτὰ ταῦτα δέον νά τίθενται ἐπὶ τῶν μαστῶν ἐν εἴδει θερμῶν καταπλασμάτων. Καταφεύγω μόνον, λέγει ὁ Βου-

θως ἐστὶν ἄριστον, γεύσεως ἡπίας, ἐλαφροῦς σακχαρώδους καὶ ἀρκούντως πυκνόν, ὅπως τηρεῖται ἐν μικρᾷ στήρῳ ἐπὶ λείκας καὶ κεκλιμένης ἐπιφανείας. Ἄλλ' ἡ ἐπιπόλαιος αὐτῆ τοῦ γάλακτος ἐξέτασις σπανίως παρέχει ἡμῖν θετικὰ διδόμενα, ὥστε ἀνάγκη πᾶσα πρὸς τὴν δέουσαν ἐξακριβώσιν τῶν ποιοτήτων γάλακτος, νὰ προσδράμωμεν εἰς τε τὴν μικροσκοπικὴν καὶ τὴν χημικὴν αὐτοῦ ἐξέτασιν.

Καὶ τὸ μὲν ποτὸν τοῦ ἐν τῷ γάλακτι περιεχομένου βουτύρου, τῆς τυρώδους οὐσίας, τοῦ σάκχαρος κτλ. προσδιορίζομεν ἀκριβῶς μόνον διὰ τῆς χημικῆς τοῦ γάλακτος ἀναλύσεως. Ἄλλ' αἱ οἰκιακαὶ τοῦ γάλακτος χρήσεις δὲν ἀπαιτοῦσι τοσαύτην λεπτομερῆ ἐξέτασιν, παρατεταμένην ἄλλως τε καὶ δυσχερῆ οὔσαν. Προτιμητέον ἐπομένως τὸ μικροσκοπίον, δι' οὗ ἐκπληροῦται ὁ ἡμέτερος σκοπὸς ταχέως, εὐκόλως καὶ ἀσφαλῶς. Διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἐπ' ἀληθεία μόνον τὸ ποσὸν τῶν γαλακτοσφαιριδίων προσδιορίζομεν, ἀλλὰ τὸ πλεῖον ἢ ἕλαττον αὐτῶν ποσόν, ἐκφράζει τὴν μείζονα ἢ ἐλάσσονα θρεπτικὴν τοῦ γάλακτος δύναμιν, καθόσον αἱ λοιπαὶ συστατικαὶ τοῦ γάλακτος οὐσίαι, ἧτοι ἡ τυρώδης οὐσία καὶ τὸ σάκχαρ, ἀναλογουσι πρὸς τὸ ποσὸν τῶν γαλακτοσφαιριδίων, παριστανόντων τὴν π-

σοῦ, εἰς τὸ σιλικώριον, τὰ φύλλα τοῦ ὀπίου, ὅταν ὄρακός τὸ ποτὸν, βραχέμενα μετ' ὕδατος, δύο ἕως τριῶν λιτρῶν μέχρις ἡμιαποψήρανσεως, παραγγέλλω νὰ ἐπιθέτωσιν ἐν καταπλάσματι εἰς τοὺς μαστοὺς ἐπὶ 24 διαρκῶς ὥρας. Διὰ τῆς χοήσεως δὲ τούτων ἐπέτυχον δις.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν μετεχειρίσθησαν ἐσχάτως καὶ τὸν ἠλεκτρισμὸν ἡ δὲ ὠφέλεια τῶν κοινῶς παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν μέσων, ἧτοι τῶν ὑγρῶν πυριτατηρίων, τοῦ ζωμοῦ τῶν ἐρυθρῶν φασιολίων καὶ τῶν τοιούτων δὲν ἐπικυροῦται ὑπὸ τῆς πίερας.

χεῖαν ἢ βουτυρώδη οὐσίαν τοῦ γάλακτος. Ἄλλως τε διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἀνακαλύπτομεν καὶ τὰς νοσηρὰς τοῦ γάλακτος ἀλλοιώσεις, ἧτοι τὸ τυχόν ἐν αὐτῷ περιεχόμενον πύον ἢ τὴν βλένναν κτλ.

Τὸ ἐν τῷ γάλακτι ποσὸν τῆς παχείας οὐσίας δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν καὶ ἐκ τοῦ διὰ τῆς ἡρεμίας ἀποχωριζομένου ποσοῦ τοῦ ἄνθους. Πρὸς τοῦτο ἐκθέτομεν ποσόν τι γάλακτος εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Δοννὲ ἐπεινοηθέντα δοκιμαστικὰ σωληνάρια διηρημένα εἰς 100 μοίρας, καὶ παρατηροῦμεν μετὰ ὀλιγόωρον παρέλευσιν, πόσας μοίρας καταλαμβάνει τὸ διὰ τῆς ἡρεμίας ἀνερχόμενον ἄνθος τοῦ γάλακτος. Τὸ καλῆς ποιότητος γυναικεῖον γάλα δίδει 3 συνήθως μοίρας ἄνθους, τὸ ὄνειον 1—2, τὸ βόειον 10—15 κτλ. ἀλλὰ περὶ τῶν διαφόρων τρόπων, δι' ὧν ἐξελέγχωμεν τὰς ποιότητας τοῦ γάλακτος ἔσεται ἐκτενέστερος ὁ λόγος ἐν τῷ περὶ τροφῶν κεφαλαίῳ.

Τὸ δὲ ἐκ τῶν μαστῶν ἐκρυνόμενον ποσὸν τοῦ γάλακτος δυσκόλως δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἐκ τῶν προτέρων.

Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη νὰ ἐξετάζωμεν τοὺς μαστοὺς ἐπανειλημμένως πρὸ τοῦ θηλασμοῦ καὶ μετ' αὐτὸν, νὰ βεβαιώμεθα ὅτι τὸ βρέφος θηλάζει ἐκάστοτε τὴν ἀρκούσαν ποσότητα γάλακτος καὶ κορρένεται, ὅτι μετὰ τὸν θηλασμὸν ἡσυχάζει οὐδεμίαν δεικνύον ἀπληστίαν καὶ ἀναπτύσσεται δεόντως.

(ἀκολουθεῖ)

ΑΣΠΑΣΙΑ ΛΑΜΠΡΙΔΟΥ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ

Ῥωσιστὶ μὲν συγγραφεὺρ ὑπὸ

ΚΩΝΣΤ. ΛΕΩΝΤΙΕΦ

Ἰ. Ξε. Λημισθὲρ δὲ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΩΠ

—

[Συνέχεια]

Ζ'

Τὸ μέρος, ὅπερ ἤδη ἐπεσεκέπητο ὁ Ἀλκιβιάδης, εἶναι πλήρες ἱστορικῶν ἀναμνήσεων. Τὸ Ἄκτιον, ἔθνα συνεπλάκη ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐκεῖνη τριανδρία, ὁ Ἀντώνιος, ὁ Ὀκτάβιος καὶ ὁ Λέπιδος, ἔκειτο πλησίον. Ἐνεθυμήθη, ὅτι οἱ ἄγριοι Ῥωμαῖοι, καίπερ μαθηταὶ τῶν Ἑλλήνων, ὑπεδούλωσαν αὐτοὺς οἱ πρῶτοι, ἀλλ' ἀνεπίλησε συγχρόνως ἐν τῇ μνήμῃ του τὸ πῶς εἰς δρομεὺς στρατιώτης ἔφερον εἰς τὸν βασιλέα τῶν Πάρθων τὴν κεφαλὴν τοῦ Κράσσου, νικηθέντος ὑπὸ τοῦ Σουρήνα, καὶ εἶρε τὸν βασιλέα του καὶ τὸν τῶν Ἀρμενίων συνευχομένους καὶ μετ' ἀφάτου ἡδονῆς ἀκρωμένους ἠθοποιῶν διδασκόντων τραγωδίαν τοῦ Εὐριπίδου¹.

Εἰς τὰ ἄγρια ὄρη τῆς Ἀρμενίας, οἱ βα-

¹ Τοῦτων δὲ πρακτομένων, λέγει ὁ Πλούταρχος, Ἰγρόδης ἐτύγγανεν ἡδὴ διηλλαγμένος Ἀρταπάσθῃ τῷ Ἀρμενίῳ. . . ἐστίασις δὲ καὶ πότον δι' ἀλλήλων ἦσαν αὐτοῖς, καὶ πολλὰ παρησηγέτο τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀκουσμάτων. Γῆς δὲ κεφαλῆς τοῦ Κράσσου κοιμισθείσης ἕως θύρας, ἐπηρμένα μὲν ἦσαν αἱ τράπεζαι, τραγωδιῶν δὲ ὑποκριτῆς, Ἰάσων ὄνομα, Τραλλιανός, ἦδεν Εὐριπίδου Βακχῶν τὰ περὶ τὴν Ἀγαθήν. . . (ἐν βίῳ Κράσσου). Σ. Μ.

σιλεῖς ἠδύνοντο, ἀκρωμένοι τῶν στίχων τοῦ Εὐριπίδου· καὶ τώρα ; . . Ἐνεφανίσθη τότε τῷ Ἀλκιβιάδῃ ἡ σκιά τοῦ Ἀρόλδου (Childe-Harold) καὶ ἀνεμνήσθη τῶν στίχων τούτων τοῦ Βύρωνος :

Fair Greece, sad relief of departed worth
Immortal, though no more, though falls great,
Who now shalt lead the scattered children forth,
And long accustomed bondage uncreate! κλπ.

« ὦ Ῥωαία Ἑλλάς, λείψανον ἐλειγνόν δόξης παρελθούσης, ἐξαληφθείσης, ἀλλὰ πάντοτε ἀθανάτου.

« Τίς θέλει ὀδηγήσει νῦν εἰς τὰς μάχας » τοὺς διεσπαρμένους ἀνά τὴν γῆν υἱοὺς σου ;

« Τίς θέλει μεταβάλλει τὰς ἐξεις τοσοῦτον πολυχρονίου δουλείας ; . . .

« Τίς θέλει ἐμπνευσθῆ ἐκ τῆς γενναιότητος τῶν ἀνδρείων τῆς Σπάρτης καὶ σὲ ἐξεργεῖται τοῦ τάφου σου ;

« Σεῖς οἱ μονήρεις ὀδοιπόροι ἐπισκέφθητε » τὴν Ἑλλάδα καὶ ῥίψατε ἐπ' αὐτῆς τὸ βλέμμα σας τὸ μελαγχολικόν, ὅσον εἶναι μελαγχολικὸς καὶ ὁ τόπος οὗτος. Ἡ Ἑλλάς δὲν θέλει πληρώσει τὴν καρδίαν ὑμῶν ὑπὸ θυμηδῶν διαλογισμῶν !

« Ἐπισκέφθητε τὴν ἱερὰν ταύτην χώραν, » τὴν μαγευτικὴν ταύτην ἔρημον, ἀλλὰ φείσθητε τῶν ἐρειπίων τῆς, ἡ χεῖρ ὑμῶν ἄς πσεβασθῆ τὴν χώραν ταύτην, τὴν τοσοῦτον ἤδη συληθείσαν ὑπὸ πολλῶν ! »

Ἐξακολουθῶν τὰς σκέψεις του καὶ τοὺς ῥεμβασμούς του, ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπλησίασεν εἰς τὸ μνημεῖον, τὸ ὀνομαζόμενον *Λουτρά τῆς Κλεοπάτρας*. Ἄλλ' ἡ ὀνομασία αὕτη δὲν εἶναι ἀκριβής· διότι ἡ *Νικόπολις*, δηλ. πόλις τῆς Νίκης, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀντωνίου,

νίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας¹. Ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν ἦτο ἀρχαιολόγος· ἐκάθησε ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ κτηρίου τούτου, ἵνα ἀναπαυθῆ.

¹ Ἦν μόνος· ὁ συνοδευὼν αὐτὸν ὑπέρτης τοῦ ἱατροῦ εἶχε παραμερίσει, καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης ἐβυθίσθη εἰς σκέψεις, εὐρισκόμενος ἐν μέσῳ ἐρειπίων· εἶχεν ἐνώπιόν του χλωερὰν πεδιάδα ἐξ ἐνὸς καὶ τὰ κυανὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἐξ ἑτέρου. Ἀλλὰ στραφεῖς εἶδεν ἰσταμένους πρὸ τοῦ τοίχου ἐνὸς ἐρειπίου δύο μοναχοὺς, τὸν μὲν γηραλιὸν, τὸν δὲ νέον. Ἐπλησίασαν αὐτοὺς, ἐγνωρίσθησαν καὶ ἔμαθεν, ὅτι ὁ μὲν πρῶτος πατὴρ Κοσμάς, ἦν ἡγούμενος μονῆς τινος πλησίον τῆς Ῥαπέζης, ὁ δὲ νεώτερος, οὗ τὸ ἐκφραστικὸν πρόσωπον παρευθὺς ἤρесе τῷ Ἀλκιβιάδῃ, ὠνομάζετο Παρθένιος, καὶ ἦλθεν ἐνταῦθα ἐκ Μακεδονίας.

Ὁ πατὴρ Κοσμάς ἐφαίνετο γέρον ἀπλοῦς καὶ ἀφελῆς, ὁ δὲ Παρθένιος ἦν εἰς ἄκρον προφυλακτικὸς καὶ λεπτός, ὡς ἐφάνη ἐκ τῆς συναρθείσης μεταξὺ τῶν τριῶν συνδιαλέξεως.

Ἐν ταύτῃ, ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης, καθὼς Ἕλληνα, ἐγνωμάτευσεν, ὅτι ἡ Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία, αἱ νῆσοι, ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Μακεδονία, τούλαχιστον, πρέπει ν' ἀνήκωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Παρθένιος ἐπέφερε, γαλάσας πρῶτον ἡχηρῶς,

— Καὶ ἡ Ὁράκη, ἡ Ὁρακη, ἐὰν τὸ ἐπιτρέψωσιν αἱ περιστάσεις·

Ὁ Ἀλκιβιάδης διέκοψε τὴν συνδιάλεξιν, διότι ἐπέιγετο ἵνα ἐπιστρέψῃ.

Ὁ Παρθένιος ἐπροξένησεν ἐν τούτοις εἰς αὐτὸν ἐντύπωσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν.

(ἀκολουθεῖ)

¹ Ὡς γνωστόν, ἡ Κλεοπάτρα συνώδευσε τὸν Ἀντώνιον ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸ Ἄκτιον. Σ. Μ.

ΠΑΡΑΚΜΗ

ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ

ΥΠΟ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΠΕΛΛΕΤΑΝ

[Συνέχεια]

Ἡ δὲ δούκισσα Λαβαλλιέρ ἠττηθεῖσα ἔσπευσε νὰ κρύψῃ τὴν αἰσχύνῃν της ὀπισθεν τῶν κιγκλίδων τῆς μονῆς Σαλλιῶ, Μαρία ἀδελφὴ τοῦ Ἐλέους μετονομασθεῖσα. Λουδοβίκος ὁ ΙΑ' αἰσθανθεὶς στιγμιαίως τελευταίαν ἀκτίνα τοῦ σβεσθέντος ἔρωτός του ἔπεμψε τὸν Κολβέρτον, ὅπως θεθαίως ἀποσπάσῃ τὴν προῶτως μονάσασαν ταύτην Μαγδαληνὴν τοῦ κελλίου τῆς Μαρίας ἢ ἀδελφῆ τοῦ Ἐλέους ἐκυμαίετο μεταξὺ Θεοῦ καὶ βασιλέως, αὐτῆς καὶ σωτηρίας. Ἐπειδὴ δὲ τις εὐλαβὴς εὐπατριδῆς ὀνόματι Mattonet παρώτρυνεν αὐτὴν νὰ ἐμμεῖνῃ εἰς τὸν μοναστικὸν βίον καὶ τὴν μετάνοιαν, Λουδοβίκος ὁ ΙΑ' διέταξε νὰ συλλάβωσιν αὐτὸν καὶ μεταγάγωσιν ὑπὸ συνοδίαν εἰς τὸ φρούριον Πιγιερὸλ.

Ἡ δούκισσα Λαβαλλιέρ βαυκαλιζομένη ἔτι ἐν τῷ βᾶθει τῆς καρδίας ὑπὸ τοῦ φάσματος τῆς οἰχομένης εὐδαιμονίας ἀπέθετο αὐθις τὸ περιώμιον ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ ν' ἀνεύρῃ τὸ μεῖδιμα τοῦ ἔραστοῦ. Πλὴν ἀλλὰ εὐθὺς ἀμέσως ἐξεληθούσα τῆς ἀπάτης, πλὴν ἀλλὰ ῥιφθεῖσα φορηδὸν εἰς τοὺς πόδας τῆς ἀντιζήλου, ἐτράπη καὶ αὐθις ἐπὶ τὴν ὁδὸν τῆς ὀδύνης καὶ τῶν δακρῶν καὶ ἀνεπιστρέπτει ἐβυθίσθη εἰς τὰς σκιάς τῆς μονῆς τῶν Καρμηλιτῶν· ἐκεῖ δ' ἐπὶ τοῦ τριχίνου σάκκου, ἐπὶ τῆς σποδοῦ, τὴν κεφαλὴν κεκαρμένη, τὸ σῶμα αἰμοσταγὲς ἔχουσα ἔτισε δίκην ἐπὶ μακρὸν τοῦ ἔρωτός της, ἐν

ὀδυνηροτάτῃ ἀλλ' εὐφροσύνῃ μετανοία. «Ὅταν ἡ σὰρξ ἀναβῶσ, ἔλεγε, θὰ ἐνθυμούμαι ὅσα ἔνεκα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ὑπέστην» καὶ κατησπάζετο ἐξ εὐγνωμοσύνης τὸ κράσπεδον τοῦ κιλικίου. Ἀπέθανεν. Ὁ βασιλεὺς ἤκουσε τὴν εἶδησιν μετ' ἀδιαφορίας. «Ἦτο νεκρὰ δι' ἐμὲ, εἶπεν, ἀφ' ἧς ἡμέρας εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον.»

Ἄμα ἐκλιπούσης τῆς δεσποινίδος Λαβαλλιέρ, ἡ αὐτὴ νομίσασα πρὸς στιγμὴν τὴν θέσιν κενὴν ἐπεσκόπει διὰ τοῦ βλέμματος ἐπὶ τίνα κεφαλὴν ἢ ἡλιακὴ ἀκτίς ἔμελλε νὰ πέσῃ. Ἡ δεσποινὶς Σεβινιὲ τρώγει εἰς τὴν τράπεζαν τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος. Πρόκειται ἄρα γε περὶ ὑποψηφιότητος ἢ, ὅπερ κρεῖττον, περὶ ἐκλογῆς; Περιστοιχίζουσι τὴν νέαν ἐρωμένην, πράγματι οὖσαν τοιαύτην ἢ καὶ μόνον ἐπίδοξον. Φθονοῦν τὴν τύχην της, ὑποτονθορίζουσι τὸ ὄνομά της εἰς τὸ οὖς καὶ ὁ ἀνεμος τὸ μεταφέρει εἰς τὰ βᾶθη αὐτὰ τῆς Βουργωνδίας. «Ἄδεται, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐπανέρχεται εἰς τὴν κυρίαν Σουβίς, ἔγραψεν ἡ κυρία Μοντμορενσύ τῷ Βουσσὺ Γαβουτὲν, ἐξ ἄλλου μέρους ὁ Λαφεργιάτ ἐνεργεῖ δραστηρίως ὑπὲρ τῆς δεσποινίδος Σεβινιὲ.» Τούτου διαδοθέντος, ὁ θεὸς αὐτὸς τῆς νεοφύτου ὁ ὑπερήφανος ἄγαν Βουσσὺ, διὰ τε τὰς ἰδίας ἀρετὰς καὶ τὴν προγονικὴν εὐκλειαν, αἰσθάνεται ἀναβράζον ἐκ τῆς χαρᾶς τὸ ἀριστοκρατικὸν αὐτοῦ αἷμα. «Ὁ νῦ χαριστούμην πολὺ, εἶπεν, ἂν ὁ βασιλεὺς προετίμα τὴν δεσποινίδα Σεβινιὲ, διότι εἶναι φιλιτάτη φίλη μου καὶ θὰ ἦναι καλλίστη ἐρωμένην.

Ἄλλ' ἡ δεσποινὶς Σεβινιὲ ἠγάπα τὴν φιλοσοφίαν καὶ φιλοσοφικῶς συνεζύχθη τὸν μαρκήσιον Κρινιάν. Ὁ βασιλεὺς ἐπανῆλθε λοιπὸν, ὡς ἐπεθύμει ἡ Ὑψηλοτάτη, εἰς τὴν δούκισσαν Σουβίς. Ἦτο αὕτη γυνὴ πυρρόθριξ, φιλοκερδὴς εἰς ἄκρον, ἄφρονος ὡς ἡ νύξ, φρόνιμος ὡς ὁ ὄφις, ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἰδίαν

καλλονὴν ἐπιμελουμένη, ὥστε κυρίως ἐτρέφετο ἐκ λευκοῦ κρέατος καὶ γάλακτος, ἰδιοτρόπως ἀνασσευόμενος τὸ ἱμάτιον ἔχουσα, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Σαιντ-Σιμών, ὅπως μὴ τὸ εαυτῆς θερμάνῃ σῶμα καὶ ἐρυθράνῃ τὴν ρινά της. Ἡ δὲ σύζυγος τοῦ στρατάρχου Ῥοσεφῶρ ἀπὸ τοῦ πολλοῦ χρόνου τετριμμένη εἰς τὸ ἐπάγγελμα ὠδήγει ἀροποδητὴ τὴν Δανάην εἰς τὸν Δία. Ὁ σύζυγος, κεκρυμμένος ἐν τοῖς παρασηνίοις, ἐγίνωσκε πάντα, ἐνεθάρρυνε πάντα τὰ ἐντὸς τῆς σκηνῆς, καὶ πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ἀγαθῶν ὑπηρεσιῶν του ὑπέδεχετο τὴν χρυσὴν βροχὴν εἰς τὸν μανδύαν του· καὶ ὁ χρυσὸς ἐπιπτεν, ἐπιπτε πάντοτε, καὶ ὁ σύζυγος ἠγόραζε τὸ μέγαρον Σουβίς καὶ συνεσώρευεν ἑκατομμύριον ἐπὶ ἑκατομμύριον. Ὅτε δὲ συνεχάιροντο αὐτὸν ἐπὶ τῷ πλούτῳ, ταπεινῶν μετριοφρόνως τὴν κεφαλὴν: «Ἡ περυσία αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς συζύγου μου, ἔλεγε· δὲν ἀνέκουσιν εἰς ἐμὲ τὰ συγχαρητήρια.» Τὰ τρόπαια τοῦ Σουβίς οὐκ εἶον τὴν αὐτὴν καθεύδιν. Ἀπαντες ἡμιλλῶντο τίς πρῶτος ν' ἀνεύρῃ εἰς τὴν ἰδίαν ἐστίαν ἢ εἰς τὴν τοῦ γείτονος θυγατέρα, ἀνεψιάν, ἐξ ἀδελφῆν συγγενῆ, καλλονὴν, ὅπως θυσιάσῃ εἰς τὸν μινώταυρον. Ἀγνοῶ ἐὰν ἔμαθες, γράφει ἡ κυρία Σεβινιὲ εἰς τὴν θυγατέρα της, ὅτι ὁ Βιλλαρσῶ, ἀπαιτῶν θέσιν τινὰ παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τὸν υἱόν του, ἐδράξατο ἐπιθεξίως τῆς εὐκαιρίας ὅπως παρενείρῃ μεταξὺ λόγων, ὅτι ἀνθρωποὶ τινες πολυπράγμονες ἀνακοίνωσαν εἰς τὴν ἀνεψιάν του τὰς εὐμενεῖς ὑπὲρ αὐτῆς διαθέσεις τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, καὶ ὅτι, ἂν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, τὸν καθικέτευε ν' ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑποθέσεως, διότι θὰ εἰργάζετο κάλλιον παντὸς ἄλλου καὶ μετὰ μείζονος ἐπιτυχίας. Ὁ βασιλεὺς ἐξεργάγη εἰς γέλωτας, λέγων: «Βιλλαρσῶ φίλτατε, εἴμεθα

πολύ γέροντες ἀμφότεροι καὶ δὲν δυνάμεθα ν' ἐπιτεθῶμεν πλέον κατὰ δεκαπενταετῶν νεανίδων».

Καὶ ὅμως κατ' αὐτὴν ταύτην ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ὁ βασιλεὺς ἐπετέθη κατὰ τῆς δεσποινίδος Λαβάλ κυρίας τῆς τιμῆς τῆς Δελφίνος, ἡ δ' ἐπίθεσις ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν. Ἄλλ' ὅπως ἀποφυγῆ τὴν δαπάνην τῆς νομιμοποιήσεως καὶ ἐτέρου τέκνου, Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἐξεχώρησε τὴν ἐρωμένην του τῷ δουκὶ Ῥοκελῶρ καὶ διὰ τοῦ γαμικοῦ συμβολαίου ὠνόμασεν αὐτὸν ἐπίτιμον δούκα. Ἡ νέα δούκισσα ἔτεκε θυγάτριον πρὶν ἢ ξηρανθῆ ἢ μελάνη δι' ἧς ὑπεγράφη τὸ συμβόλαιον: «Δεσποινίς, καλῶς ὄρισάτε, εἶπεν ὁ δούξ Ῥοσεφῶρ, ἀλλὰ δὲν σὰς περιέμενον τοσοῦτον ταχέως». Ἡ δούκισσα ἐπλούτισεν οὕτω τὸν σύζυγόν της. Ἡ εὐτυχὴς καλλονὴ ἦτο ἡ προῖξ τῶν πρῶτων, ἔλεγεν ὁ Σαιντ-Σιμών.

Ἡ κυρία Μοντεσπὰν ἐβασίλευε πάντοτε ἐν τούτοις ὀνόματι, καὶ πᾶσαν πρῶτην, κατὰ τὴν μικρὰν αὐτῆς ἐξέγερσιν, τὸ ἄνθος τῆς αὐλῆς γονυπετὸς τῇ προσέφερε τὸ χειρόκτιον καὶ τὸ παχύμυρον. Ὁ στρατάρχης Βιλλερουά, δίκην ἀκολουθοῦ, ὑπεβάσταζε τὴν οὐρὰν τῆς ἐσθῆτος ὅτε μετέβαιναν ἐκ τοῦ κομμωτηρίου εἰς τὸ παρεκκλήσιον.

Ἄλλ' ἐγήρασκεν, ἀλλ' ἠνώγει τὸν βασιλέα ἢ ὑπεροψία της, ἢ ζηλοτυπία, ἢ προπέτεια. Ἐνῶ δ' ἔτρεχεν ἐπάνω κάτω, ἐπαιζεν, ἐγέλα, ἔσχιζε τὸν ἀέρα ὡς θύελλα, πληροῦσα τὸ ἀνάκτορον διὰ τῶν φωνασκιῶν της καὶ τοῦ ἀνέμου τῆς ἐπιγλουτίδος της, ἡ ἐνῶ ἐν ὧρα σχολῆς περιῆγε παιδικῶς π.χ. εἰς τὸ δωμάτιον ἄρμα συρματόπλεκτον συρόμενον ὑπὸ τεσσάρων μυῶν, ὁ βασιλεὺς περιεπλανᾶτο περὶ δεῖλην ὄψιν, τὸ πρόσωπον διὰ τοῦ μανδύου καλυπτόμενος παραπλεύρως τῷ δουκὶ Λαρσεφουκῶ πρὸς νέαν ἄγραν. Μυρίζει κρέας νεαρὸν, ἔλεγεν ἡ κυρία Σε-

βινιέ. Τί δὲ ἦτο τὸ νεαρὸν κρέας; Ὁραία τις νεάνις, χαριτόβουτος ἠγουμένη ἐκ Λορρίνης. Ὁ βασιλεὺς ἔδρεψε παροδικῶς τὸ βόδιον τοῦτο καὶ ἀντιπαρήλθεν. Ἡ κυρία Μοντεσπὰν ἀπεκάλεσεν ἡμέραν τινὰ τὴν ἠγουμένην βίκος καὶ τὴν ἐφόνευσε διὰ μιᾶς λέξεως τὸ μοναστήριον κατέπιε καὶ ταύτην καὶ ὁ καιρὸς ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του.

Ὁ βασιλεὺς διορίσας τὸν δούκα Λαρσεφουκῶ ἐρχικυνηγὸν κατέστησε συγχρόνως αὐτὸν γενικὸν ἐπιμελητὴν τῆς παστάδος του, διότι ἡ αὐτοῦ Μεγαλειότης ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ θρόνου του ἐθεώρει τὴν γυναῖκα ὡς εἶδος ἄγρας. Ὁ δούξ Λαρσεφουκῶ ἐξηκολούθησε τὴν δεσποινίδα Φοντάξ, καλλονὴν ἀποπτᾶταν τῆς Ῥοπέργης ἐπὶ τῶν πτερύγων τοῦ ἀέρος, συνέλαβε ταύτην εἰς τὸ δίκτυόν του, ἵνα λαλήσωμεν τὴν γλῶσσαν τοῦ Σαιντ-Σιμών. Πρῶτον τινα δεσποινίς τις τῆς αὐλῆς εὗρεν ἐπὶ τοῦ ἀβακίου της μικρὸν διάβυλον κρατοῦντα μὴν γερμανικόν· ἄμα ἤγγισεν αὐτὸν, ὁ μὺς διεσπάραξε εἰς τὸ μέσον καὶ ἐξερρύθη περιδέραιον χιλίων λουδοβικίων μετὰ γραμματίου περιέχοντος τάδε: *Διαβολικὴ συνεργεία*. Ἐπρεπεν ἀναγκαίως ὁ διάβολος ν' ἀναμιχθῆ ἐπίσης διὰ τὴν δεσποινίδα Φοντάξ· διότι μόλις ἀφικομένη ἐκ τῆς πόλεως μετὰ τῆς σισύρας καὶ τοῦ ξίφους, τῆς καλλονῆς δηλονότι καὶ τῆς τόλμης, εὐθήθης ἄλλως, ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν ἀββᾶν Σοαζῶ, ἔσπειρε δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς ἀπόρυτῆρος ἐλαύνουσα ἐφ' ἀμάξης συρομένης ὑπὸ ὀκτῶ ἵππων. Ἐπεφάνη καὶ ἐξηφανίσθη ὡς ἡ ταινία ἀποπτᾶτα ἡμέραν τινὰ ἐκ τῆς κόμης της.

Παθοῦσα θανατηφόρον αἰμορραγίαν ἐν τῷ κολοφῶνι τῆς δόξης της τραυματισθεῖσα, ὡς σκληρῶς λέγει ἡ κυρία Σεβινιέ, εἰς τὴν

ὀψηρσίαν τοῦ βασιλέως, ἐξέπνευσε καὶ αὕτη εἰς μοναστήριον.

Τέλος πλανηθεὶς ἀπὸ ἀνθους εἰς ἀνθος Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἐπεδίωξε τὴν ἀνάπαυσιν παρὰ τῆς χήρας Scarron. Ἡ πανουργὸς αὕτη χήρα, ἦν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς δυστυχίας ἡ κυρία Μοντεσπὰν, διέγραψεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν εὐεργετιδὰ της ἐκ τῆς καρδίας τοῦ μονάρχου. Πρὸς ἐπιτέλεσιν δὲ τοῦ φιλοφροῦντος τούτου ἔργου ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν Βασσουέτον ἢ μετὰ πάλιν μαζὴν κατῶρθωσε νὰ μείνῃ μόνῃ κυρία τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἡ κυρία Μοντεσπὰν προδοθεῖσα ὑπὸ τῆς γυναικὸς, ἦν παραλαβοῦσα ἐκ τῆς κλίνης τῆς Ninon de Lenclous συνέδεσε μὲ τὴν τύχην της καὶ κατέστησε φίλην ἐπιστηθίαν, ἤρξατο πληροῦσα θρήνων καὶ κοπετῶν τὸ ἀνάκτορον καὶ ἐκτραγωδοῦσα τὴν τύχην της ὡς ἡ ἐγκαταληφθεῖσα Ἀριάδνη. Ἀλλὰ πρὸς τί τὰ δάκρυα; πρὸς τί οἱ ὀλοφυρμοὶ; Μήπως καὶ αὕτη δὲν ἐξεδίωξε τὴν Λαβαλλιέρ; Οὕτω καὶ αὕτη ἐδιώκετο παρ' ἄλλης κατὰ τὸν νόμον τῆς ταυτοπαθίας. Ὁ Καίσαρ πεπρωμένος ἔπεσεν ὑπὸ τὸ ἀγαλμα τοῦ Πομπηίου. Ἐτόλμησεν ἡμέραν τινὰ νὰ καταμεμφθῆ τὸν δεσπότην διὰ τὴν ἀπιστίαν, ἀλλ' ὁ δεσπότης τῇ ἀπεκρίθη ξηρῶς: *Δὲν θέλω νὰ μὲ ἐροχλοῦν*, καὶ τὸ πᾶν τετέλεστα! ὁ ὄλυμπος ἐρρίγησεν. Ἡ εἰς δυσμένειαν πεσοῦσα εὐνοουμένη ἀνεπιστρέπτει, προσεπάθησε νὰ διασκεδάσῃ τὴν λύπην εἰς τὸ ὑπαιθρον, ταχυδρομοῦσα εἰς τὰς δημοσίας οδοὺς.

Ἀλλὰ προῖοντος τοῦ χρόνου, ἡ θεία χάρις ἐπεφοίτησεν ἐπ' αὐτῆς, διότι πάντοτε ἦτο ἐξ ὑπαμοιβῆς ὅτε μὲν ἐρωτικῆ, ὅτε δὲ εὐσεβῆς. Ἐκοινωνεὶ πᾶσαν ἐβδομάδα τακτικῶς τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἐπομένῃ δὲ τῷ παραδείγματι τῆς δεσποινίδος Λαβαλλιέρ διενήργησεν αὐτοχειρίαν μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐπὶ τοῦ σώματός της πυ-

ρακτοῦσα τὴν σιδηρὰν ζώνην καὶ βυθίζουσα τὰς ἀκάνθας τοῦ κιλικίου εἰς τὸ σῶμα. Ἐπειδὴ δ' ἐφοβεῖτο προπάντων μὴ ἀποθάνῃ πρὶν ἢ συντελεσθῆ τὸ ἔργον τῆς μετανοίας, περίτρομος προσεκάλεσε θαλαμηπόλον ὅπως καθεύδῃ παρὰ τὸν κράββατόν της. Ὁ θάνατος τῇ ἐπῆλθεν ἀκριβῶς ἐν τῷ ὕπνῳ. Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἐλυπήθη καὶ ταύτην, ὅσον ἐκλαυσε τὴν δεσποινίδα Λαβαλλιέρ. Γενομένης δ' αὐτῷ παρατηρήσεως παρὰ τῆς δουλίσσης τῆς Βουργωνδίας: «Ἄφ' ἧς τὴν ἀπέπεμψα, ἀπεκρίθη, ἠλπίζον ὅτι δὲν θὰ τὴν ἐβλεπον πλέον.» Ἡ κυρία Μοντεσπὰν ἐβασίλευε μόνῃ τοῦ λοιποῦ. Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' καίπερ ἀπειρηκῶς ἐκ τῆς ἡλικίας ἤθελεν ἀκόμη ν' ἀγαπᾷ. Ἐπειδὴ δὲ τις βαλανεὺς Παρισιανὸς ὀνόματι Lavienne ἐφεύρε φίλτρον τι κατὰ τοῦ γήρατος, ὁ βασιλεὺς προσεκάλεσε παρ' αὐτῷ τὸν μάγον εἰς θέσιν τιμῆς. Ἀλλ' ἡ κυρία Μοντεσπὰν ἐρωτότροπος πλατωνικῆ παρεδίδο τὸ ἄρωμα, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ἄνθος εἰς τὸν φθινοπωρινὸν ἀνεμον. ἠθέλεε νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ βασιλέως, ἠθέλεε νὰ λυτρώσῃ αὐτὸν τῆς κολάσεως. Ὅσάκις οὗτος ἐγόγγυζε διὰ τοῦτο, ἔθετε τὸν δάκτυλον εἰς τὸ χεῖλος καὶ ἀνυψοῦσα εἶτα αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανὸν μὲ ὕψος αὐστηρότητος: «Ἀφίνω αὐτὸν πάντοτε λυπημένον, ἔλεγεν, ἀλλ' οὐδέποτε ἀπελιτισμένον.» Τέλος ὁ βασιλεὺς βαρυνθεὶς νὰ περιμένη καὶ ἡ κυρία Μοντεσπὰν βαρυνθεῖσα νὰ διδῇ ἐλπίδας, συναπεφάσισαν νὰ ἐνώσωσι τὴν διπλῆν αὐτῶν ὀδύνην διὰ συναικείου μυστικοῦ. Καὶ ἔκτοτε ὁ ἐπίσκοπος τῆς Σάρτρης συνίστα τῇ ἀνωμόμφ ταύτη βασιλίσση τὴν ὑποταγὴν τῆς Σάρρας πρὸς τὸν Ἀβραάμ.

Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἔθεσε λοιπὸν τὴν φιλαρέσκειαν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει καὶ τῷ παραδείγματι αὐτοῦ ἀκολουθοῦντες οἱ περὶ αὐτὸν ἅπαντες, εἴτε ἐκ κολακείας, εἴτε δι-

ὅτι ἡ νόσος ἦτο κολλητικὴ, πᾶς ὑπουργός, πᾶς εὐπατρίδης ἐλάμβανεν ἐρωμένην. Ὁ Λουδοῦκὸς τὴν σύζυγον τοῦ στραταρχοῦ Ῥοσεφόρ, ὁ Κολβέρτος τὴν Μαργαρίταν Κοαφφιέ, ὁ δούξ Βουρβῶν τὴν δούκισσαν Νεβέρ, ὁ Τυρρένος τὴν κυρίαν Κοατκέν, ὁ Λουξεμβούργος τὴν κυρίαν Τιγγουαί, ὁ πρῶτος Δελφίν τὴν κυρίαν Διουρούρ, ὁ Βιλλερουά τὴν κυρίαν Κουρσέλ, ὁ Σαμιλλάρ τὴν κυρίαν Ἐσπινουά, ὁ Λαφάρ τὴν κυρίαν Σαβλιέρ, ὁ Λωξὲν τὴν προστυχοῦσαν καὶ οὕτω καθεστῆς πᾶς τις ἐλάμβανεν, ἐγκατέλειπεν, μετέβαινεν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐρωμένης εἰς τὴν ἄλλην, διότι πᾶσα γυνὴ ἀνήκεν εἰς πάντα ἄνδρα ἢ πᾶς ἄνθρωπος εἰς πᾶσαν γυναῖκα, ὡς ἐν τῇ φυσικῇ καταστάσει.

Καὶ ἐν τῇ σιᾷ ὀπισθεν τοῦ παραπετάσματος ὄμιλος κλασικὸς εἰσήγαγε τὸν ἑλληνικὸν ἔρωτα ἐν Βερσαλλίαις σχηματίσας Ὀηβαϊκὴν λεγεώνα συγκεκριμένην ἐν μέρει ἐκ τοῦ ἀνθοῦ τοῦ στρατοῦ, τοῦ Βανδώμ, τοῦ Ὑψηλοτάτου, τοῦ Κονδῆ, τοῦ Βιλλάρ, τοῦ στρατάρχου Οὐμιέρου, τοῦ ἱππότη τοῦ Λορραίνης, τοῦ μαρκησίου Ἐφριά, τοῦ καρδινάλιου Βουλλιών κλπ. Τέλος ὅπως ἐπιθέσῃ τὴν κορωνίδα εἰς τὸν βίον τῶν ὀργίων, αἱ γυναῖκες τῆς αὐλῆς ὑπεδύνοντο τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνδρῶν καὶ ἔπινον ὡς σωματοφύλακες. Ἡ κυρία Μοντεσπᾶν ἐλένου καθ' ἑκάστην φιάλην βροζολίου καὶ ὑφίστατο τὴν καυστικότητα ἀπροσκόπτως, ἡ δεσποινὴ Μαζαρίνου προσέτιμα τὸν καμπανίτην, ἡ δούκισσα τοῦ Βερρὺ τὸ οἰνόπνευμα καὶ πολλὰκις ἐκυλιέτο ἀναίσθητος ἐκ τῆς μέθης ὑπὸ τὴν τράπεζαν εἰς τὸ τέλος τοῦ δείπνου.

«Ἡ μέθη τῶν νέων γυναικῶν κατήνησε νεωτερισμός», ἔλεγε μετὰ λύπης ἡ πριγκιπέσσα Παλατίνη.

Οὕτω διὰ τῆς ματαιοφροσύνης, τῆς πλεονεξίας, τῆς περὶ τοὺς ἔρωτας ἀκρασίας,

τῆς ἠδυπαθείας καὶ ἀπασῶν ὁμοῦ τῶν κακίων, Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' σαγηνεύσας τοὺς εὐγενεῖς, κατέκλινεν αὐτοὺς ἐπὶ κλίνης ἠδονῶν καὶ ἐπνίξεν ὑπὸ τὰ τρίχαπτα. Καὶ ἐκ τῆς σιδηροφράκτου καὶ μεγαθύμου ἐκείνης γεννεᾶς, τῆς ἀκαταβλήτου ἐν τε τῇ θήρᾳ καὶ τῷ πολέμῳ, ἐδημιούργησε διὰ τῆς μαγικῆς τέχνης τῆς Κίρκης, πράγμα τι ἀκατανόμαστον, τὸ ἔκφυλον ἐκεῖνο ὄν, τὸ μυσερὸν, τὸ κίβδηλον, τὸ ἐκπεπτωκός, τὸν κατώτερον ἄνθρωπον τοῦ ἀνθρώπου, τὸ περιτριμμά, τὸ κάθαρμα τῆς ἰστορίας, τὸν αὐλικὸν le courtisan τέλος τὸν μῆτε αἰσθησὶν μῆτε τιμῆν ἔχοντα, ὡς λέγει σύγχρονός τις, αὐλικὸς καὶ οὗτος, εἰς οὗ τὸν λόγον ἐπομένως πρέπει νὰ δώσωμεν πλήρη πίστιν.

Καὶ ὅτε ἐνίστο Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἀνοίγων τὸ παράθυρόν του, ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ ἐξώστου κατώπτειε περιχαρῆς τοὺς μαγικοὺς κήπους, οὓς ἀπέσπασεν ἐκ τῶν ἄμμων τῶν Βερσαλλιῶν δι' ἑκατομμυρίων, τὰ ἐδάφη, ἅτινα διὰ τῆς τέχνης ἀνυψώσας, μετέβαλεν εἰς ἀνδρᾶ, ἡ ἰσοπεδώσας κατέστησε λειμῶνας, τὰ ἐκ τῶν ποταμιῶν δασῶν μετενεχθέντα δένδρα καὶ μεταφυτευθέντα παρὰ τὰς δειροστοιχίας, ὅπως ἐν μιᾷ στιγμῇ κερδίσῃ τὴν ἐργασίαν αἰώνων, τὰς μετὰ καμᾶτου πολλοῦ σχηματισθείσας λίμνας, ὧν τὰ ὕδατα ἀντλήσας ἐκ τοῦ Σηκουάνα διωχέτευσεν διὰ μυλυδίνων ὑπογείων ἐξ ἀποστάσεως τεσσάρων λευγῶν, τὰ νέφη τῶν τριτόνων καὶ τῶν ναϊάδων τῶν καταδεδικασμένων νὰ ἐξερευγῶσι συμφύρην χιμάρρους ὕδατος βορβορώδους ἐντὸς τῶν δεξαμενῶν· ὅλα ταῦτα ἐν ἐνὶ λόγῳ τῆς τέχνης τὰ κατασκευάσματα, τὰς ψευδεῖς ταύτας καλλονὰς τῆς φύσεως, τότε ἀνατρέχων εἰς τὸ παρελθὸν καὶ βλέπων ἀπάσας τὰς πρώτας αὐτοῦ ἰδέας πραγματοποιηθείσας, ἐκεῖ γεγραμμένας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν μαρμάρων, ἀναμφιβόλως θὰ ἄφινε νὰ ἐκ-

φεύγῃ μειδιάμα εὐχαριστήσεως ἐπιφωνῶν: «Ἦδη δύναμαι νὰ βασιλεύσω ἐν εἰρήνῃ».

(ἀκολουθεῖ)

Ο ΛΟΡΔΟΣ

ΚΑΙ

Ο ΑΟΙΔΟΣ

Σκωτικὸν χρονικὸν

Ἰπὸ

Θ. Ν. Φ.

[Συνέχεια]

Δ'

Τὴν ἑκτὴν ὥραν τῆς πρωΐας ὁ λόρδος Δαρν-
λέυ εἰσήλθεν εἰς τὰ δωμάτια τῆς βασιλίσσης.

— Ὁ δυστυχὴς λοιπὸν, εἶπεν αὐτῇ, καὶ ἔπεσεν ἀπὸ τῶν ἀβρῶν χειρῶν τῆς τόμος τις τῶν πονημάτων τοῦ Ῥονσάρδου. — Ἀνέλαβε τὰς αἰσθήσεις του, καὶ ἐρχομαι, μεγαλειότη, νὰ σὲς ἐρωτήσω ποῦ διατάσσετε νὰ πεμφθῇ. — Πουθενά. — Πῶς; — Ἄς μείνῃ εἰς τὸ Χολὺ Ῥούδ. — Μεταξὺ τῶν ὑπηρετῶν σας; — Ὁχι. — Βεβαίως ὄχι μεταξὺ τῶν ἀκολουθῶν σας! — Ἀναμφιβόλως. — Ἰσως προσδιωρίσατε δι' αὐτὸν θέσιν τινα ἐν τοῖς ἀνακτόροις. — Βεβαίως. — Ποίαν τάχα; — Τὴν τοῦ ἀρχιμουσικοῦ μου. — Ἀστέλλεσθε! Πῶς ὁ Ῥίτιος ἀρχιμουσικός σας; — Ἰδοὺ τὸ δίπλωμά του. — Σὰς παρακαλῶ, Κυρία μου, προσδιωρίσατε τὴν στολὴν του καὶ τὸ ξίφος. — Ἐφρόντισα καὶ περὶ τούτου· ἡ μὲν στολή του θέλει εἶσθαι ἐκ μέλανος κατηφέ· τὸ δὲ ξίφος, ἔσο βέ-

βαιος Μιλρόδε, θέλει τὸ φέρεϊ ἐπαξίως, ὅταν τὸ λάβῃ ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς Μαρίας Στουάρτης. — Σπουδάζετε, κυρία; συγχωρήσατέ μοι ν' ἀμφιβάλω. . . — Ὅτι ἡ βασιλίσσα τῆς Σκωτίας τῶς ἔχει ἓνα δυστυχῆ, τὸν ὅποιον ἡ μοχθηρία τῶν ἀνθρώπων κατέστησεν εἰλωτα; Σοὶ συγχωρεῖται, Ἐρρίκε, ἀλλὰ μάθε, ὅτι κακῶς προσφέρεις πρὸς ἐμέ. Πρὸς δὲ διάταξον ὁ Ῥίτιος νὰ ὀδηγηθῇ πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ ἱματισμοῦ τῶν ἀνακτόρων, ὥστε νὰ εἰσαχθῇ ἐνώπιόν μου.

— Τοσαύτη πρὸς αὐτὸν τιμὴ!

— Αὕτη εἶναι τιμὴ, ἀπορρέουσα ἀπὸ τῶν καθηκόντων τῆς ὑπηρεσίας του· διάταξον νὰ ἔλθῃ.

— Ἀλλὰ κυρία. . . .

— Οὕτω θέλω! εἶπεν ἡ Μαρία Στουάρτη, δικαίπτουσα τὸν λόρδον ἐπιτακτικῶς· καὶ πρὸς ἀπόθειξιν, ὅτι δὲν δέχεται ἄλλας παρατηρήσεις, ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖράς της τὰ ποιήματα τοῦ Ῥονσάρδου καὶ ἤρχισε νὰ τὰ ἀναγινώσκῃ μετὰ προσοχῆς.

Ὁ λόρδος Δαρνλέυ, δάκνων τὰ χεῖλη του, ἐξῆλθε σιωπῶν, ὅπως ἐκπληρώσῃ τὴν βασιλικὴν διαταγὴν καὶ ἀναγγεῖλῃ εἰς τὸν δυστυχῆ Ἀοιδὸν, ἐκεῖνον, ὃν τὴν προτεραίαν προσέβαλε δεινῶς εἰς τὸ καπηλεῖον τοῦ Λευκοῦ Ἴππου, τῆς βασιλικῆς του μνηστῆς τὴν εὐμενῆ ὑπερ αὐτοῦ διάθεσιν.

Β'

Ὅς συμβαίνει εἰς ἄνθρωπον, ὅστις ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεώς του ὑποφέρει ὅλα τὰ βάσανα, ὅλας τὰς ἀγωνίας τοῦ βίου, ὅστις συνφκειωμένος πρὸς τὴν ἰδέαν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνακούφισις τις εἰς τὰ δεινά του, δυσκόλως πιστεύει εἰς τὸ κατὰ πρῶτον ἐπερχόμενον ἀγαθόν, οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ Ῥίτιος δὲν ἐδύνατο νὰ πείσῃ ἑαυτὸν, ὅτι πραγματικῶς εἶδε τὴν βασιλίσσαν καὶ συ-

νελάλησα μετ' αὐτῆς. Εἰς μάτην ἐθεώρει, εἰς μάτην ἤγγιζε τοὺς πλουσίους τάπητας τοῦ ἀνακτορικοῦ δωματίου, εἰς τὸ ὄπαιον ἐκοιμήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λειποθυμίας του, μάτην ἔτριβε τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ ἤπιετο τοῦ σώματός του, ὅπως πεισθῆ, ὅτι δὲν ἐκοιμάτο· ἐνόμιζε πάντοτε ὅτι ἦτο παίγιον λαμπροῦ τινος ὄνειρου, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ὁ οὐρανὸς στέλλει ἐνίοτε πρὸς τοὺς δυστυχοῦντας, ἵνα λησμονήσωσι τὰ δεινὰ των. Ὑπῆρχέ τι ἐν τῇ διανοίᾳ του θαυμάσιον, ὑπερφυσικόν, ἀνεκτίμητον. Πῶς δυστυχῆς ὢν, ἐλεεινός, ἤκουσε τὴν φωνὴν τῆς βασιλίσσης! "ὦ! μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν εἶχεν ἄδικον νὰ δυσπιστῆ εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθητηρίων του· . . . εἶχε δίκαιον· ἔπρεπε τῷ ὄντι νὰ μὴ πιστεῦρ, ὅτι τὰ λογικά του δὲν διεσαλεύθησαν!

Ἡ ἀφίξις τῶν κλητήρων τῆς τιμῆς, ἀποσταλέντων παρὰ τοῦ λόρδου Δαρνλεύ, καθ' αὐτὸς διετάχθη, οὐ μόνον δὲν ἐπανέφερε τὸν ῥίτιον εἰς τὴν φυσικὴν του κατάστασιν ἀλλὰ μάλιστα συνετέλεσε ν' αὐξήσῃ ἔτι μᾶλλον τοῦ νοός του τὴν σύγχυσιν καὶ νὰ ὀνειροπολῆ, καίτοι ἐργηγορώς.

Τὸν μετήγαγον εἰς τὴν ἱματιοθήκην τῶν ἀνακτόρων, καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ δωματίου τῆς βασιλίσσης, χωρὶς νὰ δώσῃ σημεῖον ἐλάχιστον τῆς ἐκπλήξεως καὶ τοῦ θάμβους του. Ἄλλ' ὅποτε ἡ θύρα ἠνεόχθη καὶ εἶδε τὴν Μαρίαν Στουάρτην πρὸς αὐτὸν στρέφουσαν τὰ ὠραία βλέμματά της, ἤκουσε τὴν μελωδικὴν φωνὴν τῆς ἐπαλαμβάνουσαν τὸ ἄσμα του· . . . "ὦ! τότε δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ δισταῖ, τὸ ὄνειρον ἐπαυσε, τοῦ νοός του ἡ πλάνη ἐξέλιπε, καὶ τὸ πρᾶγμα ἔλαμπεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, ὡς ἡλίου ἀκτίς.

— Αὐτή! αὐτή! εἶπε καθ' ἑαυτόν· . . . αὐτή! ἡ Μαρία Στουάρτη! ἡ βασιλίσσα τῆς Σκωτίας· . . . ἐδῶ! . . . ἐνώπιόν μου· . . .

εἶναι, Θεέ μου! δυνατόν; καὶ τρέμων, ἐκπεπληγμένος, μόλις ἀναπνέων, ἐρρίφθη εἰς τοὺς πόδας της, ἵν' ἀσπασθῆ τῶν ἐνδυμάτων της τὴν πτυχὴν.

— Εἶσαι ἀγαθός, Δαβὶδ, εἶπεν ἡ βασίλισσα συγκινηθεῖσα.

— "ὦ! κυρία μου.

— Ναί, εἶπεν, ἀγαθός καὶ εὐχαριστῶ τὸν Θεόν, ὅτι σ' ἔφερον ἐνώπιόν μου, διὰ νὰ θεραπεύσω, εἰ δυνατόν, τὰς πληγὰς σου καὶ σὲ εἰσαγάγω εἰς τὴν διανομὴν τῶν γνῶντων ἀγαθῶν, ἅτινα ὁ κοσμοπλάστης ἔπλασε διὰ πάντα ἄνθρωπον.

— Σύγγνωθι, κυρία, ὦ! σύγγνωθι τὴν δυστυχῆ καρδίαν μου, δὲν ἔχει ἀρκούντας τοὺς παλμούς νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὰς εὐεργεσίας σας.

— Αἱ εὐεργεσίαι μου δύνανται τάχα νὰ ἐξαλείψωσιν ἐκ τῆς μνήμης του τὰ βάσανά σου;

— Ἐξῆλείφθησαν, Μεγαλειοτάτη, ἅμα τὸ βλέμμα σας ἔπεσεν ἐπ' ἐμέ, ὡς βλέμμα τοῦ οὐρανοῦ.

— Σκέφθητι λοιπὸν, Δαβὶδ, καὶ ζήτησον ὅ,τι δύναται νὰ σὲ καταστήσῃ εὐδαίμονα· . . . θέλεις χρυσίον;

— Χρυσίον, τί νὰ τὸ κάμω;

— Θέλεις νὰ ἐπανακάμψῃς εἰς τὴν πατρίδα σου;

— Ἔχω ἐγὼ πατρίδα;

— Λοιπὸν μένεις εἰς τὴν Σκωτίαν;

— "ὦ!

— Εἰς τὸ Χολὺ-Ρούδ;

— Ἐδῶ;

— Παρ' ἐμοί;

— Παναγία μου! ἀνέκραξεν ὁ ῥίτιος, ἀσπαζόμενος τοὺς πόδας τῆς Μαρίας Στουάρτης. "Ὀ, ἔλθῃ τώρα ὁ θάνατος, εὐχαρίστως παραιτῶ τὴν ζωὴν· ἐγνώρισα τὴν εὐδαιμονίαν!

— "Ὅσον σὲ ἀκούω, Δαβὶδ, ἐπανελάβην

ἡ βασίλισσα, τόσον περισσότερον πείθομαι, ὅτι σὺ δὲν θέλεις ὁμοιάσει τοσοῦτους ἄλλους, οἵτινες καίτοι εὐεργετηθέντες ἀπλήστως παρ' ἐμοῦ, ἐφάνησαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀγνώμονες, ὥστε μὲ ἐγκατέλιπον ἀνάνδρως! . . . Δαβὶδ, ἔχω χρυσίον πιστοῦ ὑπηρετοῦ, σὺ δὲν θέλεις μείνει προσηλωμένος εἰς ἐμέ;

— "ὦς ἡ λατρεία εἰς τὸν Θεόν, κυρία μου. Ὑπὲρ ὑμῶν οἱ διαλογισμοί μου, αἱ δεήσεις μου, ἡ λατρεία μου. Εἰς ὑμᾶς, εἰς τὴν ἐξουσίαν ὑμῶν ἀποθέτω τὴν ἀναπνοὴν μου, τὴν ψυχὴν μου· εἰς ὑμᾶς τὸ αἶμά μου, τὴν ζωὴν μου, εἰς τε τὸν παρόντα καὶ τὸν μέλλοντα κόσμον, εἰς ὑμᾶς ἀφιερῶ τὴν ὑπαρξίν μου ὀλόκληρον.

— Ἔχει καλῶς, ῥίτιε, ἔχει καλῶς· . . εἶμαι εὐχαριστημένη· οἱ λόγοι σου ἀπορρέουσιν ἀπὸ καρδίας εὐγενοῦς· ἐγέρθητι, ὄρθασον τὴν κεφαλὴν σου, καὶ δεῖξον εἰς τοὺς μὴ ἀναγνωρίσαντάς σε καὶ δυσφημήσαντάς σε, ὅτι ὁ καλλιτέχνης Δαβὶδ ῥίτιος εἶναι ἄξιός νὰ κατέχῃ μεταξὺ αὐτῶν θέσιν διακεκριμένην· . . . Σὲ διορίζω ἔφορον τῆς βασιλικῆς μου μουσικῆς.

— Ἐμέ! ὦ Θεέ μου!

— Σέ· . . . πρὸς δὲ σοὶ ἐπιτρέπω νὰ φέρῃς ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην ξίφος, ὡς γενναῖος καὶ χρηστὸς αὐλικός.

Ὁ Δαβὶδ ἐσκέπησε. Μεταβάς διὰ μιᾶς εἰς κόσμον νέον, ἠσθάνθη ἑαυτόν μεταμορφούμενον, ἐθερμάνθη τὸ αἶμά του, τὸ πρόσωπόν του ἠρυθρίασεν, οἱ ὀφθαλμοί του ἠστράψαν, ἀνηγέρθη καὶ ἐνώπιον τῆς μεγαλόφρονος βασιλίσσης ὄρθιος ἀνέτεινε τοὺς βραχίονάς του, ὅπως δώσῃ τὸν ὄρκον τῆς πίστεως, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ λόρδος εἰσήλθεν.

— Εὐχαριστήθητε, Μεγαλειοτάτη, νὰ μοὶ συγχωρήσῃτε, εἶπεν ὁ λόρδος, ἐνόμισα ἀποπερατωμένην τὴν ἀρκόασιν, ἀλλ' εἶμαι ἔτοιμος ν' ἀποχωρήσω.

— Μείνε, Μιλόρδε, σοὶ τὸ ἐπιτρέπομεν, ἀπήντησεν ἡ Μαρία Στουάρτη.

— Εὐχαριστῶ· . . Σᾶς συγχαίρω, ἀγαπητή μοι βασίλισσα, διὰ τὴν ταχύτητα, μεθ' ἧς διεκπεραιούτε τὰς ὑποθέσεις σας. Ἐὰν δὲν πλανῶμαι, ἡ ὑπηρεσία ἐδόθη ἤδη ὀριστικῶς.

— Ναί.

— Λοιπὸν, ἐπανελάβην ὁ λόρδος Δαρνλεύ ὑπομειδιάσας εἰρωνικῶς, ἄς εὐχαριστήθῃ ὁ διευθυντῆς τῆς βασιλικῆς μουσικῆς νὰ δεχθῆ τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς μου καὶ νὰ μὲ συγχωρήσῃ, διότι χθὲς τὸν ἐρράπισα ἐν τῷ καπηλείῳ.

Ὁ Δαβὶδ ἐκινήθη μὲν, ἀλλὰ δὲν ἀπεκρίθη.

— Πῶς! ἀπώλεσε τὴν φωνὴν του ὁ εὐειδὴς μουσικός σας, κυρία μου; προσέθηκεν ὁ λόρδος γελῶν.

— Καὶ σὺ, Μιλόρδε, ἀπώλεσας τὸν νοῦν σου, ἀνέκραξεν ὁ μουσικός, πρὶν ἡ Μαρία ἀνοίξῃ τὸ στόμα της.

— Ἴδου προπέτεια ἀξιόποινος, καὶ ἐὰν ἡ βασίλισσα δὲν ἤθελεν εἶσθαι παρούσα· . .

— Ἐὰν ἡ βασίλισσα δὲν ἤθελεν εἶσθαι παρούσα, διέκοψε μετὰ τόνου ὁ Δαβὶδ, ὁ λόρδος Δαρνλεύ ἤθελεν ὠχρηθῆ ἐνώπιόν μου.

— Τί δηλοῖ τοῦτο; ἀπεκρίθη οὕτως, πλησιάζων μὲ ὕψος ἀπειλητικόν.

— Σιωπῆ, σιωπῆ, Μιλόρδε, ἐξηκολούθησεν ὁ Δαβὶδ· . . δὲν εἶμαι πλέον ῥίτιος ὁ κατηραμένος, ῥίτιος ὁ Παρίας, ῥίτιος τὸ εὐτελὲς ὄν, τὸ ὁποῖον ἐδύνατό τις ἀτιμωρητεῖ νὰ περιῶβρῃ, νὰ ἐξουθενήσῃ, ν' ἀπολακτίσῃ, νὰ βραπίσῃ, ὡς πρὸ μικροῦ ἀνευθριάστως ὠμολόγησας. Εἶμαι ῥίτιος ὁ καλλιτέχνης, ὅστις παρὰ τῆς βασιλίσσης ἐδιδάχθη ὅτι ἔχω καρδίαν αἰσθανομένην τὴν προσβολὴν καὶ βραχίονας πρὸς ἐκδικασίν της. Μὴ λησμονῆς, Μιλόρδε· . . . Ἐπειτα χωρὶς νὰ περιμείνῃ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Δαρν-

λέυ, στρέφων πρὸς τὴν Μαρίαν Στουάρτην:

— Κυρία μου! εἶπεν, ἡ Μεγαλειότης Σης εὐηρεστήθη νὰ με καλέσῃ εἰς ὑψηλὰ ἔργα τῆς αἰλῆς της, δέξασθε τὸν ὄρκον τῆς ὑποταγῆς μου. Ὁρκίζομαι ἐπὶ τῆς τέφρας τῆς μητρὸς μου πλήρη πίστιν εἰς τὴν βασιλισσάν τῆς Σκωτίας, καὶ αἰωνίαν ὑποταγὴν εἰς τοὺς ἀπαραβιάστους νόμους τῆς τιμῆς.

— Ἀποδεχόμεθα τὸν ὄρκον σου, ἀπήντησεν ἡ εὐγενὴς βασίλισσα, τὴν ὁποίαν οἱ ἀξιοπρεπεῖς οὗτοι λόγοι τοῦ πρὶν πτωχοῦ μουσικοῦ τοσοῦτον ἐξέπληξαν, ὅσον ἐλύπησαν οἱ τοῦ μνηστῆρός της λόρδου Δαρνλέυ.

— Διατάσσετε τὴ Μεγαλειότητά;

— Οὐδὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

— Μοι ἐπιτρέπετε ν' ἀποχωρήσω;

— Σοὶ ἐπιτρέπομεν.

Τότε ὁ Ῥίτιος ἐκλίνε τὸ γόνυ ἐνώπιον τῆς βασιλισσῆς εἰς πίστωσιν τοῦ βαθυτάτου σεβασμοῦ του· ἔπειτα ἐγειρόμενος, διέβη, ὠρθομένην ἔχων τὴν κεφαλὴν καὶ μετὰ θάρρους ἔμπροσθεν τοῦ λόρδου Δαρνλέυ καὶ ἐξῆλθε τοῦ δωματίου.

Ὁ ἄνθρωπος ἀπεκαλύφθη!

ΣΤ'

Αἱ τελευταῖαι τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες εἶχον παύσει νὰ λάμπωσι διὰ μέσου τῶν ἰτεῶν, αἵτινες κινουσαι τὰς λυσικόμους κορυφῶν των, ἐθρήνουν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ὁσσιανού. Εἰς τὸν ὀρίζοντα τὰ νέφη ἀπέβαλλον κατὰ μικρὸν τὴν ποικίλην χροιάν των. Τὰ φῶτα τῶν παραθύρων τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς πεδιάδος διεσπαρμένον καλυβῶν διαδοχικῶς τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἐξέλιπον· οἱ μακρὸν ἀκουόμενοι φθόγγοι ἄσματος τοῦ γηραιοῦ βάρδου τῆς Σκωτίας, ἀνὰ εἰς ἔπαυσαν. Μετὰ μικρὸν σθένονται τὸ τελευταῖον φῶς, καὶ δὲν φαίνονται πλέον εἰμὴ

οἱ ἀστέρες ἐν τῷ οὐρανῷ. Ὁ τελευταῖος φθόγγος τελευτᾷ καὶ δὲν ἀκούονται πλέον εἰμὴ τὰ βήματα ἵππων, ὧν οἱ ἀναβάται διευθύνονται εἰς τὴν ἔπαυλιν τῆς Βέροης, ἐκρινὴν κατοικίαν τῆς Μαρίας Στουάρτης.

Δύο τῶν ἀναβατῶν προπορεύονται καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἶναι μεμακρυσμένοι τῶν ἀκούθωντων, ὥστε δὲν ἀκούονται παρ' αὐτῶν.

— Εἶδες σήμερον τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας; ἠρώτησεν ὁ λόρδος Δαρνλέυ.

— Ναί.

— Καὶ τί σοὶ εἶπε;

— Συνειθίζω νὰ μὴ δίδω εἰς ἄλλον, παρὰ τὴν βασίλισσαν τῆς Σκωτίας, λόγον περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν διπλωματικῶν συνδιαλέξεών μου.

— Ἀναμφιβόλως, ἀλλ' ὁ βαθμὸς τῶν σχέσεων, εἰς ὃν μετ' αὐτῆς εὐρίσκομαι, ἐνδεχόμενον νὰ με καταστήσῃ βασιλέα·

— Δὲν τὸ πιστεύω, Μιλόρδε.

— Ἴδου ἔκφρασις, ἣτις προέδωκεν ἄκροντός σου τοὺς στοχασμούς καὶ τὰ μυστικά σου. Ὁμολόγησον ἐλευθέρως, ὅτι τὸ ἀντικείμενον τῆς μετὰ τοῦ πρέσβους τῆς Ἀγγλίας συνεντεύξεώς σου, ἦτον ἡ ἐξεύρεσις μέσου, δι' οὗ δύναται ν' ἀποτραπῆ ὁ μετὰ τῆς Μαρίας Στουάρτης γάμος μου.

— Ἐνδέχεται.

— Τὸ ἐνδέχεται εἶναι θετικόν.

— Τί μ' ἐρωτᾷς λοιπὸν, ἀφοῦ τὸ ἠξέυρεις;

— ἠξέυρω, ὅτι εἶσαι ἐχθρὸς μου.

— Ὡς σὺ ἰδικὸς μου.

— Τοῦτο δὲν ἀγνοεῖται εἰς τὴν αἰλὴν τῆς Ἐλισάβετ.

— Ἀναμφιβόλως.

— Ὁωπεύουσι λοιπὸν τὴν ἀδυναμίαν σου.

— Οἱ Ἀγγλοὶ εἶναι πολὺ κίλακες!

— Καὶ ἔχουσι τόσον χρυσίον, ὥστε δὲν τοῖς εἶναι δύσκολον νὰ σὲ κερδίσωσι, εἶναι ἀληθές;

— Μιλόρδε, πληροῦται ἡδὴ ἔτος ὀλό-

κληρον, ἀρ' ἦς ἡ Μαρία Στουάρτη με ἤγειρεν ἀπὸ τοῦ δρόμου, καίτοι ἐλεεινὸν εἴλωτα, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ με καταστήσῃ αἰοδόν της καὶ ἔφορον τῆς μουσικῆς της· ἐνθυμῆσαι ἴσως τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ἔκτοτε εἰς διάστημα ἕξ μηνῶν διὰ τῆς ἀγρυπνίας μου, τῆς μελέτης, τῶν ἐργασιῶν μου, ἀπέδειξα, ὅτι ὁ μουσικός, ὅστις διὰ τῶν ἀσμάτων του τὴν ἔτερπε, κατέστη ἄνθρωπος ἱκανὸς νὰ τὴν ὑπηρετῆ αἰσίως εἰς τὴν κυβερνήσιν τοῦ κράτους αὐτῆς· Αὕτη ἐν πρώτοις με διώρισε βασιλικὸν γραμματέα της, καὶ ἔπειτα ἰδιαιτέρῶν της σύμβουλον.

Ἐκτοτε ἐγὼ, ἀκούεις; ἐγὼ μόνος διέλυσα ὅλας τὰς βραδουρίας τῆς ἀδελφῆς της, ὑπέταξα εἰς τοὺς πόδας της τοὺς ὑπερηφάνους λόρδους, σφετερισθέντας τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν· Περιώρισα τὸ συμβούλιον ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν νομίμων καθηκόντων του, ἐμηθέρισα ὅλας τὰς οἰκογενειακὰς ἀξιώσεις, ἐματαίωσα τὰς ἐλεεινὰς θρησκευτικὰς συμμορίας, πάσας τὰς πολιτικὰς συνωμοσίας· . . . καὶ ὑποθέτεις, ὅτι δύναμαι νὰ πωληθῶ εἰς οἰανδήποτε δύναμιν, ἐγὼ!· . . Ὁχι, Μιλόρδε, δὲν στοχάζεσαι τοιοῦτόν τι, διότι σὺ κάλλιον παντὸς ἄλλου γινώσκεις, ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς δὲν ὑπάρχει χρυσὸς ἱκανός, ὅπως μεταβάλλῃ τὴν πρὸς τὴν βασίλισσαν τῆς Σκωτίας πίστιν καὶ προσήλωσιν μου·

— Οὐχ ἦττον εἶναι ἀληθές, ὅτι μεταχειρίζεσαι τὴν ἐπιροήν σου κατ' ἐμοῦ καὶ παρεμβάλλεις δυσχερείας εἰς τὸν γάμον μου.

— Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι, ἀλλ' ἀκριβῶς πράττω τοῦτο πρὸς τὸ συμφέρον τῆς σεβαστῆς εὐεργετιδὸς μου· . . .

— Πρόσεχε, ὡραῖε σύμβουλε, μεταξὺ ἡμῶν ὑπάρχει ἀρχαῖον μῖσος.

— Ἀρχαῖον, ἀλλὰ πρὸς τί τὸ λέγεις;

— Καὶ δὲν φοβεῖσαι μὴ με ἐξάψῃς;

— Ἐχόμεν καὶ ἀπειλὰς!

— Ἔστω! ὄχι, ἔχω ἄδικον, λησμόνησον τὴν ζωηρότητά μου.

— Πρὸ πολλοῦ ἐγνώρισα τὴν παρὰ σοῦ λεγομένην ζωηρότητα.

— Δαβὶδ, ἐγὼ πρῶτος δίδω ἀφορμὴν φιλίας.

— Ἄς λησμονήσωμεν τὰ παρελθόντα καὶ ἄς εἰρηνεύσωμεν· τὸ θέλεις;

— Πῶς ὄχι, βεβαίως τὸ θέλω.

— Ὅθ ἦμαι φίλος σου καὶ σὺ ἰδικὸς μου.

— Εὐχαρίστως.

— Καὶ εἰς ζῶν καὶ εἰς θάνατον.

— Δὲν ἀμφιβάλλω.

— Τώρα λιπὸν, ὅτε ὠμόσασμεν φιλίαν ἀλλήλων, σοὶ τὸ ὁμολογῶ, ἐμπιστευόμενός σοι, Ῥίτιος, ἀγαπῶ τὴν Μαρίαν, τὴν λατρεύω, ὡς οἱ συμπατριῶταί σου Ἴταλοὶ λατρεύουσι τὰς madonnas. Αὕτη συνιστᾷ τὴν εὐδαιμονίαν μου, ὡς ὁ ἀὴρ τὴν ὑπαρξίν· ὡς φίλος εἰλικρινῆς σὲ καθικετεύω νὰ ἐνεργήσῃς νὰ με νυμφευθῇ.

— Δὲν ἐννοοῦμεθα πλέον, Μιλόρδε.

— Πῶς;

— Πρὸ πάντων τὰ συμφέροντα τῆς βασιλισσῆς ἀντίκεινται.

— Τὰ συμφέροντα τῆς βασιλισσῆς εἶναι ἰδικὰ μου, καὶ δὲν θέλεις ἀρνηθῆ· . . .

— Ἀπεναντίας ἀρνοῦμαι.

— Διατί;

— Ἄ! θέλεις νὰ μάθῃς διατί δὲν συμφωνῶ νὰ γίνῃς σύζυγος τῆς Μαρίας Στουάρτης! Σοὶ τὸ λέγω· διότι τρέχεις εἰς τὰ καπηλεῖα, διότι εἶσαι χαρτοπαίκτης, ἀτακτος, σπάταλος.

— Ἀθλίε!

— Διότι τέλος εἶσαι ἀνίκανος νὰ καταστήσῃς τὴν βασίλισσαν καὶ τοὺς ὑπηκόους αὐτῆς εὐδαιμόνας.

— Σιώπα κατηραμένε, εἰδεμῆ· . . .

— Ἴδε, Μιλόρδε, ἐὰν ἔχῃς καμμίαν γυναῖκα εἰς τὴν ζώνην σου, νὰ μοῦ τὴν ἐκ-

σφενδονίσης κατὰ πρόσωπον . . . ἐνθυμήσου τὸ καπηλεῖον τοῦ Λευκοῦ Ἰππου!

— Ἐπρεπε νὰ σὲ φονεύσω κατ' ἐκεῖνο τὸ ἑσπέρας.

— Ναὶ ἐκεῖνο τὸ ἑσπέρας, ἐνθυμεῖσαι τῶντι . . . καὶ ἐγὼ ἤθελον σὲ φονεύσει κατ' ἐκεῖνο τὸ ἑσπέρας, καὶ δὲν ἔμεινα εἰμὴ μὲ τὸν σκοπὸν . . . τεταμένος ἐπὶ λίθου, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων προσηλωμένους ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ κρεμαμένου εἰς τὴν ἀγχόνην. Ἐλεγον ἐν ἑμαυτῷ θεέ μου, εὐδόκησον νὰ δυνήθω τὴν καρδίαν τοῦ λόρδου Δαρνλέυ νὰ σπαράξω διὰ τῶν ὀνύχων μου, καὶ ἔπειτα τὴν θέσιν τοῦ κρεμαμένου τούτου, ἵνα ἦμαι εὐτυχής! Ἔτι πόσον ἤμην ἀνόητος! Ὁ οὐρανὸς ἠτοίμαζεν ἄλλου εἶδους ἐκδίκησιν. Σὲ εἶδον γονυπετῆ ἐνώπιόν μου, σὲ τὸν λόρδον Ἐρρίκον Στουάρτην Δαρνλέυ, τείνοντα τὴν χεῖρά σου καὶ ζητοῦντα, τί; Διάδημα . . . Παρὰ τίνος; Παρὰ τοῦ Δαβίδ Ῥίτιου.

Ἐν τούτοις οἱ ἵπποκόμοι, οἱ ὑπηρεταὶ καὶ λοιποὶ ἀκόλουθοι ἔφθασαν εἰς τὸ μέρος τῆς συνδιαλέξεως καὶ ἀπήντησαν τοὺς συνδιαλεγόμενους, βαθμηδὸν προπεράσαντας πλεόν τῶν διακοσίων μέτρων τὴν μεγάλην εἴσοδον τῆς ἐπαύλεως τῆς Βέρθης· ἐπανεληθόντες ἀμφοτέρω, εἰσήλθον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς τιμῆς καὶ ἐσταμάτησαν ἔμπροσθεν μεγάλου τινὸς κτιρίου Γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τοῦ ὁποίου τὰ παράθυρα τοῦ δευτέρου ὀρθοῦ ἔλαμπον ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ φωτός.

— Ὑγίαινε, κύριε σύμβουλε, εἶπεν ὁ βασιλικὸς μνηστήρ λόρδος Δαρνλέυ, ἀνέρχομαι εἰς τὸ δωμάτιόν μου.

— Καὶ ἐγὼ εἰς τὰ τῆς βασιλίσσης, ἀπήντησεν ὁ πρὶν πτωχὸς ψάλτης καὶ νῦν πανίσχυρος σύμβουλος Ῥίτιος.

Ζ'

Περὶ τὴν μίαν ὥραν τῆς πρωίας τῆς 18 Μαΐου 1565, ἡ Μαρία Στουάρτη ἐντὸς δωματίου, φωτιζομένου ὑπὸ δύο λαμπάδων τεθειμένων ἐπὶ τοῦ ἀρμολογίου ἐστίας τινός, κειμένη ἐπὶ μαλακῶν προσκεφαλαίων ἀνακλίντρου φέροντος τὰ γαλλικὰ καὶ σκωτικὰ παράσημα, διελογίζετο περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας παρεμβαλλούσης καθημέραν νέα εἰς τὸν γάμον κωλύματα.

— Ἡ ψυχὴ τῆς ἀδελφῆς μου, ἔλεγε καθ' ἑαυτήν, δὲν ἁμοιάζει τὴν ἰδικήν μου· ὄχι, ποτὲ δὲν θέλωμεν συμφωνήσαι· οἱ δὲ χαρακτῆρες τοῦ πραῦπαθούς καὶ γλυκυτάτου προσώπου τῆς, συνεταράχθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἤθελέ τις εἰπεῖ, ὅτι ἀνεγίνωσκεν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ μέλλοντός τῆς τὸ σκληρὸν πεπρωμένον τῆς. Ὑπῆρχον οὐχ ἥττον διαλεῖμματα, καθ' ἃ τὸ πρόσωπόν τῆς ἐπραῦνετο καὶ τὸ ὑπομειδιάμα ἐστόλιζε τὰ νεανικὰ χεῖλη τῆς. Ὅτε παρηγορητικὸς τις στοχασμὸς ἤρχετο εἰς τὸν νοῦν τῆς, αὕτη ἐνεθυμείτο τὴν εἰλικρινῆ καὶ πιστὴν φιλίαν τοῦ Ῥίτιου· ἐνόμιζεν, ὅτι πρὸ ποδῶν τῆς τὸν ἀκούει ψιθυρίζοντα παθητικὴν τινα μελωδίαν, καὶ ὡς ἐξ ὀρμῆς ἀκουσίας ὤρθωσε τὴν κεφαλὴν τῆς, καὶ τὰ βλεμματά τῆς περιέδραμον τὸ δωμάτιον, ὡς ἂν ἔλεγε: «διατί δὲν εἶναι ἐδῶ;»

Αὐτὸς ὑπῆρχεν ἐκεῖ ὄρθιος ἐπὶ τῆς φιλίας τῆς θύρας καὶ ἐνηγκωνισμένος ἐπὶ γωνίας τινός τῶν ὑποστηριγμάτων τῆς, ἐθεώρει μετὰ θρησκευτικῆς σιωπῆς τὴν ὡραίαν αὐτὴν γυναῖκα, ἥτις εἶχε τὴν γενναϊότητα ἀπὸ Παρίου νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὸν εἰς τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τάξιν. Τῷ ἐφαίνετο, ὅτι ἦτον εἰς τὸ βάθος τοῦ κεχυμένου τούτου δωματίου, φωτιζομένου

ὑπὸ τῆς μαρμαρυγῆς τῶν λαμπάδων, ὡς θεία ἀποκάλυψις, ὡς εἰκὼν τῆς θεομήτορος Μαρίας καθημένης ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνασχολουμένης νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ τὰς εὐεργεσίας αὐτῆς ἐπὶ τῆς γῆς, εἶχεν ἐπομένως ὅλην τὴν προσοχὴν μὴ διαταράξῃ τοὺς διαλογισμοὺς τῆς. Τὴν ἐθαύμαζεν ἐν σιωπῇ. Ἐπὶ τέλους ἡ βασίλισσα ἠγέρθη καὶ ὁ Ῥίτιος ἐπλησίασε πρὸς αὐτήν:

— Πολὺ ἐβράδυνας, εἶπεν αὕτη· ἔχεις ἴσως κακὴν τινα εἶδησιν νὰ μοὶ δώσῃς; Τί θέλει; Τί ζητεῖ ἀκόμη ἡ Ἐλισάβετ;

— Ἠσυχάσατε, κυρία, δὲν ὑπάρχει τι δυνάμενον νὰ σᾶς ταραξῇ.

— Δεδοξασμένον τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψίστου!

— Γνωρίζω ἀκριβῶς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἀγγλοῦ πρέσβεως, ἡ δὲ ἀπάντησις εἶναι πρόχειρος.

— Ἐξηγήθητι.

— Ἰδοὺ περὶ τίνος πρόκειται. Ἡ ἀγαπητὴ ὑμῶν ἀδελφὴ θεωρεῖ μετὰ λύπης, ἴσως καὶ μετὰ ζηλοτυπίας, ὅτι οἱ ἡγεμόνες τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἰσπανίας, μετὰ σπουδῆς σᾶς ζητοῦσιν εἰς γάμον, καὶ φοβουμένη μὴ ἐκλεχθῆτε τινα ἐξ αὐτῶν, σᾶς ἀποστέλλει πρέσβυν, τοῦ ὁποίου αἱ ἰδιαιτέρας ὁδηγαί εἶναι νὰ ἀποτρέψῃ πάντα γάμον σας.

— Τοῦτο εἶναι τυραννία!

— Εἰς περίπτωσιν δὲ, καθ' ἣν δὲν δύνηθῃ νὰ τὸ κατορθώσῃ, ἔχει διαταγὴν νὰ καταβάλλῃ ὅλας του τὰς προσπαθείας νὰ σᾶς πείσῃ νὰ ὑπανδρευθῆτε κύριόν τινα Ἀγγλον.

— Κύριόν τινα Ἀγγλον;

— Ναὶ, κυρία· ὁ κύριος δὲ οὗτος, τὸν ὁποῖον ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας ἐλέγει ὡς σύζυγόν σας,

— Εἶναι;

— Ὁ λόρδος Ῥοβέρτος Δουδλέυ, κόμης τῆς Λεϊκέστερ.

— Ὁ παρ' αὐτῆς εὐνοούμενος! δὲν εἶναι δυνατὸν.

— Δὲν ἤθελον σᾶς ἀναφέρει τοιοῦτόν τι, ἐὰν δὲν ἤθελον καταναγκάσει τὸν πρέσβυν νὰ μοὶ τὸ φανερώσῃ.

— Ὁ κόμης τῆς Λεϊκέστερ! ὁ καλὸς τῆς Ἐλισάβετ, σύζυγός μου! ἐπὶ τοσοῦτον ἐταπεινώθη! καὶ σὺ τί ἀπεκρίθης, Ῥίτιε;

— Πράγμα ἀπλούστατον, κυρία μου· εἶπον πρὸς τὸν κύριον πρέσβυν, σπουδάζων μάλιστα, ὅτι ἀφ' οὗ ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας εὐαρεστεῖται νὰ πέμψῃ πρὸς τὴν μεγαλειότητά σας ὡς σύζυγον τὸν καλὸν τῆς, ἡ μεγαλειότης σας κατὰ χρέος θέλετε ἀποστείλει πρὸς αὐτὴν εἰς ἀμειβὴν τῶν μεριμνῶν τῆς ὡς σύζυγον

— Τίνα;

— Τὸν διευθυντὴν τῆς μουσικῆς σας, ἐμέ.

Εἰς τοὺς λόγους τούτους ἡ Μαρία Στουάρτη ἐγέλασε μετὰ θυμηδίας, μετ' ὀλίγων δὲ ὁ γέλως κατήντησεν ἀσβεστος, ὅτε εἶδε τὸν Ῥίτιον περιφερόμενον ἐν τῷ δωματίῳ φιλαρέσκως, προσποιούμενον τὸν ἐρωτόληπτον, καὶ χαριεντιζόμενον.

— Δὲν εἶναι, κυρία, ἀληθές, ὅτι θὰ ἦμαι ὡραῖος βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας; ἀνταλλάξατέ με πρὸς τὸν λόρδον Δουδλέυ· εἶμαι ἕτοιμος ν' ἀπέλθω, ἅμα τὸ διατάξῃτε.

Τὸ τέλος τῆς σκηνῆς ταύτης δὲν ἦτον εὐχάριστον, ὡς ἡ ἀρχὴ τῆς. Ἐν πρώτοις ἡ Μαρία Στουάρτη διέταξε νὰ γίνῃ παραχρῆμα πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας ἀπάντησις, ὅτι ἀπέχει τῆς ἀξιοπρεπειᾶς τῆς βασιλίσσης τῆς Σκωτίας τὸ νὰ νυμφευθῇ τὸν λόρδον Δουδλέυ, ἐκφραζομένης ἐν ταῦτῳ τῆς ὑπονοίας τῆς, ὅτι ἡ Ἐλισάβετ ποτὲ δὲν θέλει ἐνδῶπει ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ εὐνοουμένου αὐτῆς. Δημιφισβήτησε δὲ τὴν παράδοξον ταύτην πρότασιν τῆς ἀδελφῆς τῆς τοιουτοτρόπως, ὥστε τὸ ἀπορρέυσαν συμ-

πέρσμα, ὅπως ἀπροσδόκητον εἰς τὸν Δαβίδ, ἦτον, ὅτι προσδιώριζε σύζυγόν της τὸν λόρδον Δαρνλέυ.

Ἐσάκις περὶ τοῦ γάμου τούτου ἐγένετο λόγος μεταξύ τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ συμβούλου της, οὗτος κατέβαλε πάντοτε μάχθον τινά, ἂν μὴ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ διὰ παντός, τοῦλάχιστον νὰ τὸν ἀναβάλλῃ ἀορίστως, πείθων τὴν Μαρίαν Στουάρτην, ὅτι συναπτομένου τοῦ γάμου τούτου, αὐτὴ ἀποβάλλει τὰς ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου νομίμους ἀξιώσεις της. Ἡ συμβουλὴ περιορίζετο ἕως τοῦ σημείου τούτου καὶ ποτὲ δὲν ἔκρινε πρέπον νὰ ἀναφέρῃ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς κακίας τοῦ νεαροῦ λόρδου. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἡ βασιλίσσα παρετήρησεν εἰς τὸν Ῥίτιον, ὅτι δυναμένη νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον μετὰ τοῦ κόμητος Δεϊκέστερ, κατ' αὐτὴν τῆς Ἐλισάβετ τὴν ὁμολογίαν, χωρὶς ν' ἀποβάλλῃ τὰ ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ διαδήματος δικαιώματά της, κατὰ μείζονα λόγον ἐδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὰ αὐτὰ δικαιώματα, νυμφευομένη τὸν Δαρνλέυ, καταγόμενον ἐκ τῶν Στουαρτῶν καὶ Τουδῶρων, ἐνόησε τὸ ἀνίσχυρον τῶν πρώτων του μέσων καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δεύτερον.

— Συμφωνῶ, μεγαλειοτάτη, εἶπεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον φόβος τῆς ἀπωλείας τῶν ἀξιώσεών σας· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι λόγος τῆς μετὰ τοῦ Ἑρρίκου νυμφεύσεώς σας;

— Ἀναμφιβόλως, τέλος πάντων πρέπει νὰ δοθῇ τέλος εἰς τὰς στρεψοδικίας τῆς Ἐλισάβετ.

— Ἐὰν ἔχη οὕτω, νυμφεύθητε τὸν δούκα τῆς Αὐστρίας· . . . Ἄχι δούκα τινά τῆς Αὐστρίας, πῶποτε δὲ τὸν λόρδον Δαρνλέυ, τὸν ἄσωτον.

— Δαβίδ!

— Τὸν χαρτοπαίκτην, τὸν μέθυσον· . . .

— Κύριε, ἀνέκραξεν ἡ βασιλίσσα δὲν σοὶ ἔδωκα τὴν ἐξουσίαν νὰ ὀμιλῆς οὕτως ἐνώ-

πιόν μου καθ' ἐνὸς ὁμοτίμου τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Σκωτίας συγγενοῦς μου.

— Ὁφείλω, κυρία, νὰ σὰς εἶπω τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἕνεκα αὐτῆς μοὶ ἐπίκειται κίνδυνος ζωῆς.

— Γνωρίζω τὸ κατὰ τοῦ Ἑρρίκου πάθος σου, πολλάκις ἕνεκα τούτου σ' ἐπέπληξα ἢ ἀλήθεια ἐπομένως, τὴν ὁποίαν ἰσχυρίζεσαι ὅτι μοὶ λέγεις, ἐνδέχεται νὰ ἦναι προῖόν τοῦ πάθους σου.

— Μεγαλειοτάτη, γνωρίζετε, ὅτι ἔχω τὴν δύναμιν νὰ καταπνίγω τὰς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας μου· πάθος μου ἀκατάβλητον εἶναι μόνον τὸ συμφέρον τῆς βασιλίσσης μου· ἐκ μόνου τοῦ πάθους αὐτοῦ ὀδηγούμενος, σὰς ὁμιλῶ κατὰ τοῦ γάμου αὐτοῦ. Ὁ Δαρνλέυ εἶναι φαυλοήθης.

— Πάλιν!

— Ἀγενής, ἄνδρος.

— Δαβίδ, σὲ διατάσσω νὰ σιωπήσῃς.

— Δέομαι γονυκλινῆς ἐν ὀνόματι τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας σας.

— Δὲν μὲ ἀκούεις;

— Χάριν! χάριν· . . . ὑπὲρ ὑμῶν κυρία μου ἐξαίτουμαι.

— Καὶ πῶς ἀπειθεῖς εἰς τὴν βασιλίσσαν;

— Θεέ μου!

— Σιωπή!

— Ἐλεος, Θεέ μου!

— Ἐξέω! σοὶ λέγω.

— Ἐλεος! ἔλεος!

— Εἶναι ἀνάγκη νὰ καλέσω τοὺς θεράποντας;

— Ὁχι.

— Ὑπαγε λοιπὸν ἔλεεινέ, ἐφώναξεν ἡ βασιλίσσα ἐκτὸς ἐκυτῆς.

— Κυρία, ἐπαλέαθεν ὁ Ῥίτιος· . . κυρία, ἀνακαλέσατε τὴν εὐλογίαν σας, τὴν ὁποίαν μοὶ ἐδώκατε· . . . καταράσθητέ με· . . . Ἄλλ' ἐπαναλαμβάνω· . . . Ὁ Ἑρρίκος δὲν εἶναι ἄξιος νὰ σὰς συζευχθῇ.

Ἡ βασιλίσσα, ἐξῶ φρενῶν γενομένη, ὑψωσε τὸν πόδα της ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀντεστραμμένου Ῥιτίου! . . . καὶ θέλει νὰ τὸν λακτίσῃ· . . .

— Ἄ! ἀνέκραξεν εὐθὺς ὀπισθοποδοῦσα, ὡς ταραχθεῖσα ἕνεκα τοῦ κινήματός της· . . Δὲν τὸ θέλω, Θεέ μου· . . ὄχι δὲν τὸ ἤθελον· . . . καὶ ῥιφθεῖσα ἐπὶ ἀνακλίντρον, ἐκάλυψε διὰ τῶν χειρῶν της τὸ πρόσωπον αὐτῆς δακρῦουσα.

— Κυρία, συγγνώμην ζητῶ γονυκλινῆς παρὰ τῆς Μεγαλειότητός σας, τὴν ὁποίαν τιμῶ, ὡς τιμᾷ ὁ εὐπειθῆς υἱὸς τὴν μητέρα του, σέβομαι δὲ καὶ λατρεύω ὡς αὐτὸν τὸν Θεόν.

— Δαβίδ!

— Δὲν εἶχον σκοπὸν· . . . νὰ σὰς προσβάλλω· . . ὄχι! ὄχι! δὲν πιστεύετε!

— Σὺ μοὶ προὔξენησας μέγα κακόν!

— Ὁἴμοι!

— Ἄγνοεῖς, φαίνεται, ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει τι ἱερόν τοῦ ὁποίου ποτὲ δὲν πρέπει ν' ἄπτηται τις! καὶ τὸ ἱερόν τοῦτο εἶναι ὁ ἔρωσ· . . . Ναι, Ῥίτιε! εἶναι τολμητίας ὁ θέλων νὰ διασπᾷ ψυχὰς συνδεδεμένας διὰ τοῦ σφιγκτοτέρου δεσμοῦ· . . τοῦ ἔρωτος. Ὁ Ἑρρίκος ἔχει ἐλαττώματα, μεγάλα ἐλαττώματα, δὲν τὸ ἀγνοῶ· ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ μοὶ λέγῃ τις περὶ αὐτῶν, διότι τὸν ἀγαπῶ, μὲ ἐννοεῖς Ῥίτιε; τὸν ἀγαπῶ!

— Δυστύχημα, ἐψιθύρισεν ὁ Ῥίτιος.

— Ὁ ἔρωσ, Ῥίτιε, εἶναι αἴσθημα, τὸ ἐποῖον σχηματίζεται ἐν τῇ καρδίᾳ μας ἀνεξετάστως, ἀπερισκέπτως, τυφλῶς· αἰφνιδίως μᾶς κατακυριεύει, μᾶς πλήροῖ τὴν καρδίαν καὶ μᾶς προσκολλᾷ πρὸς τὸ ἀντικείμεόν του· αὕτη εἶναι θέλησις ὑψηλῆ, ἀκαταμάχητος, τὴν ὁποίαν ζωογονοῦσιν αἱ θελακτικώτεραι ἐλπίδες, φαντασίαι, ὄνειροπολήματα τὰ μάλλον λαμπρά· . . . Εἶναι πάθος

ἀνόητον, τυφλόν· μᾶς καθιστᾷ ἀδιαφόρους πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι τὸ ἀγαπώμενον ἀντικείμενον, ἀναισθήτους πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν προέρχεται παρ' αὐτοῦ, ἀδίκους σκληροῦς, βραβύρους πρὸς πάντα, ὅστις ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ μόνον τὴν ὑπαρξίν πράγματός τινος δυναμένου νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ ἀγαπώμενον ἀντικείμενον! Ἰδοὺ ὁ ἔρωσ· ὁ ἔρωσ εὐφραίνει τὴν καρδίαν, ἠδύνει, ἐνθουσιᾷ, ὁ ἔρωσ εἶναι ἀγάπη φρενιτικῆ, εὐδαιμονία, τὸ πᾶν! . . ἐνόησον ἤδη, ὅτι εἶσαι μωρὸς φωνασκῶν κατὰ τοῦ Ἑρρίκου, τοῦ ἀγαπητοῦ Ἑρρίκου, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ Ἐλισάβετ πληροῖ τὴν διαχωρίζουσαν ἡμᾶς διάστασιν, ἀφοῦ ἐγὼ θεωρῶ τὸ ἐφικτὸν τῆς μετ' αὐτοῦ διανομῆς τοῦ θρόνου μου, ἀφοῦ ἐγὼ θεωρῶ, ὅτι δύναται νὰ γίνῃ σύζυγός μου, ὁ Ἑρρίκος μου!

— Δὲν θέλω πλέον εἰπεῖ τι, πλὴν ἐνὸς λόγου, κυρία μου, ἐνὸς μόνου καὶ οὗτος θέλει εἶσθαι εὐχή: Θεὸς σῶσον τὴν βασιλίσσαν!

— Δὲν εἶσαι δίκαιος, Δαβίδ· . . . ἀλλ' ἔστω, ὁ Δαρνλέυ θέλει ἐπανορθωθῆ· ἔχω ἐγγυήσεις διττάς, τὸν πρὸς ἐμὲ ἔρωτά του καὶ συνάμα τὴν εὐγνωμοσύνην του.

Ἡ βασιλίσσα καὶ ὁ σύμβουλος της συμφιλιωθέντες πάλιν, συνεζήτησαν τὰς φράσεις τῆς διακοινώσεώς των πρὸς τὴν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας ὡς πρὸς τὸν ἀποφασισθέντα γάμον· ἀφοῦ ἐπερατώθη ἡ διακοινωνία, ἐπύχθη καὶ ἐπεσφραγίσθη τῇ βασιλικῇ σφραγίδι, ὅτε ὁ ἥλιος ἦτον ἤδη ὑπεράνω τοῦ ὀρίζοντος· ἡ Μαρία Στουάρτη διέταξε τὴν ἐμφάνισιν τοῦ λόρδου Δαρνλέυ, ὅστις προσῆλθε πάραυτα, ἀπορῶν διὰ τὸ πρωῖν τῆς προσκλήσεώς του.

— Μυλόρδε, τῷ λέγει ἡ Μαρία, ἡ ἀδελφή μου βασιλίσσα Ἐλισάβετ μᾶς προτείνει διὰ τοῦ πρέσβεώς της νὰ νυμφευθῶμεν τὸν

λόρδον Ῥοβέρτον Δουδλέϋ, τὸν ὁποῖον πρὸς τοῦτο ὠνόμασε κόμητα τῆς Λεϊκέστερ.

Ἐ Δαρνλέϋ ὠχρίασε.

— Ἡμεῖς κατὰ τὴν παρελθούσαν νύκτα ἀπεκρίθημεν, ὅτι ἀποποιούμεθα τὴν πρότασιν τῆς ἀδελφῆς ἡμῶν Ἐλισάβετ καὶ ὅτι ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς νὰ χορηγήσωμεν εἰς ὑμᾶς μετὰ τῆς δεξιᾶς ἡμῶν τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως τῆς Σκωτίας. Ταῦτα γνωστοποιούντες ὑμῖν, σὰς ἀναγγέλλομεν, ὅτι εἰς ἀμοιβὴν τῶν καλῶν, ἐντίμων καὶ πιστῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ κυρίου Δαβὶδ Ῥίτιου, ἰδιαιτέρου ἡμῶν συμβούλου, ἀνεθιβάσαμεν αὐτὸν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλικῆς μας θησαυροφύλακος.

Ἐ Ἐρρίκος καὶ ὁ Δαβὶδ ἔκθαμβοὶ ἐθεώρουν ὁ εἷς τὸν ἕτερον, χωρὶς νὰ προφέρωσι λόγον τινά.

Ἐ Μαρία ἐξηκολούθησε.

— Κύριοι, εἶδομεν πάντοτε μετὰ μεγάλης λύπης τὴν μεταξὺ ὑμῶν ἐπικρατούσαν διαφωνίαν· ἐπιθυμοῦμεν ἢ ἀλληλοφωνία νὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦδε, ὥστε ἡ βασίλισσα διὰ τε τὰ ἰδιαίτερα αὐτῆς καὶ τὰ τῆς κυβερνήσεώς της συμφέροντα, νὰ δύναται νὰ ἔχη διαρκῶς περὶ ἑαυτὴν, πεποιθῆτα εἰς τὴν κοινὴν συμφωνίαν, τὸν τε σύζυγον αὐτῆς καὶ τὸν ὑπουργόν της. Ἰδοὺ ἡ διάνοιά μας· δὲν θέλομεν δὲ ἀποστείλει τὴν ἐπιστολὴν μας πρὸς τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας, εἰμὴ ἀφοῦ ὑμεῖς ὑποσχεθῆτε μεθ' ὅρκου τὴν ἐκπλήρωσίν της.

— Εὐαρεστήθητε, Μεγαλειοτάτη, νὰ δεχθῆτε τὴν ἰδικὴν μου, εἶπεν ὁ Ῥίτιος μετὰ φωνῆς συντόνου καὶ ἠχηραῖς.

— Καὶ τὴν ἰδικὴν μου, εἶπε διὰ φωνῆς ταπεινῆς ὁ Δαρνλέϋ.

— Ὁ ὅρκος εἶναι πᾶγμα ἱερὸν, ἀπεκρίθη ἡ Μαρία, δὲν θέλετε τὸν λησμονῆσαι ποτὲ, ἐλπίζομεν· ἐπιθυμοῦμεν δὲ νὰ ἐπιστραφῆ καὶ διὰ χειραφίας.

Ἐ Δαβὶδ εὐθύς ἐξέτεινε τὴν χειρὰ του πρὸς τὸν λόρδον, ὅστις τὴν ἐσφιγξε, προσποιούμενος σπουδῆν.

Οὕτω κατὰ πρῶτον ἤδη ἤψαντο τῶν χειρῶν των ὁ λόρδος καὶ ὁ Ἄοιδὸς τοῦ καπηλείου τοῦ Λευκοῦ Ἴππου.

Η'

Ἐ εἶδησις τοῦ προσεχοῦς γάμου τοῦ Ἐρρίκου μετὰ τῆς Μαρίας Στουάρτης, ἀμφοτέρων καθολικῶν, διέσπειρε τὸν τρόπον καθ' ὅλην τὴν Σκωτίαν. Πολλοὶ τῶν λόρδων ἀπεσύρθησαν ἐκ τῆς αὐλῆς, προφασιζόμενοι, ὅτι ἡ ὁμολογία τοῦ Εὐαγγελίου διατελεῖ εἰς κίνδυνον, ἄλλοι τολμηρότεροι ἐξῆψαν τὸν ζῆλον τῶν διαμαρτυρομένων καὶ ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς συμμορίας, σκοπὸν ἐχούσης τὴν δολοφονίαν τοῦ Δαρνλέϋ καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς Μαρίας εἰς τὸ Λοχλήβινον.

Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τελευταίων τούτων ἦσαν ὁ δούξ τῆς Σιατηληνρύτης, ὁ λόρδος Ῥόθης καὶ ὁ κόμης Μουρράης, φυσικοὶ ἀδελφοὶ τῆς βασιλίσσης.

Γενομένου τοῦ σχεδίου καὶ ληφθέντων πρὸς ἐκτέλεσίν του τῶν ἀναγκαίων μέτρων συνεφώνησαν νὰ συνελθῶσι κατὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς 3 Ἰουλίου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς βέθης, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ συλλάβωσι τὸ βασιλικὸν ζεύγος ἐπὶ τῆς μεταξὺ τῆς Πέρθης καὶ τῆς Κιλληνδρίας ὁδοῦ. Ἄλλ' ὑπῆρχεν ἄνθρωπος ἄγρυπνος, ἐπιτηρῶν αὐτοὺς ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἄνθρωπος, ὅστις κατέστη ὁ ἀγαθὸς τῆς Μαρίας Στουάρτης δαίμων — ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦτον ὁ Δαβὶδ Ῥίτιος. Αὐτὸς ἀνήγγειλεν εἰς τὴν βασίλισσαν τὴν συνωμοσίαν, ἡ δὲ βασίλισσα μετὰ τοῦ μνηστῆρός της ἀνεχώρησαν ἐκ Περθης, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ Ἐδιμβούργον, πρὶν ἢ οἱ συνωμοτὰι λόρδοι ἀφίχθωσιν εἰς τὸν προσ-

διορισθέντα τῆς συνελεύσεώς των τόπον.

Ἐν Ἐδιμβούργῳ ἡ βασίλισσα ἐδημοσίευσεν ἐγκυκλίους, δι' ὧν ἐδήλου, ὅτι ποτὲ δὲν διατράξεν, οὔτε θέλει ποτὲ διαταράξει τινὰ ἔνεκα θρησκευτικῶν δοξασίῶν, καὶ προσεκάλει τοὺς πιστοὺς αὐτῆς ὑπηκόους νὰ προσκίψωσι τὸν θρόνον κατὰ τῶν συνωμοτῶν.

Ἐ συρροῇ τοῦ πλήθους, ὅπερ ἔδραμεν ὑπὸ τὴν σημαίαν της, ἐπεισαν αὐτὴν, ὅτι ἐδύνατο νὰ περιφρονήσῃ πᾶσαν τοῦ Μουρράη καὶ τῶν συνεταιρῶν του συνωμοτικὴν ἐνέργειαν.

Ἐθεν ὠνόμασε τὸν λόρδον Δαρνλέϋ δούκα τῆς Ἀλβούης καὶ προσδιώρισεν ἡμέραν τῆς μετ' αὐτοῦ συζεύξεώς των τὴν 26 Ἰουλίου, διέταξε δὲ ταυτοχρόνως τὴν δημοσίευσιν τῆς περὶ τούτου προκηρξείας της. Ἐ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἔμενον ἐκεῖ καὶ ἀπροκαλύπτως ἐνεθάρρυνεν ἐξ ὀνόματος τῆς ἡγεμονίδος του τὴν συνωμοσίαν τῆς Βέθης.

Ἐ Μαρία Στουάρτη συνεβουλεύθη τὸν Ῥίτιον.

— Κυρία, λέγει οὗτος, προσέidon, ὅτι ὅλα τὰ δυστυχήματα ταῦτα ἔμελλον νὰ προκύψωσι ἐκ τῆς μετὰ τοῦ λόρδου Δαρνλέϋ συζεύξεώς σας.

— Δαβὶδ, ὑπεσχέθην τοῦτο ἐπισήμως, καὶ δὲν δύναμαι, ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, νὰ παλινοδημῶ· εἶμαι πιστὴ εἰς τὸν ὅρκον μου.

— Ἐ πρέσβυ, τῆς Ἐλισάβετ εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς συμμορίας τινός, τῆς ὁποίας τὴν ὑφὴν δὲν γνωρίζω εἰσέτι ἐντελῶς· ἀλλ' ἔσπε ἡσυχος, ἀγρυπνῶ καὶ ὀρκίζομαι, ὅτι δὲν θέλει ἐπιτύχει· εὐαρεστήθητε μόνον νὰ μοὶ δώσῃτε ἔγγραφον καταδικῆς ἀνευ ὀνόματος.

— Θεέ μου! διατί τάχα!

— Ἐγὼ σκοπὸν νὰ διατάξω τὴν ἀπαγχόνισιν ἐνὸς ἀνθρώπου.

— Ἄγνοεὶς Δαβὶδ, ὅτι ἀποστρέφομαι τὸ αἷμα!

— Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔχυσε παρά πολὺ, καὶ δὲν θέλει σὰς ἐλέγξει ἡ συνειδήσις.

— Καὶ τίς εἶναι;

— Ὁ δῆμιος!

Θ'

Ἐ παρεκλήσιον τῆς Χολύ· Ρουδ ἦτο κεκοσμημένον διὰ τῶν λαμπροτέρων ταπήτων, λίθοι πολυτελεῖς ἔλαμπον ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, χρυσοὶ λύχνοι ἦσαν ἀνησθημένοι εἰς τοὺς θόλους, λαμπάδες εὐώδεις ἐκάοντο ἐπὶ θυρολόκων ἀργυρῶν ἐπιγεχυσμένων. Οἱ δὲ ταξόται βαλλιστριδοφόροι θεράποντες, ἀξιωματικοὶ τῶν ἀνακτόρων, ἰστάμενοι ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ναοῦ κατὰ σειρὰν καὶ ὁ λαὸς συσσεσωρευμένος ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ ναοῦ, περιέμενον ἀνυπομόνως τὴν Μαρίαν Στουάρτην καὶ τὸν βασιλικὸν μνηστῆρα αὐτῆς, οἱ γάμοι τῶν ὁποίων προῦκειτο νὰ τελεσθῶσι.

Μετ' ὀλίγον κραυγαί, ἐπευφημήσεις ἠνωμένοι μετὰ τὸν κρότον τῶν ἠχούντων ὀργάνων καὶ τὴν κλαγγὴν τῶν ὄπλων, ὑπεδέχθησαν τὴν παρουσίαν των· οἱ λόρδοι, οἱ δαμότιμοι, οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ, οἱ βασιλικοὶ θαλαμηπόλοι, ἐτέθησαν κατὰ σειρὰν εἰς τὸν νάρθηκα, ὁ κληρὸς ἔλαβε μέρος εἰς τὸν χορὸν, οἱ ψάλλται ἀνήλθον ἐπὶ τοῦ βήματος καὶ ἡ τελετὴ ἤρξατο.

Ἐν τούτοις ἄνθρωπός τις ἐξῆλθε τῶν ἀνακτόρων. Περιτετυλιγμένος ἐντὸς εὐρέος ἐπενδύτου καὶ ἐπὶ κεφαλῆς φέρων πῖλον πλατύχειλον, διήλθε τὸ πλῆθος, ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς του πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ἐστέναξεν ἀπὸ βάρους καρδίας καὶ ἐγένετο ὡς σιὰ ἀφαντος.

Μετὰ δὲ ἐφ' ὀλόκληρον ὄραν διαπῆρυσιν τῶν σχολιῶν ὁδῶν τοῦ Ἐδιμβούργου, εἰσῆλθον εἰς τὴν Βουστρέτην, ὅπου τινὲς ὡς αὐτὸς ἐνδεδυμένοι, ἀφίχθησαν μὲν ἐπίσης, ἔ-

μειναν δὲ ἰστάμενοι μακρὰν αὐτοῦ, καὶ ἔκρουσε τὴν θύραν εὐμόρφου τινὸς οἰκίας.

Νέα τις κυρία ἤνοιξε.

— Ὁ Μήστωρ Πατρίκιος εἶναι ἐδῶ ; ἠρώτησεν ὁ Ῥίτιος.

— Ναί, κύριε, εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ κατωγείου.

— Ἄρκει τόσον, εἶπε κλείων τὴν θύραν . . . καὶ παραχρῆμα εὐρέθη ἀπέναντι ἀνθρώπου τινὸς, ἐτοιμαζομένου νὰ κενώσῃ ἀγγεῖον ζύθου.

Ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐπεκράτησε σιωπὴ, κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἐθεώρουν ἀλλήλους. Ὁ μὲν ἐκάθητο περὶ τὴν τράπεζαν, ἔχων εἰσέτι τὴν χειρὰ του ἐπὶ τοῦ δοχείου. Ὁ δὲ δεύτερος ἔρθιος, περιεκαλυμμένος ὑπὸ τοῦ ἐπενδύτου του καὶ κρύπτων τὸ πρόσωπόν του ὑπὸ τὸν πλατύχειλον πέλόν του.

— Ὀνομάζῃσαι Πατρίκιος ; ἠρώτησεν ὁ τελευταῖος.

— Ναί, εὐγενέστατε.

— Γεώργιος Πατρίκιος ;

— Ἀπαράλλακτα !

— Ἐξόριστος ποτέ ;

— Ὄ !

— Ὁπαδὸς δηλαδὴ τοῦ Ῥοββίγου.

— Περιττέρω . . .

— Σήμερον δῆμιος τοῦ Ἐδιμβούργου ἢ ἐκτελεστής τῆς ὑψηλῆς δικαιοσύνης . . .

— Εἶναι τὸ αὐτό.

— Τῆς ὑψηλῆς δικαιοσύνης . . . Τῆς Ἀγγλίας ἢ τῆς Σκωτίας ;

— Διατί ἡ ἐρώτησις αὕτη ;

— Ἔχω δικαίωμα νὰ τὴν κάμω.

— Σὺ ; . . . δὲν σὲ γνωρίζω.

— Καὶ ὅμως συνηνητῆσαμέν ποτε ἀλλήλους.

— Ποῦ ;

— Εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν λαχάνων.

— Πότε ;

— Μίαν νύκτα τοῦ ἔαρος . . . Σὺ τότε μοὶ εὐχῆθης καλὴν συνάντησιν. Ἴδου ἡ στιγμή αὕτη, Μήστωρ μου, εἶπεν ὁ Ῥίτιος, καὶ θέτων ἐπὶ τῆς τραπεζῆς τὸν πῖλον καὶ τὸν ἐπενδύτην του, σὲ ἐρωτῶ, τῷ εἶπε, μὲ γνωρίζεις τώρα ;

— Ἄναγνωρίζω τὴν μορφήν σου, ὡς πρὸς τὸν ἱματισμόν

— Εἶναι λαμπρότερος, ἀλλ' εἶναι ἀδιάφορον !

— Σκοπεύετε ἴσως πάντοτε νὰ συνδέσῃτε γνωριμίαν πρὸς τὴν ἀγχόνην ;

— Καὶ σὺ ἔχεις ἴσως πάντοτε τὸν αὐτὸν δισταγμόν ; . . . ἔχεις ἴσως πάντοτε τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ διαπιστευθῆς τὸν λαιμόν μου εἰς τοὺς ὑπηρέτας σου ;

— Μὰ τὸν Θεόν !

— Εἰπέ μοι λοιπὸν τίς ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀξιώτερος.

— Παράδοξος ἰδέα !

— Ὁ μετὰ σὲ ἰκανώτερος ;

— Οὐίλλιαμ.

— Ἔχει χεῖρα ἀκλόνητον ;

— Καὶ πείραν, διότι, ἐὰν οἱ παρ' αὐτοῦ ἀπαγχονισθέντες ἤθελον δυνηθῆ νὰ λαλήσωσι . . .

— Προσκάλεσον τὸν Οὐίλλιαμ . . . αὐτὸς, Μήστωρ μου, θέλει σὲ κρεμάσει κατὰ διαταγὴν τῆς βασιλείσσης.

— Ἔλεος !

— Ἀἶ Μήστωρ Γεώργιε, σὺ διὰ τῶν ἀγγλικῶν γινεῶν προσῆλθες εἰς τὴν συμμορίαν τῶν ἐπαναστατῶν Σκώτων !

— Δὲν εἶναι ἀληθές.

— Ἄ ! δὲν εἶναι ἀληθές ;

— Ὅχι.

— Καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας, ἐν ἣ ὅπως λέγει, ὅτι ὁ Γεώργιος Πατρίκιος ἀνήκει εἰς αὐτὸν καὶ ὅτι θέλει προσπαθῆσαι διὰ τῆς ἐπιτροπῆς του νὰ διαφθερῇ τοὺς δεσμοφύλακας, καὶ ὅτι ἐπι-

μελεῖα αὐτοῦ οἱ ἐν ταῖς φυλακαῖς κατάδικαι θέλουσιν ἀπολυθῆ κατὰ τὴν προσδιορισθεῖσαν ἡμέραν ;

— Συκοφαντία ! ἐγὼ νὰ συλληφθῶ ! ὄχι μὰ τὸν Θεόν ! Ἀἶ ! συντεχνίται !

— Σιωπῆ, Μήστωρ μου, πλησίον ἔχω τοὺς φύλακας μου, καὶ ἂν προτιμᾷς τῆς ἀγχόνης εἴκοσι σπαθισμούς, ἄς γίνῃ κατὰ τὴν ἀρέσκειάν σου.

— Σὺ λοιπὸν εἶσαι αὐτόχρημα διάβολος ;

— Αὐτὸς ὁ διάβολος εἶναι ἀγαθὸς ἐνίτε, καὶ ἡ ἀπόδειξις, ὅτι σοὶ προσφέρει τὴν χάριν καὶ ἑκατὸν γυναίαις.

— Τί νὰ πράξω ἀντ' αὐτῶν ;

— Νὰ μοὶ γνωστοποιήσῃς τρία πράγματα : τὴν ἡμέραν, τὴν ὥραν καὶ τὸν τόπον, καθ' ὃν πρόκειται νὰ φρονευθῆ ὁ λόρδος Δαρνλέυ.

— Ὡς Σκώτος τίμιος, λέγω, ἀγνοῶ.

— Ψεύδεσαι.

— Διατάξατε τὸν θάνατόν μου εἰς τὴν στιγμήν, ἐὰν . . .

— Ψεύδεσαι λέγω, ἡμέρα εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν θέλεις ἀνοίξει τὰς θύρας τῶν φυλακῶν. Τόπος, δὲ ἐκεῖνος, ὅπου θέλεις εἶπει εἰς τοὺς πεφυλακισμένους νὰ μεταβῶσι καὶ ὥρα ἐκείνη, καθ' ἣν θέλεις τοῖς εἶπει νὰ συνέλθωσιν εἰπὲ λοιπὸν. Ἡμέρα ;

— Ἡμέρα . . . ἡ 4 Σεπτεμβρίου.

— Μήστωρ Πατρίκιε, θ' ἀπαγχονισθῆς.

— Πῶς ἀφοῦ μοὶ ὑπεσχέθητε . . .

— Χάριν, ἐὰν δὲν μὲ ἀπατήσῃς, ἀλλὰ σὺ μὲ ἀπατᾷς.

— Θεέ μου ! ποῖαν βεβαιότητα ἔχετε, ὅτι σὰς ἀπατᾷ ;

— Σὺ δὲν θέλεις εἰπεῖ λέξιν καὶ ἐγὼ εὐθὺς θέλω ἠξέουρι ἂν ᾔται ἀληθὴς ἢ ψευδής . . . Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν ἡμέρα εἶναι ;

— Ἔστω, ἡ 4 Αὐγούστου.

— Τόπος ;

— Ἡ ἔπαυλις τῆς Σχαφούσης.

— Δὲν ἔχω ἤδη ἀνάγκην τῆς γνώσεως τῆς ὥρας . . . ὕγιανε Μήστωρ' ἐὰν δὲν ἐπιθυμῆς πυροβολισμόν τινα κατὰ τῆς κεφαλῆς σου, ἀκουσόν με, μὴ ἐξέλθῃς τῆς οἰκίας σου πρὸ τῆς ἐσπέρας τῆς αὔριου.

— Καὶ . . . θέλω ἔχει τὴν χάριν ;

— Ναί.

— Καὶ . . . τὰς ἑκατὸν γυναίαις ; . . .

— Λάβε τας, ἀπήντησεν ὁ Ῥίτιος.

Παραιτῶν δὲ τὸν Μήστωρα Πατρίκιον, ἀπεσβολωμένον καὶ ἐκπληκτον, ἐφόρεσε πάλιν τὸν ἐπενδύτην καὶ τὸν πῖλόν του καὶ ἐξῆλθε τῆς οἰκίας, διευθυνόμενος εἰς τὴν Χολυρούδην. Ὅτε ἀφίχθη ἐκεῖ, σιωπῆ ἄκρα ἐπεκράτει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

Ἡ χήρα Φραγκίσκου τοῦ Β' εἶχε σύζυγον ὁ λόρδος Ἐρρίκος Στουάρτης Δαρνλέυ ἦτο βασιλεὺς τῆς Σκωτίας.

I'

Ἡ σχέσις, ἣτις ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς ἀποτυχούσης συνωμοσίας τῆς 3 Ἰουλίου καὶ τῆς προμελετηθείσης διὰ τὴν 4 Αὐγούστου δὲν ἐπέτρεπε δισταγμόν τινα περὶ τῶν σκοπῶν τῶν σασιαστῶν λόρδων. Τὸ σύνθημά των ἦτο θάνατος τοῦ βασιλέως, φυλάκισις τῆς βασιλείσσης ! Ὑπέγραψαν εἰς τὴν Στέρλιγκα σύμφωνον, δι' οὗ ὑπέσχεοντο ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ὠρρίζοντο πρὸς ἀλλήλους νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς ὑποχρεώσεις των ἀπέστειλαν δὲ πρέσβυν πρὸς τὴν Ἐλισάβετ, μετὰ Θεοῦ προστάτιδα τῶν προσηλύτων τῆς θρησκείας των, ἐξαιτούμενοι συνδρομὴν πρὸ χειρὸν καὶ ἰσχυράν. Ὁ Δαβὶδ Ῥίτιος δὲν ἠγνόει ταῦτα ἔπιστολή τις τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας συλληφθεῖσα ἐδίδαξεν αὐτὸν τὴν συνενόησιν τοῦ δημίου μετὰ τῶν συνωμοστῶν, καὶ ὠδήγησεν αὐτὸν νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδιά των ἐν Σχαφούσῃ. Ἡσθάνετο ὁ

μως τὴν ἀνάγκην τῆς προσβολῆς τῶν συνωμοτῶν, τῆς συλλήψεώς των, τῆς καταστροφῆς των, τῆς μηδενίσεώς των κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ μὴ μείνη οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον τῆς συνωμοσίας σπέρμα, οὐδὲ ἕγνος κἀν αὐτῆς ἐν τῷ τόπῳ.

Περὶ τούτου ὠμίλησεν εἰς τὸν βασιλεῖα καὶ εἰς τὴν βασίλισσαν, ὀφείλοντας πρὸς αὐτὸν, τὸν μὲν δις τὴν ζῶν, τὴν δὲ δις τὴν ἐλευθερίαν· τοῖς παρετήρησεν, ὅτι αἱ προσβολαὶ τοῦ Μουρράη, ἔχοντος τὴν φιλοδοξίαν νὰ κυβερνήσῃ τὸ βασίλειον καὶ ὑποστηριζομένου παρὰ τῆς Ἀγγλίας θὰ ἦναι ἀδιάλειπτοι, ὅτι συνεκέντρωσεν ἤδη περὶ αὐτὸν παρὰ τοὺς Χατηλήρωλτον, Ῥόθην, Ἀργίλην καὶ ἄλλους λόρδους, πλήθος ὀπαδῶν ἀπὸ πάσης τάξεως πῆς κοινωνίας, καὶ, ἐὰν παραχρῆμα δὲν καταδαμασθῇ, ταχέως ἢ βραδέως θέλει ἐπιτύχει τῶν σκοπῶν του.

Ἡ Μαρία Στουάρτη ἐδίστασε καί· ἀρχῆς ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνδίδουσα εἰς τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς παρακλήσεις τοῦ Ῥιτίου, ἔγραψε πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀγγλίας καὶ νὰ παραιτήσῃ τὴν τῆς Σκωτίας εἰς τὴν φροντίδα τῆς ἰδίας τῆς ἡγεμονίδος, περιώρισε δὲ τὸν πρέσβυν αὐτῆς προσωρινῶς ἐντὸς τοῦ πύργου τῆς Δουμάρης, καὶ αὐτοπροσώπως ἐπὶ κεφαλῆς δεκαοκτὼ χιλιάδων ἀνδρῶν ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν συνωμοτῶν λόρδων, ἀποβαλοῦσα δὲ αὐτοὺς τῆς Δουμφριέθης τοὺς ἠνάγκασε νὰ ζητήσωσι ἄσυλον παρὰ τῷ κόμητι Φεδφάρτῳ προσελθόντι εἰς ὑποδοχὴν των μέχρι τῆς Καρλίσλης.

Τὸ βασιλικὸν τοῦτο πραξικόπημα ἦτο κρίσιμον. Οἱ συνωμῶται καταφυγόντες εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐγκαταλειφθέντες παρ' αὐτῆς τῆς Ἐλισάβετ, δὲν ἐνεφανίσθησαν πλέον ἐν τῇ Σκωτίᾳ.

Τοιοιούτρόπως αἱ προρρήσεις τοῦ Δαβὶδ Ῥιτίου ἐπραγματοποιήθησαν ὀλοσχερῶς ὡς

πρὸς τὰ δημόσια πράγματα· ἀπελείποντο τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ ἡ Μαρία Στουάρτη ταχέως ἐνόησεν, ὅτι ὁ Ῥίτιος καλῶς προεῖδε τὰ κατ' αὐτήν. . . . Μετὰ δύο μῆνας ἀπὸ τοῦ γάμου τῆς, οὐδεμίαν εἶχεν ἤδη περὶ τῆς δυστυχίας τῆς ἀμφιβολίαν.

Ὁ Ἑρρίκος Δαρνλέϋ ἦν ἰδιότροπος, ὀξύθυμος, ὀρμητικὸς εἰς τὰ πάθη του, ἀδιάλλακτος εἰς τὴν μνησικακίαν του — ἐμέθυσεν συνεχῶς, ἐνεκα δὲ τῆς μέθης του περιέπιπεν ἐνίοτε εἰς ὑπερβολὰς σκανδαλώδεις καὶ ἐλησμόνει καὶ δημοσίως ἀκόμη τὸ σέβας, ὅπερ πρὸς τὴν βασίλισσαν σύζυγόν του ὄφειλε. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀγαθὴ γυνὴ ἐπεχειρεῖ πολλάκις νὰ τὸν νοθεύῃ, ἀλλ' ὁ Δαρνλέϋ ἀπεκρίνετο αὐτῇ διὰ φράσεων, αἵτινες τὴν ἠνάγκαζον νὰ ὑποχωρῇ δακρῦουσα.

Τοιοῦτος ἦν ὁ σύζυγος, ὃν ἡ Μαρία Στουάρτη ἐξελέξατο ἑαυτῇ, τοιοῦτος ἦν ὁ σύζυγος, μεθ' οὗ διένειμε τὸ βασιλικὸν διάδημα, τὴν καρδίαν τῆς συμβουλευθείσα.

— Ῥίτιε, ἔλεγεν αὐτὴ συνεχῶς πρὸς τὸν σύμβουλόν τῆς, τοῦ ὁποίου ἡ πιστὴ φιλία ἀπετέλει τὴν μοναδικὴν παρηγορίαν τῆς, Ῥίτιε! διατί δὲν σὲ ἤκουσα!

— Κυρία μου, ἀπεκρίνετο οὗτος, ἡ ὑπομονὴ εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν καρτεροψύχων.

— Σὺ βεβαίως εἶσαι πολὺ καρτεροψύχος. Σὺ, τὸν ὁποῖον καθεκάστην προσβάλλει ὁ Ἑρρίκος χωρὶς νὰ ἐκφέρῃς τὸ ἐλάχιστον παράπονον, ἀφ' οὗ δις τοῦ ἔσωσας τὴν ζῶν!

— Ἐπρεπε λοιπὸν ν' ἀπομακρυνθῶ τῆς Μεγαλειότητός σας, ἀλλὰ προτιμῶ νὰ ὑποφέρω!

— Ἀγαθὲ Ῥίτιε!

Καὶ συχνάκις μετὰ τὰς τοιαύτας φιλικὰς συνδιαλέξεις, ὁ μουσικὸς, λαμβάνων εἰς χεῖρας τὴν κιθάραν του, ἐπεχειρεῖ, πρὸ τῶν ποδῶν τῆς βασίλισσης καθήμενος, νὰ δια-

σκεδάσῃ τὴν μελαγχολίαν τῆς, ψάλλον χαριεστατὴν τινὰ μελωδίαν τῶν λιμῶν τῆς Ἑνετίας ἢ τῶν Ὀρέων τοῦ Πεδεμοντίου.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ Δαρνλέϋ τοὺς εὔρεν οὕτω.

— Ἐν τιμῇ ἢ εἰκὼν εἶναι γοητευτικῆ, εἶπε, καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν ἦτο δυσσευδὴς, ἤθελον νομίσει, ὅτι εὐρίσκουμαι εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Φεράρας, καὶ βλέπω τὸν Τάσσον περιπαθῶς τοὺς στίχους του ἀπαγγέλλοντα εἰς τοὺς πόδας τῆς Ἐλεονώρας.

— Ἡ παρατήρησίς σου, ἀπήντησεν ἡ βασίλισσα, εἶναι εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν ἄτοπος.

— Μὴ γένοιτο, κυρία, ἔχι! δὲν σὰς κάμνω τὸ ἄδικον νὰ στοχάζωμαι, ὅτι ὑπάρχει ἐλαχίστη ἀφορμὴ μεταξὺ ὑμῶν καὶ τῆς ἡγεμονίδος Ἐλεονώρας, ἀλλ' ὁμολογήσατε ἐν τούτοις, ὅτι τὰ ἐν τῷ Ἐδιμβούργῳ γινόμενα ἔχουσι πολλὴν τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἐν τῇ Φεράρᾳ· ἐκεῖ εἶναι ποιητῆς, ἐνταῦθα δὲ αἰοδός.

— Ἐνταῦθα εἶναι ὑπηρετῆς ἀφωσιωμένος καὶ πιστός.

— Ἔστω, ἀλλ' εἶναι ἕως καιρὸς νὰ γίνῃ φροντίς περὶ τῆς παύσεως τῆς ὑπηρεσίας του.

— Μιλῶρδε! . . .

— Ναί, κυρία, πρέπει νὰ τὸ εἶπω, ἐνυπάρχει ὑπερβολὴ ἢ πρὸς τὸν Ῥίτιον ἐμπιστοσύνη σου ἀποβαίνει κωμικὴ! . . . Ἐσχάτως συνεκάλεσας τὸ συμβούλιον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀποκρυφῆς τοὺς φυγάδας ἐπαναστάτας· ἐζήτησα νὰ περιληφθῶσιν ἐν τῷ περὶ προγραφῆς προβουλευμάτι δύο λόρδοι, καὶ ὅμως δὲν ἐγένετο.

— Δὲν ἔπρεπε νὰ συμπεριληφθῶσι, διότι δὲν ἦσαν ἔνοχοι.

— Εἰπέ κάλλιον, διότι ὁ σύμβουλός σου δὲν ἤθελε νὰ ἦναι ἔνοχοι.

— Μὴ ἐπαιτέρχῃσαι, Μιλῶρδε, ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, αἱ ἀξιώσεις σου εἶναι μάταιαι.

— Τουτέστιν, ὅτι ἐγὼ ὁ βασιλεὺς ἔχω ἐλάττωνα ἐπιρροὴν Ῥιτίου τοῦ μουσικοῦ!

— Βασιλεῦ! δὲν ἔχεις εἰμὴ τὸ ὄνομα, καὶ εἶναι πιθανὸν νὰ μὴ σοὶ ἐμπιστεύσω ποτὲ τὴν ἐξουσίαν.

— Ἀναμφιβόλως ὁ μουσικὸς ἀνθίσταται.

— Ὁ μουσικὸς εἶναι ὑπουργός μας, ἰδιαιτέρας σύμβουλός μας, φύλαξ τοῦ βασιλικοῦ μας θησαυροῦ καὶ μᾶς ἀπέδειξε, Μιλῶρδε, εἰς δύο πρὸ πάντων περιστάσεις, τὰς ὁποίας ὄφειλες νὰ ἐνθυμῆσαι πάντοτε, μὲ ποῖον ζῆλον, μὲ ποῖαν ἀφωσίωσιν ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολὴν του.

Καὶ ὅμως τώρα πρέπει τὰ πάντα νὰ μεταβληθῶσι, διότι, σοὶ τὸ λέγω, Μαρία, δὲν εὐχαριστοῦμαι εἰς μόνον τὸ μάταιον ὄνομα, οὐδ' ὑποφέρω νὰ ὑπόκειμαι εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ῥιτίου σου.

— Κακῶς λαλεῖς, Ἑρρίκε.

— Ὅ,τι λαλῶ, θὰ γίνῃ.

— Μιλῶρδε!

— Ἀποφάσισον.

— Πολὺ μὲ βασανίζεις.

— Ἄς δώσωμεν τέλος εἰς τὰς ἐριδας ταύτας, καὶ ἄς προσδιορίσωμεν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν θέλω μετᾶσχει τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας.

— Ποτέ!

— Μὴ τὸ λησμονῆς, κυρία, ὅτι κατὰγομαι ἀπὸ τῶν Τουδῶρων. . . .

— Παράπονα! ἀπειλαί! πάντοτε εἶναι τοιοῦτος! εἶπεν ἡ βασίλισσα, ἀποχωρήσαντος τοῦ Δαρνλέϋ. Σὺ καλῶς τὸν ἐγνώρισας, Ῥίτιε, καὶ εἶχες δίκαιον νὰ εἶπῃς, ὅτε ἐγὼ πρὸς αὐτὸν εἶχον ἐκεῖνην τὴν τυφλὴν ἀδυναμίαν! Δυστύχημα, δυστύχημα εἰς τὴν βασίλισσαν!

Τὴν σκηνὴν ταύτην, τῆς ὁποίας ὁ Δαβὶδ ἦτο μάρτυς σιωπηλῶς, παρηκολούθησαν ἄλλοι μᾶλλον χαλεπαί. Ἐπὶ τέλος τὰ πράγματα περιέστησαν εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε ἡ Μαρία Στουάρτη ἠναγκάσθη ν' ἀπαγορεύσῃ τὴν εἰς τὰ δωμάτια τῆς εἰσοδὸν τοῦ λόρδου Δαρνλεύ. Ἐκτοτε τὸ μῖσος τοῦτου κατὰ τοῦ ἐμπειπιστευμένου Ἄοιδου μετεβλήθη εἰς λυσσώδη μανίαν, ἣτις δεξιμέραι ἠΰξανε καὶ ἦτον εὐκολον νὰ προῦθῃ τις, ὅτι πρώτης εὐκαιρίας δοθείσης, ἐμελλε νὰ ἐπέλθῃ καταστροφή τις· ἡ εὐκαιρία παρουσιάσθη!

Ὁ βασιλεὺς ἔκδοτος εἰς πᾶσαν ἀσωτίαν, ἐζήτησε χρήματα παρὰ τοῦ βασιλικοῦ θησαυροφύλακος· ἀλλ' αὐτὸς, ἐπειδὴ τῷ εἶχε δώσει τὴν προλαβοῦσαν ἡμέραν, ἠρήθη νὰ τῷ δώσῃ ἄλλα ἀνευ ἀδείας τῆς βασιλείσεως. Δὲν ἐχρηιάζετο περισσώτερον· . . . ὁ καιρὸς τῆς καταστροφῆς ἐφθασε!

ΙΑ'

Τὴν ἐνδεκάτην ὥραν τῆς ἑσπέρας τῆς 9 Μαρτίου 1566, ἡ Μαρία Στουάρτη, ἔγκυος ἐπτά μηνῶν, τεταμένη ἐπὶ τοῦ μήκους ἔδρας ἐντὸς μικροῦ τινος δωματίου τῆς Χολυρούδης, ἤκουε μετ' ἀνεκφράστου ἠδονῆς ἐν τῇ ἡμερίᾳ τῆς νυκτὸς τὸ ἀθῶον ἄσμα ἀρχαίου τινὸς Πεδεμοντίου τριστρόφου, ὅπερ πρὸ ποδῶν τῆς ἐψάλλεν ὁ πιστὸς ἀοιδὸς, κρούων τὴν κιθάραν του.

Ἀίφνης ἀνοίγεται ἡ θύρα κρυπτῆς τινος κλίμακος, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐμφανίζεται· σταματήσας δ' ἐπὶ τῆς φλιᾶς τῆς θύρας, ἐσταυρωμένης ἔχων τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλώτας εἰς τὴν Μαρίαν, ἐξέφερε τοὺς λόγους τούτους:

— Ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἐραστής σου, κυρία!

— Ἐρρίκος· . . .

— Σὺ μοι ἔδωκας τὴν δεξιάν σου, σὺ μοι ἔδωκας τὴν καρδίαν σου, σὺ μοι ἔδωκας σὲ αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· . . . καὶ ἐντοσοῦτῳ ἀπέσυρας λαθραίως τὴν χειρὰ σου, μοι ἔκλεισας τὴν καρδίαν σου, με ἀπώθησας· . . ὦ, σοὶ τὸ λέγω κυρία, ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἐραστής σου.

— Δὲν σοὶ ἔδωκα τὸ δικαίωμα νὰ προσβάλῃς τὴν τιμὴν μου. Ἐξέω!

— Σὺ θέλεις ὁ ἀνὴρ νὰ ὑποχωρήσῃ τὴν θέσιν του. Ὅχι, προσέθηκεν ὁ Ἐρρίκος, προχωρῶν εἰς τὸ μέσον τοῦ δωματίου· εἶμαι ἐντὸς τοῦ οἴκου μου καὶ δὲν συγχωρῶ ἡ γυνή μου· . . .

— Ἐδῶ δὲν ἔχεις πλέον γυναῖκα, εἶπεν ἡ Μαρία, ἐντόνως διακόπτουσα τὸν Δαρνλεύ καὶ ὠρθώθη· ἐδῶ εἶναι ἡ βασίλισσα.

— Καὶ ἐνώπιον τῆς βασιλείσεως, Μυλόρδε, ἴστανται ἀσκεπεῖς οἱ ἄνθρωποι, εἶπεν ὁ Ῥίτιος, ἀφαιρῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ λόρδου τὸ κάλυμμα.

Ὁ λόρδος, ἐξαφθεις ἀμέσως ὡς μανιακὸς, ὀπισθορῶν ἐν βῆμα, σύρει τὸ ξίφος του καὶ ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ ἀοιδοῦ· . . . Ἀλλὰ τὸ ὄπλον διευθυνθὲν κατὰ τῆς καρδίας του, εὐρίσκει ἀντίστασιν, λυγίζει καὶ συντρίβεται.

— Τὸ ξίφος σου, Μυλόρδε, ἤθελε διατρυπήσῃ τὴν εἰκόνα τῆς δεσποίνης μου, ἀλλὰ συνετρίβη ἀπέναντι τοῦ δώρου τῆς εὐεργετίδος, εἶπε ψυχρῶς ὁ Ῥίτιος, διαρρηγνύων τὸ τὸ στήθος του καλύπτων κολόβιον καὶ δεικνύων χρυσοῦν νόμισμα, τεθειμένον ἐπὶ τῆς καρδίας του· ἔπειτα στρέφων πρὸς τὴν Μαρίαν, τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον, κυρία, νόμισμα, τὸ ὁποῖον ἡ φιλανθρωπία σας μοὶ ἐπιδαψίλευσε, καὶ βλέπετε, ὅτι πάντοτε ἔμεινεν ἐκεῖ.

Ἄλλ' ἡ βασίλισσα δὲν τὸν ἀκούει. Εἶχε τὴν χειρὰ τῆς εἰς τὸν θώμιγκκα τοῦ κώδω-

νος, καλοῦσα εἰς βοήθειαν τὴν ἑνοπλον δύναμιν.

— Δούγλα, Βαλλεντίνε, Μορτών, φίλοι μου! σπεύσατε εἰς συνδρομὴν μου, ἀνέκραξεν ὁ Δαρνλεύ. Καὶ οἱ Μορτών, Βαλλεντίνος καὶ Δούγλας εἰσβάλλουσιν εἰς τὸ δωμάτιον μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων, ἐν ᾧ οἱ ἐκτὸς αὐτοῦ ὀπλοφόροι ἀποκρούουσι τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐνόπλου δυνάμεως τῆς ἐπαύλεως. Ἐπὶ ματαίῳ ἡ βασίλισσα διατάσσει, ἀπειλεῖ, παρακαλεῖ, τὰ πάντα ἀποθαινούσιν ἀνωφελεῖ· μάτην προσπαθεῖ νὰ καλύψῃ διὰ τοῦ σώματός τῆς τὸν πιστὸν αὐτῆς σύμβουλον· αὐτὴ ἀπωθεῖται, καὶ ὁ δυστυχὴς πίπτει τραυματισθεὶς δι' ἐγχειριδίου περὶ τὴν ὀσφύν.

— Σὰς ἀφιέρωσα, κυρία, τὴν ζωὴν μου ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἶπεν ὁ Ῥίτιος· σὰς ἀφιερῶ αὐτὴν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

— Χάριν! χάριν Δαρνλεύ! ἐκραύγασεν ἡ βασίλισσα.

Ματαίᾳ παράκλησις! Ὁ Ἐρρίκος καὶ οἱ λοιποὶ προσβολεῖς περιστοιχίζουσι τὸν Δαβὶδ Ῥίτιον, ἢ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς γονυπετῶς δεσμένης Μαρίας, χωρὶς νὰ σεβασθῶσι καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς, τὸν κατεμέλισαν.

Ἀπαυδήσαντες νὰ πλήττωσι πλεῖν σῶμα νεκρὸν, ἀποσύρονται. Ἡ βασίλισσα τότε ἐγείρεται, λαμβάνει τὸν βραχίονα τοῦ συζύγου τῆς, καὶ κρατοῦσα αὐτὸν ἀκοντα:

— Ἐρρίκε, ἀνέκραξεν, Ἐρρίκε, σὺ μὲν σήμερον ἐδολοφώνησας ἀθῶον ἄνθρωπον, ἐγὼ δὲ θέλω ἐκδικηθῆ ὅσον οὐπω.

Τὴν δευτέραν ὥραν τῆς πρωῆς τῆς 6 Φεβρουαρίου 1567, εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Χολυρούδης, ὅπου πρὸ ἑνδεκα μηνῶν ἐδολοφονήθη ὁ σύμβουλος τῆς βασιλείσεως· . . . γυνὴ τις ὠχρὰ, λυσίκομος, ἡμίπτωτος ἐπὶ θρόνῳ, περιτετυλιγμένη ἐντὸς μανδύου με-

λανοῦ ὡς ἐν ἐνταφίῳ· . . . Αὕτη ἦν ἡ Μαρία Στουάρτη, ἡ βασίλισσα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Σκωτίας· . . . με ὀφθαλμοὺς βλοσυροῦς, ἀσθμαίνουσα, ζητεῖ ν' ἀνακαλύψῃ εἰς τὸ κλονούμενον φῶς ἐνὸς λύχνου τὰ ἴχνη τοῦ γυθέντος ἐνώπιόν τῆς αἵματος, καὶ ἀμοιβαθὸν λαλεῖ, καὶ σιωπᾷ, ἀκούει καὶ κλείει τὰ ὦτά τῆς, παρακαλεῖ καὶ βλασφημεῖ, κλαίει καὶ γελᾷ καγχάζουσα! Ἐν τῷ ἄμα ἀκούεται κρότος καταπληκτικῆς ἐκπυρσοκροτήσεως κλονισάσης μέχρι θεμελίων τὸ ἀνάκτορον· ἡ Μαρία ἐφώναξε, ἐγείρεται, θέλει νὰ φύγῃ, ἀλλὰ λείπει ἀπ' αὐτῆς ἡ δύναμις· . . .

— Θάνατος! θάνατος! ἔλαβε μόλις τὸν καιρὸν νὰ εἴπῃ, καὶ, λειποθυμήσασα, πίπτει ἐπὶ τοῦ ἀσάρου, εἰς τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς θέσιν, ἐν ᾗ ὁ Δαβὶδ Ῥίτιος παρέδωκε τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἀναπνοήν.

Περὶ τὸν ὄρθρον τῆς ἐπιούσης εὐρέθη ἐν τεταρτημέριον τοῦ σταδίου μακρὰν τοῦ Ἐδιμβούργου, ἐν πτόμα τρομερῶς ἠκρωτηριασμένον· . . . τοῦτο ἦτο τοῦ λόρδου Ἐρρίκου Στουάρτη Δαρνλεύ. Ἡ ἐκκλησία τοῦ πεδίου, μικρὰ τις ἐν ἐξοχῇ μεμονωμένη οἰκία, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος πρὸ μηνὸς περὶπου κατόκει, ὑπῆρξε τὸ σφαγεῖον τοῦ Δαρνλεύ.

Οὕτως ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους ὡς ἐγγίστα ἀπέθανον θάνατον τραγικὸν ὅτε λόρδος καὶ ὁ ἀοιδὸς τοῦ καπηλείου τοῦ Λευκοῦ Ἴππου.

(Τίλος)

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΜΕΤΑ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΣΜΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

ὑπὸ

ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΒΕΡΕΤΤΑ

- 1) Ἀδειανὸς καλόγερος μύγαις ἐκοντά-
ρους. Ὁμοία τῆ,
Ἄδουλος δουλειὰ δὲν ἔχει, τὸ βρακί
του λεί καὶ δένει.
«Ὅστις ἔργον οὐδὲν εἶχεν Ἀρμένην ἐ-
τείχισεν. Ἐπὶ τῶν ματαιοπονοῦντων.
Ἔστι δὲ ἡ Ἀρμένη ἄκρον καὶ λιμὴν
πλησίον Σινώπης, τετειχισμένον, ἔρη-
μον. Στράβ. 12,383.
- 2) Ἀλάτι ἴπαι ἴς τὴν ἀλυκὴ, καὶ ξύλα
ἴπαι ἴς τὸ λόγγο.
«Γλαυκὰς εἰς Ἀθήνας κομίζει. Καὶ Ἀ-
ριστοφ. ἐν Ὀρνισί, 303
Τίς γλαυκὴ Ἀθήναζε ἤγαγε; Ἐπὶ
τῶν ἀχρόστους ἐμπορίας ἀγόντων ἐπει-
δὴ τὸ ζῶον πᾶν ἐγχωριάζει ταῖς Ἀθή-
ναις. Ὁμοία ταῖς, Πύξον εἰς Κύττωρον
ἤγαγε. Ἰχθὺς εἰς Ἑλλάσποντον. Εἴ τις
ἐν Αἰγύπτῳ σίτον ἄγοι καὶ ἐν Κιλικίᾳ
κρέον.
- 3) Ἄλλα ἠογαριάζαμε, καὶ ἄλλα μᾶς εὐ-
ρήκαμε. Ὁμοία τῆ,
Ἄπ' ὄθ' ἐλπίζαμε βροχὴ, μᾶς ἔπεσε
χελιάς.
«Πολλὰ δ' ἀνθρώποις παρὰ γνώμαν ἔ-
πεσεν. Πίνδαρος Ὀλυμπ. Εἰδ. 12. Ἐπὶ
τῶν παρ' ἐλπίδα καὶ δόξαν συμβαι-
νόντων.

- 4) Ἄλλο εἶδος παραχῆς.
«Ἄλλο γένος κόπης. Ἐπὶ τῶν περὶ
τὸ ἔθος ἐνηλλαγμένων. Ἡρακλῆς γὰρ
διαπερνούμενος ἐπὶ τὰς ἐν Ἐρυθραίᾳ
βοῦς ἰστίῳ τῇ λεοντῇ ἐχορήσατο, ἰστίῳ
δὲ τῷ ῥοπάλῳ, κόπη δὲ τῷ τόξῳ» ἐφ'
ᾧ καὶ ἐλέχθη ἡ παροιμία.
- 5) Ἄν δὲν γίνης μοῦτσοι, καρβοκῦρης
δὲν γίνεσαι.
«Ἐρέτην χοῖναι πρῶτα γενέσθαι, πρὶν
[πηδαλίοις ἐπιχειρεῖν,
κατ' ἐντεῦθεν προρατεῦσαι, καὶ τοὺς ἀνέ-
[μοις διαθρῆσαι.
Ἄριστοφάν. ἐν Ἴππ. 542—543· πα-
ρόσον, κατὰ Μένανδρον,
Ὅστις στρατηγεῖ μὴ στρατιώτης γε-
[νόμενος
οὗτος ἐκατόμβην ἐξάγει τοῖς πολεμίοις.
Καὶ Ἐνοφῶν,
«Ὁ μὴ δουλεύσας οὐδ' ἂν δεσπότης
γένοιτο ἄξιος ἐπαίνου».
- 6) Ἄν εἶχα τυρὶ, προσφάγι δὲν ζητοῦσα.
«Εἰ τυρὸν εἶχον, οὐκ ἂν ἐδεόμην ὄψου.
Εἰς πανδοκεῖόν τις καταλύσας καὶ
δοὺς ὄψον τῷ πανδοκεῖ σκευάσαι, ὡς
ἄτερος τυρὸν, ἤτει καὶ ἔλαιον, τί, ἔφη,
εἰ τυρὸν εἶχον, ἔτι ἂν ἐδεόμην ὄψου;
Πλούταρχ. ἐν Λακων. ἀποφθέγγμ.
Ἐπὶ τῶν ὀλίγοις ἀρκουμένων.
- 7) Ἄπ' τὸ θέρος ὡς τσ' ἐλθαίς
ποτὲ δὲν σώνουντ' ἡ δουλείαις.
Ὁμοία τῆ,
Ὅλη ἡμέρα ἴς τὸ χωράφι, Κυριακὴ γιὰ
[γέννημα.
«Βοὺς ὑπὸ ζυγόν.» Ἐπὶ τῶν αἰεὶ μο-
χθούντων.
- 8) Ἄν εἰπῶ τὸ παράπονό μου, λέγω τὴν
πομπή μου.
«Σοφοὶ δὲ συγκρύπτουσιν οἰκειᾶς βλάβας.
Εὐριπίδ. ἐν Σκυρίαίς· καὶ ὁ αὐτὸς
ἐν Κρήσσαις,
«Λύπη μὲν ἄτη περιπεσεῖν αἰσχροῦ τινι»

εἰ δ' οὐκ ἔσ' ἀκριβὲς οὐδὲν εἰς εὐανδρίαν
ἐχοῦσι γὰρ παραγμὴν αἱ φύσεις βροτῶν·
ἤδη γὰρ εἶδον ἄνδρα γενναίου πατρὸς
τὸ μηδὲν ὄντα χρηστὰ τέκνα κακῶν τέκνα.

Πρὸς δὲ καὶ ἐν Οἰδίποδι,
«Ἐκμαρτυρεῖν γὰρ ἄνδρα τὰς αὐτοῦ τύχας
εἰς πάντας ἀμαθῆς, τὸ δ' ἐπικρύπτε-
[σθαι σοφόν.

Ὅτι δεῖ κρύπτειν τὰ οἰκεία ὄνειδη.

- 9) Ἄμαρτίαις Κολοκοτρωναῖικαις.
«Πριαμικαὶ τύχαι» = τραγικαὶ, μεγά-
λαι δυστυχίαι.
- 10) Ἄπ' τὸ γέρο ὡς τὸ νηθὸ
τύφλα νά ἔχουνε κ' οἱ δύο ἦ.
Ἄπ' τὸ Γιάννη ὡς τὸ Ἀιὸ
τύφλα νά ἔχουνε κ' οἱ δύο.
«Κακοὶ μὲν θρίπες, κακοὶ δὲ ἴπες.
Θρίπες εἰσὶ Θηρίδια ζύλα ἐσθίοντα·
ἴπες δὲ κέρατα λυμαίνονται. Ἐπὶ τῶν
ἐκατέρως βλαπτόντων.
- 11) Ἀπὸ μυλωνᾶς Δεσπότης.
«Ἀπὸ θηνοσκοπέου ἐπὶ τὴν ἡγεμονι-
κὴν ἀπήνην ἀλάμενος.»
Συνέσιος ἐν ἐπιστολῇ. κατ' Ἀνδρονίκ.
Ἐπὶ τῶν ἀπὸ χειρόνων εἰς κρείττονα·
ἢ ἐπὶ τῶν ἀθρώως μεγίστοις ἐπιχειροῦν-
των. Ὁμοία τῆ,
Ἄπὸ τὸ κουπί ἴς τὸν Κλήρο.
«Ἀπὸ κόπης ἐπὶ βῆμα»
ὡς ὁ Δημάδης,
- 12) Ἀπὸ τ' ἄλογο ἴς τὸ γάϊδαρο.
Ὁμοία τῆ,
Ἄπὸ δῆμαρχος κλητῆρας. Καὶ τῆ,
Μὲ τὰ μουστάκια μαστίρας καὶ μὲ τὰ
[γένεια κάλφας.
«Ἄφ' ἴππων ἐπὶ ὄνου». Ἐπὶ τῶν ἀπὸ
σεμνῶν εἰς ἄσεμνα ἠκόντων. Καί,
«Λυδὸς τὸν ὄνον ἐλαύνει». Ἐπὶ τοῦ
παρ' ἀξίαν τι πράκτοντος, παρόσον ἴπ-
πικώτατοι οἱ Λυδοί.
- 13) Ἀπὸ ῥόδο ἔγαινε ἀγκάθι, κ' ἀπ' ἀγ-
κάθι ἔγαινε ῥόδο.

«Φεῦ· οὐκ ἔσ' ἀκριβὲς οὐδὲν εἰς εὐανδρίαν
ἐχοῦσι γὰρ παραγμὴν αἱ φύσεις βροτῶν·
ἤδη γὰρ εἶδον ἄνδρα γενναίου πατρὸς
τὸ μηδὲν ὄντα χρηστὰ τέκνα κακῶν τέκνα.
Εὐριπίδ. ἐν Ἠλέκτρᾳ 367—370.

Καὶ Ἡσίοδ. Ἔργ. καὶ Ἡμέρ.
Οὐδὲ πατὴρ παίδεσιν ὁμοίος, οὐδὲ τε παῖδες
Ἐπὶ τῶν ἀπὸ εὐγενῶν, ἢ ἀγενῶν γο-
νέων, ἀγενῶν, ἢ εὐγενῶν γενομένων.

- 14) Ἄπ' αὐτὰ δὲν ἰδρῶνει τ' αὐτί μου.
«Μεγαληγορίασιν δὲ γ' ἐμὰς
φρένας οὐ φροδῆσεις.»
Εὐριπίδ. ἐν Ἡρακλειδ. 356—357.

Καί,
«Πολλῶν ἐγὼ θρίων ἀκήκοα ψόφους,
Ἐπὶ τῶν μάτῃν τοὺς ἄλλοὺς ἐκφο-
βούντων.

- 15) Ἄπ' τοῦ διαζόλου τὴν αὐλὴν
μήτε ἐρίφι, μήτ' ἀρνί.
«Οὐδὲ ῥοιὰν γλυκεῖαν ἐκ τῆς δεξιᾶς
δέξαιτ' ἂν ἤγουν, παρὰ πονηρῶν οὐδὲ
χρηστὰ λαμβάνειν.

- 16) Αὐτὰ ἴναι τὰ πρῶτά σου καὶ τὰ
[ὕστερά σου.

«Ταῦτά σοι καὶ Δῆλια καὶ Πύθια.»
Ἐπὶ τῶν τελευταῖα ποιούτων. Πηλυ-
κράτης ὁ Σάμου τύραννος ἐλθὼν Ἐρηνίαν
καὶ ἀναθεὶς αὐτῇ Ἀπόλλωνι τῷ Δη-
λίῳ, ἀγῶνα θεῖς κάλλιστον, ἠρώτα
πέμπφας εἰς Δελφούς πῶς δεῖ καλεῖν τὴν
ἀγῶνα, Δῆλια ἢ Πύθια. Ἀνεῖλε δὲ ὁ
θεός,

Ταῦτά σοι καὶ Δῆλια καὶ Πύθια. Ἐσθῆ-
μαινε δὲ αὐτῷ ὅτι εὐθύς ἀποθανεῖται.
Ὅρσις γὰρ αὐτὸν ὁ Πέρσης ἐσταύ-
ρωσεν.

- 17) Ἄλλα φαίνονται, κ' ἄλλα εἶναι.
Οὐ ταυτόνειδος φαίνεται τῶν πραγμάτων
πρόσωθεν ὄντων, ἐγγύθεν θ' ὀρωμέων.
Εὐριπίδ. ἐν Ἴωνι 585—586.

- 18) Ἀπὸ ἑνα ξύλου ὀφειάουον καὶ τὸ φουρνοφυτᾶρο καὶ τὸ κοπροφυτᾶρο.
«Ἐκ παντός ξύλου κλώος γένοιτ' ἂν καὶ θεός.» Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δύναται γενέσθαι καὶ καλὸν καὶ κακόν, καὶ μέγα καὶ μικρόν.
- 19) Ἄλλο τὸ κούμπουλο, καὶ ἄλλο τὸ δαμάκηνο.
«Ῥόδον ἀνεμόνη συγκρίνεις». Ἐπὶ τῶν τῶν ἀνθόλια συγκρινόντων.
- 20) Ἄλλα τὰ λεγόμενα, καὶ ἄλλα τὰ [βλεπόμενα].
Ὁφθαλμοὶ ὠτίων πιστότεροι. Καὶ Ἡρόδοτ. 1, κεφ. 8,
«Ἔτι γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισιν ἔοντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν.» Ἐπὶ τῶν ἀλόγως τὰ μείω τοῖς κρείττοσι παραβλλομένων.
- 21) Ἄλλην πόρτα χτύπα.
«Ἄλλην δρῶν βαλάνιζε.» Ἐπὶ τῶν ἐνδελεχῶς αἰτούντων, ἢ παρὰ τῶν αὐτῶν αἰ δανειζομένων. Οἱ γὰρ παλαιοὶ βαλάνους ἐζών καὶ Βαλκανιστᾶς ἐγάλου τοὺς μισθῶ τὸν καρπὸν τοῦτον συλλέγοντας. Πρὸς τοῖνυν τοὺς τῆς συλλογῆς ἤδη πεπληρωμένης περισκοποῦντας εἴ τινας εἶεν ἐν τῇ δρῶν βάλανου, οἱ παριόντες ἔλεγον σκώπτοντες,
«Ἄλλην δρῶν βαλάνιζε».
«Ἄλλην δρῶν βαλάνιζε Μενέσθιν» οὐ [γὰρ ἔρωγε ἔκκαλον μῆλων προσδέχομαι ῥυτίδα ἀλλ' αἰεὶ πεπόθηκα συναμαζήσουσαν [ὑπώρη, ὥστε τί πειράζεις λευκὸν ἰδεῖν κόρακα;
- 22) Ἄν ἔχης τύχη, πήγαινε, καὶ ῥιζικό, περπάτει.
«Ἰὸ ὄλον ἢ τύχη ἐστὶ πρὸς ἅπαντα τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα.
Δημοσθέν. πρὸς τὴν ἐπιστολ. Φιλίππ. καὶ ὁ αὐτὸς ἐν Ὀλυθ. Β.
- 23) Ἄψε σβύσε.
«Εἶθε πῦρ ἀφύα» Κλέαρχ. παρ' Ἀθηναίῳ. Ἐπὶ τῶν τὸ τέλος ὀξὺ λαμβανόντων παρόσον ἢ ἀφύα ἔψεται μόνον ἰδοῦσα τὸ πῦρ, οὕτως οὔσα τρυφερά.
- 24) Ἄφησε ἰγεία τῆς φτώχειας.
«Ἄλις δρυός». Ἐπὶ τῶν ἐκ φαυλοτέρως διαίτης εἰς ἀμείνονα μετατεθέντων παρόσον οἱ παλαιοὶ ἐπαύσαντο βαλκωνοφαγίας, εὐρεθέντων σίτου καὶ οἴνου, τοῦ μὲν ὑπὸ Δῆμητρος, τοῦ δὲ ὑπὸ Διονύσου. Ὅμοια τῆ,
Ἐρυγον κακόν, εὖρον ἀμεινον.
- 25) Ἄφου τὴν ἐπαθ' ἢ γρηά, τότε ἐσύρτονε [τὴν πόρτα].
«Παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω». Ἡσίοδος Ἔργ. καὶ Ἡμ. Καί,
«Ἄλιεύς πληγείς νοῦν οἴσει». Ἐπὶ τῶν μετὰ πείραν εἰς γνῶσιν ἐρχομένων. Ἄλιεύς γὰρ τι τοὺς ἀλίσκομένους ἰχθῦς μετεχειρίζετο, καὶ πληγείς ὑπὸ σκορπίου, νοῦν οἴσω, ἔρη, καὶ ταῖς χερσὶν οὐκέτι τῶν ἰχθύων ἄψομαι.
- 26) Ἄφου γερᾶσει τὸ δεντρί, ξηράλια δὲν τοῦ λείπουν.
«Πρὸς γὰρ τὸ γῆρας, ὡς πρὸς ἐργαστήριον, ἅπαντα τὰνθρώπεια προσφοιτᾶ κακά.» Ἀντιφάνης.
- 27) Ἄνθρωπος ἀνθρώπου μοιάζει (καὶ τὸ πρᾶγμα τοῦ πραγμάτου).
Πολλοὶ δ' ἀνεύροις βοσκόχους ὁμοπτεροὺς καὶ μὴ γεγῶσιν αἵματος ταύτου, γέρον.» Εὐριπίδ. ἐν Ἡλέκτρᾳ 520—531. Ἐπὶ τῶν ὁμοιομόρφων.
- 28) Βασιλικός, καὶ ἂν μαρανθῆ, τὴ μυρωδιὰ [τὴν ἔχει].
Ἄσαφυλὶς σαφίς ἐς, οὐδὲ ῥόδον αὐθονόλειται Θεόκρ. Βιδυλ. 27, στίχ. 9. Καὶ Ἀνακρέων Ὀδ. 51, 27.
«Χαρίεν δὲ ῥόδων γῆρας νεότητος ἔσχην ὀδμήν.»

ΤΑ ΕΝ ΓΑΛΛΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

- 29) Βόδια πουλεῖ καὶ γάταις ἀγοράζει.
Χρύσεια χαλασίων, ἐκατόμβοι, ἐνεναβόων Ὀμηρ. Ἰλ. Ζ. Ἐπὶ τῶν ἀνταλλασσομένων τὰ ἥττω τίμια ἀντὶ τῶν τιμιωτάτων.
- 30) Βρώμιο ἰψάρι ῥίγανη ἀγαπάει
«Σαπρὸς τάρικος τὴν ὀρίγανον φιλεῖ.» Κλέαρχος παρ' Ἀθηναίῳ 3, 431. Ἐπὶ τῶν ἐπεισάχτου κόσμου δεομένων δυσειδῶν.
- 31) Βάστα καυμένη καρδιά. Καὶ ἄλλως, Καρδιά μου ἐφαγες πολλὰ, φάγε καὶ πικρομάρουλα.
«Τέτλαθι δὴ καρδίη, καὶ κύντερον ἄλλο [ποτ' ἔτλης. Ὀμηρ. Ὀδυσ. Γ. 18' καὶ ὁ αὐτὸς Ἰλ. Ε. 223—224.
«Ἡδὴ γὰρ μάλα πολλ' ἔπαθον, καὶ [πολλ' ἐμὸγησα κύμασι καὶ πολέμῳ' μετὰ καὶ τὸδε [τοῖσι γενέσθω.
- 32) Γυναῖκα (καὶ χειμωνικό) ἢ τύχη τὰ διαλέσει.
«Τύχη γυναικῶν ἐς γάμους· τὰ μὲν γὰρ εὖ, τὰ δ' οὐκαλῶς πίπτοντα δέρκομαι βροτῶν Εὐριπίδ. ἐν Ἡλέκτρᾳ 1100—1101.
- 33) Γρόσσα δὲν ἔχεις, γλῶσσα δὲν ἔχεις.
«Πᾶς γὰρ ἀνὴρ πενήθι δεδημημένος οὔτε [τί εἰπεῖν οὐθ' ἔρξαι δύναται, γλῶσσα δὲ οἱ δέδεται Θεόγνις· πρὸς δὲν πάνυ χαριέντως ὁ Βίων, «Πῶς οὖν σὺ πένθι ὦν φλυαρεῖς τοσαῦτα καὶ καταδολεσχεῖς ἡμῶν;» Πλούταρχ. περὶ τοῦ πῶς δεῖ τῶν παιημάτων ν. ἀκούειν.

Γινώσκουσι πάντες οἱ περὶ τὰ ἐκπαιδευτικά διατετριφότες, ὅτι ὡς ἐκ τοῦ νόμου τῆς 12ης Ἰουλίου 1875, τοῦ ἀφορῶντος «τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀνωτέρας διδασκαλίας», ἐπετράπη τοῖς κατὰ τὴν Γαλλίαν κληρικοῖς ὅ,τι μάλιστα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπεζήτουν, τούτέστιν ἡ ἰδίῳ πανεπιστημίων ἴδρυσι. Δὲν ἦτο δὲ τοῦτο τὸ πρῶτον ἀπόκτημα, ὅπερ ἔχουσι νῦν ἐνδεικνύσων ὡς πρὸς τὰ τῆς δημοσίας διδασκαλίας, ἀπόκτημα, ὅπερ κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ κράτος· διότι πέντε καὶ εἴκοσι ἐτη πρότερον πάλιν ἐπὶ δημοκρατικῆς κυβερνήσεως κατώρθωσαν διὰ τοῦ περὶ κατωτέρας καὶ μέσης ἐκπαιδύσεως νόμου τῆς 25ης Μαρτίου 1830, ὅπως ἐπιτύχουσι τῆς ποσομένης ἐπιρροῆς. Ἀμφότεροι οἱ νόμοι ἀνακηρύττουσι τὴν ἀρχὴν τῆς περὶ τὴν διδασκαλίαν ἐλευθερίας, ἐλευθερίας, ἣτις διὰ τὴν ἐν Γαλλίᾳ καὶ δὴ καὶ ἐν ταῖς πλείσταις τῶν χωρῶν κατάστασιν, ἀπέβη ἐξαιρέτως εὐεργετικὴ τῇ πατρίδι τῶν κληρικῶν. Καὶ ἔργῳ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐγνώσθη ἡλικίος ἐπιπρόσθετος ὁ κίνδυνος, ὁπόταν ἡ πολιτεία μὴ συνέχη διὰ κραταιῆς χειρὸς τὰ ἐαυτῆς δίκαια καὶ ὑποχρεώσεις ὡς πρὸς τὰ τῆς διδασκαλίας, ὁπόταν καὶ κατὰ μέρος μόνον παραιτῆται αὐτὰ κατανεμομένη μετὰ παραγόντων, ἀποσπωμένων τῆς δυνάμεως καὶ τῶν συμβολαίων αὐτῆς, καὶ ὁπόταν περὶ πλέον ἀνέχηται ἐλευθερὸν ἀνταγωνισμὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ἥπερ μετέρχεται ἴδια καὶ οὐχὶ ἐκάστοτε φίλα τῇ πολιτείᾳ συμφέροντα. Ἐντεῦθεν εὐκατάληπτος ὁ ἐν τῷ προμνησθέντι ἔτει 1850 ἐνθουσιασμὸς τῶν

κληρικῶν, ἀνακραζόντων «Τώρα πάντες οἱ κεντημένοι ἀνάλογον ἐπιστημονικὴν καὶ ἠθικὴν ἐπιδεξιότητα ἐμποροῦσι νὰ ἰδρῶσι σχολεῖα, διαρρυθμίζοντας καὶ διοικούντες αὐτὰ αὐτογνωμότως, καὶ ἐν αὐτοῖς ἀλήθειαν καὶ φῶς κατ' ἴδιον ἐπιλογισμὸν διαδιδόντες, οὐδὲ τὸ παράπαν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς πολιτείας ὑποκείμενοι.» Ἄλλον δὲ νέον θρίαμβον ἤθελον τελέσει οἱ περὶ τὸν κλῆρον τῆς 12ῆς Ἰουλίου 1875, οἱ ἀπὸ τοῦ 1850 εὐρυτάτην ποιησάμενοι τὴν χρῆσιν τῆς ἐν τοῖς σχολείοις διδασχῆς ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἐπετάθησαν μὲν αἱ ἐνέργειαι αὐτῶν κατὰ τὸ ἔτος 1867, πλὴν ἄλλ' ὅμως παρέμειναν ἀτελεσθέντες, διότι ἐν τῷ ἐπιόντι ἔτει ἡ Ναπολεόντειος Βουλὴ ἀκούσασα συζητουμένης τῆς τῶν κληρικοφρόνων αἰτήσεις διὰ μεγάλης παμφηγίας μετέβη εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐπεγένετο ὁ γαλλογερμανικὸς πόλεμος καὶ μετ' αὐτοῦ ἐπανιδρύθησαν ἡ δημοκρατία καὶ ἡ συντακτικὴ συνέλευσις, ἧτις ἐκύρωσε τοῖς κληρικοῖς ὅ,τι ἡ πρὸ αὐτῆς ἐπίστευσεν, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποστέρξῃ.

Ἐνδιαφέρον λοιπὸν διὰ τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ περιεχόμενον εἶναι τὸ ἀρτιφανὲς Ἡμερολόγιον τῶν κατὰ τὴν Γαλλίαν ἐλευθέρων (καθολικῶν) πανεπιστημίων (Annuaire des Universités catholiques. Année 1877. Paris. Société générale de librairie catholique). Ὅθεν τὸ προκείμενον ἔργον παρέχει ἐρίτιμον καὶ αὐθεντικὴν εἰκόνα τῶν ἐνεργειῶν καὶ προσπαθειῶν, αἵτινες ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ προειρημένου νόμου τῆς 12ης Ἰουλίου 1875 κατεβλήθησαν ὑπὸ τῶν κληρικῶν πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, ἢ πρὸς βελτίονα ἐπιπέδωσιν, δηλὸν ὅτι πρὸς ἰδρύσιν οἰκείων καθολικῶν πανεπιστημίων. Καὶ δὴ περιέχονται ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ἡμερολογίῳ ὅλον τὸ ἐν-

ταῖθα ἀναγόμενον ὕλικόν, οἷον οἱ οἰκείοι νόμοι καὶ τὰ ἐλατήρια αὐτῶν, αἱ ποιμαντορικαὶ τῶν ἐπισκόπων ἐπιστολαί, τῶν προερχόντων τῇ ἐνεργείᾳ, ἧτοι δι' ἰδίων δωρεῶν (συνεισφορῶν καὶ συνδρομῶν), ἢ διὰ μετοχῆς εἰς τὴν ἰδρύσιν καὶ διοίκησιν τῶν νέων πανεπιστημίων. Καὶ ἐν γένει οἱ ἐπίσκοποι ἐπιφαινόνται ὡς τὰ μάλιστα προβιβάζοντες τὸ ἔργον. Περιλαμβάνονται δ' ἐν τῷ αὐτῷ τούτῳ ἡμερολογίῳ καὶ οἱ ἐναρτηριοὶ λόγοι, οἱ κανονισμοὶ καὶ αἱ τῶν παραδόσεων καὶ τῶν διδασκόντων ἀναγραφαὶ καὶ ἐπὶ πᾶσιν οἱ ἐν τῇ ἐθνικῇ συνέλευσει ἀπαγγελθέντες λόγοι ἐπ' ἀγαθῶν τῶν ἐλευθέρων αὐτῶν πανεπιστημίων. Ἐρχονται λοιπὸν ἐν ᾧ καὶ τὸ σύγγραμμα καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ βιβλιοκρισίαν, συνοψίζομεν τὰ ἀξιολογώτερα τάδε.

Τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων ἦτο ἐνιδρυμένον ἐν τινι πρωτέρᾳ οἰκίᾳ Καρμηλιτῶν¹, ἣν ὁ τοῦ ἄστυος τούτου ἀρχιεπίσκοπος εἶχε διευθετήσει ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ. Ἐμελλε δὲ τὸ πανεπιστήμιον αὐτὸ ὡς τὸ τῶν Λεόντων ἐν Φελγίῳ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ πλουτισθῇ δι' ἐννενηκόντα καθηγησιῶν. Αἱ δὲ δαπάναι τῆς πρώτης ἀποκαταστάσεως ὑπῆρξαν πολὺ ὑπέρογκοι, διότι τὰ πρὸς συντήρησιν ἐνιαυσία δαπανήματα ἐκάστης τῶν σχολῶν ἀνήλθον εἰς 100,000 φράγκα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκρέσθησαν εἰς τὴν σύστασιν τριῶν σχολῶν, τῆς γραμματολογικῆς, τῆς φυσιογραφικῆς καὶ τῆς νομικῆς, ἀναβαλόμενοι καὶ μὲν τὰ παραπάνω ἀναριθμῶν γονέων τὸν καταρτισμὸν καὶ τῆς ἱατρικῆς, διότι ἡ θεολογικὴ πρῶτον μετὰ μακρὸν ἀγῶνα συνεστάθη. Ἐν ταῖς εἰρημέναις λοιπὸν τρισὶ σχολαῖς ἤρξατο

¹ Ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν κάτω Γαλλίαν Καρμηλίου ὄρου ἐπινομασθέντος τοῦ μοναχικοῦ τούτου τάγματος.

ἡ διδασκαλία κατὰ τὸ 1875 λήγον, καὶ μάλιστα ἐν μὲν τῇ νομικῇ, ἀριθμοῦσαι ἐννέα καθηγητὰς, κατὰ τὴν 17ην Νοεμβρίου, ἐν δὲ τῇ φιλολογικῇ ἢ γραμματολογικῇ τὴν 15ην Δεκεμβρίου μετ' ἑπτὰ καθηγητῶν, καὶ ἐν τῇ φυσιογραφικῇ τὴν 29ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς μετ' ἰσαριθμῶν διδασκόντων. Περί δὲ τῶν εἰς τε τὰς σχολὰς αὐτὰς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πανεπιστήμια φοιτητῶν οὐδὲν ἀτυχῶς μνημονεύεται ἐν τῷ ἡμερολογίῳ.

Παρὰ δὲ τοὺς Παρισίους ἔν ταῖς δε ταῖς πόλεσιν ἰδρύθησαν καθολικὰ πανεπιστήμια.

α) Χάριν τῶν δυτικῶν χωρῶν τοῦ κράτους ἐν Ἀγγεραῖς τῇ ἀρχιεπισκόπῳ εἰσηγήσει τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου, ὅστις ἐν τῇ αἰκίᾳ ποιμαντορικῆς ἐπιστολῆς μνησθὲν τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὀνομαστού ποτε ἀκαδημαϊκοῦ συλλόγου, ὅς δὴ καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1682 ἠρίθμηι πλείους τῶν δισχιλίων ἀκροατῶν. Ὁ καρδιάλιος ἐπίσκοπος τῶν Ῥεννῶν ἐῖων ἄκων ἔσπευξε τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἀγγερῶν, ἅτε τῆς μητροπόλεως αὐτοῦ κειμένης ἐν τῷ δικαιοκρατικῷ Finistère (finis terrae = ἄκρον τῆς γῆς). Ἑταιρισσόμενος λοιπὸν τὴν κατὰ τὸ ἄκρον τῆς γῆς τοποθεσίαν τῶν Ῥεννῶν ὁ ῥηθεις ἱεράρχης ἐν ἀξιοφιλήτῳ καὶ εὐφυλογίῳ ἀναισθητῶ ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν πνευματικὸς ἐν Κυρίῳ ἀδελφοὺς παρητεῖτο τὴν τῶν Ῥεννῶν αἵρεσιν, ὡς ἔδραν τοῦ ἰδρυθησομένου πανεπιστημίου. Ἐγκαινισθὲν ὅθεν τὸ ἐν Ἀγγεραῖς πανεπιστήμιον τῷ χειμῶνι τοῦ 1876 ἐπὶ 1876 ἔσχε τὸ πρῶτον μίαν μόνην σχολὴν, τὴν τῆς νομικῆς μετ' ἑνδεκά καθηγητῶν, συσταθείσης ἐν τῷ μετὰ τὸ χρόνῳ καὶ τῆς φιλολογικῆς, ἧς οἱ διδάσκοντες συνεποσῶντο εἰς δέκα.

β) Ἐπεὶ τοῦ προσαρκτίου τμήματος τῆς Γαλλίας ἐν Αἰλλῇ ἐνεκαινίσθησαν τῇ 18ῃ Νοεμβρίου 1875 δύο σχολαί, ἡ νομικὴ καὶ

ἡ φιλολογικὴ, ἀριθμοῦσαι ἡ μὲν πρώτη ἐννέα, ἡ δὲ δευτέρα ἕξ καθηγητὰς.

γ) Ἐπεὶ τοῦ νοτιανατολικοῦ καὶ τοῦ κέντρου τῆς Γαλλίας συνεστήθη ἐν Λυῶνι ὡσαύτως τὸν χειμῶνα τοῦ 1875—76 νομικὴ σχολὴ μετ' ἑννέα καθηγησιῶν.

δ) Χάριν τῆς νοτιανατολικῆς Γαλλίας ἐν Πικταντῆ (Poitiers), ὅπου ὅμως προῦπήρουν θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ Κολλέγια, ἐν οἷς ἐδιδάσκον εἰδικοὶ καθηγηταί. Ἰστέον δ', ὅτι ἡ Πικταντῆ ὑπῆρξε πρὶν ἢ ἔδρα ἀξιολόγου πανεπιστημίου, οὗ ὁ χαρακτήρ καθολικός.

ε) Καὶ τελευταῖον ὑπὲρ τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Γαλλίας προτυμήθη ἡ Τουλωῶσα, ἧς τὸ πανεπιστήμιον οὐπω ἠνεώχθη. Ἐξέχει δὲ τῶν νέων τούτων καθολικῶν πανεπιστημίων ὡς εἰκὸς τὸ ἐν Παρισίοις. Ἀπὸ τῆς 8ης Σεπτεμβρίου 1875 πέντε ἀρχιεπίσκοποι καὶ δεκαοκτὼ ἐπίσκοποι τοῦ ἀρκτικού καὶ βορειανατολικοῦ τμήματος τῆς χώρας ἐξέδωκαν ποιμαντορικὰς ἐπιστολάς, προτρέποντες τὰ ἑαυτῶν πνευματικὰ τέκνα νὰ μετὰσχῶσι τοῦ σπουδαιωτάτου τῶν ἔργων διὰ δαφιλῶν ἐσόντων καὶ μάλιστα ἐνεκρίθη ὅπως πρὸς κάλυψιν μὲν τῶν πρώτων ἀπαραιτήτων δαπανῶν τοῦ πανεπιστημίου κυκλοφορήσῃ κατάλογος συνδρομῶν, πρὸς χορηγίαν δὲ τῶν ὑπολοίπων δαπανημάτων συγκαλητῆται ἐνιαυσίως κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Ἁγίων Πάτερων γενικὴ συνέλευσις. Οὐχ ἦτον λοιπὸν δι' εὐγλώττου ὅσον ἐμπεριστατωμένον καὶ δραστηριοῦ τρόπου ἐπεκαλοῦντο οἱ προμνησθέντες ἐπίσκοποι τοὺς πιστοὺς αὐτῶν, ὁμιλοῦντες οἰοῦντες εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὸ βαλάντιον αὐτῶν ἀσυμμετάσχετε, ἐνετέλλετο, τοῦ ἡμετέρου ἔργου, ὅπερ κυρίως ἐστὶν ὑμέτερον, ὃ τῶν Βούργων (Αὐαρίκου) δραστηριώτατος ἀρχιεπίσκοπος, διότι πρόκειται περὶ τῶν ὑμετέρων παιδῶν καὶ τῶν ὑμετέρων οἰκογενειῶν καὶ διὰ τῆ

νά μὴ προσθέσωμεν καὶ περὶ τῆς κοινωνίας αὐτῆς, τῆς Γαλλίας καθ' ὅλου καὶ τῆς ἐκκλησίας ;» Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ γενναιοδώρων ἐξαγομένων ὠρίσθη ὅπως ὁ χίλιος μὲν φράγκη προσφέρων ἀξιοῖται τῆς τιμητικῆς προσηγορίας τοῦ «εὐεργέτου τοῦ ἐν Παρισίαις καθολικοῦ πανεπιστημίου», ὁ δὲ δεκαχίλια εἰσφέρων νὰ ἐπονομάζηται «ἐξοχος εὐεργέτης» καὶ τελευταῖον ὁ ἑξατονταχίλια «ἰδρυτής.» Τὰ ὀνόματα ἀπάντων τῶν δωρητῶν ανεγράφητο ἐπὶ δέλτων, ἐκτεθειμένων ἐν τῇ μεγαλοπρεπεστέρᾳ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἰδρυτῶν ὀνόματα ἐσημειοῦντο μετὰ τὰ τῶν ἐπισκόπων. Εἰς δὲ τοὺς ἰδρυτάς, εὐεργέτας κ. ἐ. ἐτάσσοντο καὶ οἰκογένειαι καὶ κοινότητες καὶ παντοῖαι ἑταιρίαι. Παρεκτός τούτου ἐπετρέπησαν καὶ τακταὶ ἀποτίσεις τῶν εἰσφορῶν. Ἐν δὲ τῇ Αἴλλῃ ἀπεφασίσθη, ἵνα, ἐν ὧν ὑπάρχη τὸ πανεπιστήμιον, ἐπιτελῆται καθ' ἑκάστην λειτουργίαν ὑπὲρ τῶν ἰδρυτῶν καὶ ἑκάστῳ τῶν δωρητῶν δίδεται ἐντυπον δίπλωμα, οἱ δ' υἱοὶ αὐτῶν ν' ἀπολαύωσι κατὰ δικαίωμα πρῶτοι τῶν ὑποτροφιῶν, ἅς τὸ πανεπιστήμιον διατίθῃσι. Καὶ ἄλλων πλεονεκτημάτων ἡξιοῦντο οἱ δωρηταί.

Τὰ δὲ καθολικὰ αὐτὰ πανεπιστήμια, ἐν οἷς καὶ τὸ τῶν Παρισίων, ἔχουσιν ἐποπτικὸν συμβούλιον, συγκροτούμενον ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῶν οἰκείων διακρίσεων (εἰς ἅς δηλ. ἀνήκει τὸ πανεπιστήμιον), καὶ ἐνὸς διοικητικοῦ συμβούλου λαϊκοῦ, ὡς τὸ πλεῖστον δικηγόρου, ἢ δημοτικοῦ συμβούλου καὶ διεύθυνσι, ἣν ἐν Παρισίαις συναποτε-

λοῦσιν ὁ ἀρχιεπισκοπικὸς ἀντιπρόσωπος, εἰς τῶν ἀρχιμανδριτῶν ὡς ὑποδιευθυντῆς καὶ εἰς τῶν καθηγητῶν ὡς γενικὸς γραμματεὺς. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς διοικήσεως τῶν καθολικῶν πανεπιστημίων· ὁ δὲ κανονισμὸς αὐτῶν κατ' οὐσίαν περιέχει τὰς αὐτὰς διατάξεις, ὡς ὁ τῶν πανεπιστημίων τοῦ κράτους καὶ ὡς πρὸς τὰ δίκαια τῆς ἐγγραφῆς, τὰ δίδακτρα, τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν παραδόσεων.

Συμπληροῦντες τὸν περὶ τῶν προκειμένων πανεπιστημίων λόγον, ἐπιλέγομεν, ὅτι ταῦτα μέλλουσι νὰ περιλαμβάνουσι πέντε σχολάς. Καὶ τό γε νῦν δὲν χοροστατεῖ ἡ τῆς θεολογίας σχολὴ σκοπίμως προτιμωμένης τῆς νομικῆς, ὅπως οἱ περὶ αὐτὴν διατρίβοντες ἐκμορφωθῶσι κληρικὸφορονες ἄρχοντες, λόγιοι καὶ ἰατροὶ καθολικοὶ, οἱ τὴν τέχνην ταύτην μελετῶντες. Ἐν δὲ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος πανεπιστήμια πληροῦσι τὴν ἐαυτῶν κλῆσιν, τοῦτο θὰ ἐξαρτᾶται οὐσιωδῶς ἐκ τοῦ ποιοῦ ἀποτελέσματος, δι' οὗ αὐτὰ ἀνταγωνίζονται πρὸς τὰ τοῦ κράτους ἀνώτατα παιδευτήρια, καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ, καθ' ὃν ἡ πολιτεία ἄπρακτος ἀνέχεται τὸν ἐπικίνδυνον τοῦτον ἀνταγωνισμόν.

Ἐν Ναυπλίῳ, Δεκεμβρίῳ ἀρχο-
μένῳ, 1877.

Ν ΠΕΤΡΗΣ.

ΛΟΓΟΣ ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ ΑΥΤΗΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ Τῇ Αἴθουσῃ τῆς ΔΗΜΑΡΧΙΑΣ

ΥΠ)

ΒΑΣΙΛ. Γ. ΒΥΘΟΥΛΑΚΑ

Ἐφόρου τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος τοῦ συλλόγου ἡ «Ἐστία»

Ἀθήνησιν, τῇ 7 Ἰανουαρίου 1878.

Κύριοι !

Λαμπρά, ὠραία καὶ θαυμασία εἶναι αὕτη ἢ ἀπέραντος φύσις, πολυποίκιλοι εἰσιν οἱ κοσμοῦντες αὐτὴν κόσμοι, καὶ μελέτης οὐ μικρᾶς εἰσι τὰ δημιουργήματά της. Οὕτως ἐστὶ μέγας ὁ νοῦς ὁ ποιήσας ταῦτα. Ἐξ ὅλων τῶν πολυπληθῶν πλασμάτων ταύτης τῆς ἀπέραντου φύσεως, δύο εἰσι τὰ μέλλον ἀξία σπουδῆς. Τὸ μὴ λογικὸν καὶ τὸ λογικὸν ὄν. Καὶ τὸ μὲν γεννᾶται αὐτομαθῆς, αὐτοτελές, αὐτότεχνον, αὐτόηθες εἰς τὸ αὐτοῦ εἶδος· τὸ δὲ ἕτερον τούναντίον, ὅπερ δεῖται ἔτι μακρᾶς, ἐμβριθοῦς καὶ μεμελετημένης μελέτης, ἀμόρφωτον, ἀτελές, φέρων μόνον τὸν ἐαυτοῦ σκελετὸν γυμνόν, ἄνευ οὐδεμιᾶς γνώσεως, οὐδεμιᾶς ἰδέας, οὐδεμιᾶς τέχνης, οὐδεμιᾶς ἐπιστήμης· πλὴν ὅμως αὐτῆς τῆς γυμνότητος, φέρει ἐν καὶ μόνον ἀκαταμάχητον ὄπλον, δωρηθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ πλάσαντος ἄπασαν τὴν φύσιν, δηλαδὴ ἐμφύτους δυνάμεις· αἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναπτυσσόμεναι πλάττουσι καὶ μορφώουσι αὐτὸν τὸν σκελετὸν βαθμηδὸν ἢ κατ' ὀλίγον παράγουσαι αὐτὸν εἰς τὴν οἰκείαν φύσιν ἢ τελει-

ότητα. Καὶ οὕτω ὁ ἄνθρωπος, τὸ θαυμάσιον ὄν τῆς ὅλης δημιουργίας, ἡ κορωνὴ πάντων τῶν πλασμάτων, κατέστη τὸ μόνον μέλημα τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος· ὅθεν μόλις ἐν τῷ κόσμῳ ἀναφανείς καὶ μικρὰν ἀνάπτυξιν λαθὼν, πάραυτα ἤρξατο τῆς περὶ τοῦ ὅλου τῶν ὄντων ἐξετάσεως καὶ ἐρεῦνης καὶ μάλιστα περὶ ἐαυτοῦ. Ἐκτοτε ἐφιλοσόφησε τὴν μακρὰν κλίμακα τῶν αἰώνων καταβαίνων, κατὰ λόγον τῆς νοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἠθικῆς προόδου, ὅτε μὲν πιθανὰ καὶ αὐτοῦ ἀξία, ὅτε δὲ ἐπλάσε τέρατα καὶ λαβροστομῶν ἐλήρησεν ὕβλους ὅλως πρὸς τε τὸ πνεῦμα καὶ τὸν μέγαν προρισμὸν αὐτοῦ ἀναξίους. Τόσον δὲ πολλὰ καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς εἰσι καὶ ποικίλα τὰ φιλοσοφήματα ταῦτα, ὥστε, ῥίπτων τις βλέμμα ἐταστικὸν ἐπ' αὐτοῖς συναισθάνεται δύο ἀντιθέτους καὶ ἰσχυρὰς εἰκόνας, ἀπ' ἐνὸς μὲν θαυμάζει τὴν ἐρευναν αὐτοῦ, καὶ τὴν γενναίαν τῆς διανοίας πρόδον, ἀπ' ἑτέρου ὅμως λυπεῖται, διότι πολλάκις ἐπὶ τοσοῦτων ἐκυτὸν παρεγνώρισε καὶ τὸν προρισμὸν τοῦ διέστρεψεν, ὥστε τὸ συμπέραςμα τῆς ἐρεῦνης αὐτοῦ σφαλερὸν ὄλωσ-

καὶ ἡμαρτημένοι τὸν ἔρρειν εἰς φρικώδεις ἀπειπλανήσεις ἕξ τέλος τὸν ἔρριψεν εἰς παντελεῆ ὕλεθρον.

Καὶ δὴ ὑπὸ τῆς ἐμφύτου ταύτης δυνάμεως τῆς πρὸς τὸ μανθάνειν ῥοπῆς ἀγόμενος ὁ ἄνθρωπος πρὸς ἐξέταξιν ἑαυτοῦ, καὶ ἐταστικώτερον αὐτὸν ἀνακρίνων, ὑψούμενος ὑπεράνω τῆς ὕλης, ἀπαλλασσόμενος τῶν δεσμῶν αὐτῆς καὶ ἀποστρέφων τὴν προσοχὴν του ἀπὸ τῶν ὕλικῶν του χρεῶν, στρέφει αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν, καὶ φαινόμενος αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν αἰνίγμα δυσδιάλυτον, ἐρωτᾷ: Τίς εἶμαι; πόθεν καὶ πρὸς τί εἶμαι; Εἶτα στρέφων πρὸς τὴν μεγάλην ταύτην φύσιν τοὺς ὀφθαλμούς του, μεθ' ἧς εὐρίσκειται εἰς διηνεκῆ σχέσιν, ἐπιδρῶν εἰς αὐτὴν καὶ δεχόμενος τὰς ἐπιδράσεις της ἀμοιβαίως, θεωρεῖ ἐν αὐτῇ καὶ ἕτερον αἰνίγμα, καὶ ὑπεικάζων ὑπὸ τὰ ποικίλα αὐτῆς φαινόμενα τὴν ἀφανῆ καὶ μίαν ἀλήθειαν ἐπερωτᾷ ἑαυτὸν: Τίς εἶναι αὕτη ἡ φύσις; Παρὰ τίνας καὶ πρὸς τί εἶναι; Ποῖος εἶναι ὁ λόγος αὐτῆς πρὸς ἐμὲ καὶ ἐμοῦ πρὸς αὐτήν; Εἶμαι ἔργον ἄρα γε αὐτῆς; Εἶναι ἐμὴ ἡ δημιουργία αὕτη; ἢ παρήγαγεν καὶ οἱ δύο ἀπ' ἄλλης ὑψηλοτέρης αἰτίας; Βλέπω, ὅτι ἡ φύσις αὕτη ἄλλοτε μὲν ἀντιβαίνει, ἄλλοτε δ' ὑπεικίει εἰς τὰς βουλήσεις μου· ἄλλοτε μὲν ἐναντιώνεται, ἄλλοτε δ' ὑπηρετεῖ τοὺς σκοπούς μου. Ὑπάρχω ἄρα ἐγὼ δι' αὐτήν; ὑπάρχει αὕτη δι' ἐμέ; Εἶμ' ἐγὼ ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεώς της; εἶναι αὕτη ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεώς μου; ἢ δὲν ἀληθεύει οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο, ἀλλ' ἡ μεγάλη αὕτη φύσις ἀναφέρεται μετ' ἐμοῦ καὶ δι' ἐμέ εἰς ἕτερον λόγον ἀνώτερον; Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ ἄνθρωπος προβάλλει εἰς ἑαυτὸν τὰ ζητήματα ταῦτα, ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἄρχεται τοῦ φιλοσοφεῖν· διότι ἀπ' ἐκείνης, λέγω, τῆς στιγμῆς ὑψώνεται ὑπεράνω τῶν ὕλικῶν ἀναγκῶν καὶ στρέφει

τὴν προσοχὴν τοῦ πνεύματός του. Αὕτη ἡ πρώτη ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ σκοπῶν ὕλικῶν καὶ χρεῶν σωματικῶν εἶναι ἡ πρώτη στιγμή τῆς φιλοσοφικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη δὲν προτίθεται νὰ μορφώσῃ αὐθις φιλοσόφους, ἀλλὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὰς μεγάλας τοῦ βίου ἀληθείας, αἵτινες σώζουσι τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῶν τοῦ βίου τρικυμιῶν ὀδηγοῦσιν αὐτὸν εἰς τὰ καλὰ καὶ σωτήρια· καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν κατὰ τὸν ῥῶν τῶν πραγμάτων βαδίζων, δηλαδὴ ὁ ταῖς περιστάσεις συμμορφούμενος, ὀνομάζεται εὖ φρονῶν, ὁ δὲ ὑπὲρ αὐτὰς ἀνυψούμενος σοφός, ἔπεται ὅτι ἡ σπουδὴ τῆς φιλοσοφίας σκοπεῖ κυρίως νὰ ἀνυψώσῃ τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ αὐτὰς. Ἀλλὰ διὰ νὰ δυνήθῃ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ἀπέραντον κύκλον τοῦ φιλοσοφεῖν, ἔχει ἀνάγκη μιᾶς εὐρυτέρας ἐπιστήμης, ἧτις λέγεται φιλολογία.

Ἀλλὰ τίς χρεῖα ἐγέννησε τὴν ἐπιστήμην ταύτην; Κύριοι! Ἐὰν ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπιστήμας, θέλομεν παρατηρήσει, ὅτι ὅλας ταύτας ἐγέννησαν αἱ φυσικαὶ τοῦ ἀνθρώπου χρεῖαι, ἃς ἠναγκαζέτο νὰ πληρώσῃ π. χ. ἡ γεωμετρία ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν χρεῖαν, ἣν εἶχον οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι νὰ διανείμωσιν εἰς ἕκαστον πολίτην τὴν ἀνήκουσαν μερίδα τῆς ἀροσίμου γῆς, ἧς τὰ ὅρια συνέχευε κατ' ἔτος ἡ πλυμμύρα τοῦ Νείλου. Τὴν ἀστρονομίαν ἐγέννησεν ἡ χρεῖα τῆς παρατηρήσεως τῆς τῶν ἀστρῶν ἐπιτολῆς καὶ τῆς κινήσεως τῶν ἀστέρων πρὸς διεύθυνσιν τῶν ἐορτῶν καὶ τῶν γεωπονικῶν ἐργασιῶν, καὶ πρὸς ὀδηγίαν τῶν θαλασσοπλοούντων εἰς πελάγη εὐρύχωρα. Τὴν μηχανικὴν, τὴν φυσικὴν, τὴν χημείαν καὶ ἐν γένει τὰς καλούμενας φυσικὰς ἐπιστήμας ἐγέννησεν ἡ χρεῖα τοῦ νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ τοὺς νόμους τῆς ἐνεργείας των, διὰ ν' ἀποφύγῃ εὐκαίρως τὴν ἐξ αὐ-

τῶν προσερχομένην βλάβην καὶ νὰ τὰς καθίστα ὠφελίμους ἑαυτοῦ ὑπηρετίδας. Τὴν ἱατρικὴν παρήγαγεν ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ εὕρῃ ὁ ἄνθρωπος ἐπιουρίαν κατὰ τῶν πολυειδῶν νόσων, αἵτινες συνεχῶς ἠνώχλουν τὸ σῶμά του καὶ ἠπειλοῦν τὴν σωματικὴν ὑπαρξίν του. Τὴν πολιτικὴν, εἰς ἣν κατατάσσεται καὶ ἡ νομικὴ καὶ ἡ οικονομικὴ, παρήγαγεν ἡ χρεῖα τῆς στερεώσεως καὶ τοῦ κανονισμοῦ τῆς κοινωνίας, ἐκτὸς τῆς ὁποίας ἀδύνατον ἦν τῷ ἀνθρώπῳ νὰ τελειοποιηθῇ ἑαυτὸν καὶ νὰ ζήσῃ κατὰ τὸν ὑψηλὸν του προορισμόν.

Εἶναι ὁμοῦ ἀληθές, κύριοι, ὅτι πολλῶν ἐρευνῶν καὶ ἀνακαλύψεων, ἀνεκουσῶν εἰς τὰς ῥηθείσας ἐπιστήμας, αἰτία ὑπῆρξεν ἡ φυσικὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὕρεξις τοῦ εἰδέσθαι· ἀλλ' αἱ ἐρευνᾶι αὗται εἰσὶν ὑστερογενεῖς, παρακολουθήσασαι φυσικῷ τῷ λόγῳ τὴν γέννησιν τῶν ἐπιστημῶν. Τέλος τὴν φιλολογίαν παρήγαγεν ἡ ἀναγκαία γνῶσις τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναπαραστάσεως ἢ ἀνοικοδομήσεως τοῦ βίου τῆς προκρίτου ἢ κλασικῆς λεγομένης ἀρχαιότητος κατὰ πάσας τὰς σχέσεις τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας· αὕτη δηλαδὴ περιλαμβάνει πάσας τὰς ὀψεις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρωπίου πνεύματος, πάντα τὰ στάδια τῆς ἀνθρωπίνης προόδου. Ὅθεν πάμφορος καὶ εὐρυχωρότατος εἶναι τῆς φιλολογίας ὁ περίβολος· ἐντὸς αὐτοῦ κείται ὁλόκληρος ὁ ἠθικὸς κόσμος, ἐξετάζει τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν δύο προκρίτων ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος, δηλ. πῶς ἤρχισαν, πῶς ἐβάδισαν καὶ πῶς ἐλάξαν.

Ἀλλὰ τίς ὁμοῦ, κύριοι, γραμμάτων γευσάμενος καὶ παιδείας ἐλευθερίου τυχὼν, δὲν ἀνέγνωτε καὶ δὲν ἐθαύμασε τὰ χρυσὰ ἐκεῖνα κειμήλια τῆς προκρίτου κλασικῆς ἀρχαιότητος; Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, καθ' οὓς ἐρραψώδουντο τὰ ἔπη τοῦ

Ὀμήρου ἐν τοῖς ἀγῶσι καὶ πανηγύρεσι, καὶ τὸ παριστάμενον πλήθος ἐκάλει τὸ οὖς· αὐτοῦ ἐν τῇ ἀκρόσει των, μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, ὅτε παντὸς ἔθνους ἡ κριτικὴ κοσμεῖ ἐναμίλλως διὰ τῶν εὐχλεσιτέρων στεφάνων τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος πᾶς περὶ αὐτῶν λόγος ὑπῆρξε πανηγυρισμός.

Δεῦτε λοιπὸν οἱ καταγινομένοι ἐν τοῖς κημελίσις τῆς ἀρχαιότητος, οἱ λούσται τῶν ἱερῶν ὑδάτων τῆς Κασταλίας, οἱ γευσάμενοι παιδείας, οἱ συνάψαντες σχέσεις μετὰ τῶν Μουσῶν, οἱ ἐμβαπτισθέντες ἐν τοῖς βέβηροις τοῦ Ἰλίσσου, οἱ ὀπαδοὶ τῶν λόγων τοῦ ῥήτορος τῆς Πυκῆς, οἱ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας ἀναγνωστικῆ, πάντες οἱ εἰς τὴν Ἑλικῶνα καὶ Περνασσὸν ὁδοιποροῦντες μακρὰς πορείας, οἱ ἐρασταὶ τοῦ Σοφοκλέους, Εὐριπίδου καὶ τοῦ Μαραθωνομάχου Αἰσχύλου, πάντες οἱ μουσόμενοι τὰ σεμνὰ ὄργια τῶν μουσῶν, βοηθήσατε ἡμᾶς, καὶ ἐπιγύρατε τὸ ἔργον, οἷ τὸν θεμέλιον λίθον ἐρριψῆν μικροὶ καὶ ἀφανεῖς μυσταὶ τῶν γραμμάτων, ἵνα λάβῃ αἴσιον πέρας καὶ καταστῇ οἰωνεὶ πρόδρομος εὐρυτέρου ἔργου.

Κύριοι, ἐνταῦθα δὲν τροπιθέμεθα νὰ ἐνασχολήσωμεν τοὺς φιλομούσους ἀκροατὰς εἰς τὴν λύσιν ζητημάτων ὅλων καθ' ἡμᾶς ἀγνώστων καὶ μηδεμίαν ἐχόντων ἐπιστημονικὴν καὶ ἠθικὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ θὰ παρασχόμεν ἐφ' ὅσον ἡμῖν ἐπιτρέπεται ἐκ τῆς μικρᾶς ἡμῶν τραπέζης ψυχία τινὰ περὶ φιλολογίας καὶ τῆς προαγωγῆς αὐτῆς εἰς ἐλευθεράν ἐπιστήμην, βοηθούμενοι ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀνωτέρων ἡμῶν γραφάντων περὶ τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Δὲν πιστεύομεν ὁμοῦ ὅτι οἱ παρακαθήμενοι ἐνταῦθα θὰ προσδοκῶσι παρ' ἡμῶν μεγάλα καὶ σοφὰ, διότι ταῦτα ἄλλοτε ἐρρέθησαν ἐξ ὑψηλῆς σκοπιᾶς παρ' ἀνδρῶν ἐπιστημόνων, ἡμεῖς μόνον ἀροθιγῶς θὰ ἐπιληφθῶμεν τοῦ ἐρ-

γουν τῆ ἀρωγῇ τῶν πρὸ ἡμῶν, καὶ αὐθις λέγομεν, γραψάντων.

Κύριοι! Πλείστοι τῶν φιλολόγων διαφόρως ὀρίζουσι τὸν ὄρισμὸν τῆς φιλολογίας καὶ τὴν διαίρεσιν αὐτῆς· ἡμεῖς ὅμως ἐπόμενοι τῷ σοφῷ τῆς Γερμανίας φιλολόγῳ **A. Böckh**, λέγομεν, ὅτι *φιλολογία*, — κατὰ τὴν πλατυτάτην καὶ ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως, — εἶναι ἡ γράσις ἢ ἀνάγνωσις τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἡδη ἐγνωσμένων. Εἶναι κατ' αὐτὸν *das Wiedererkennen des Erkannten*. Κατὰ τὸν ὄρισμὸν τοῦτον φαίνεται ὅτι οὐκ ἔστι ἐπιστήμη δημιουργικὴ οὔτε κατακτιτική, ἀλλὰ συντηρητικὴ, προσπαθεῖ δηλαδὴ νὰ διαφυλάξῃ καὶ διατηρήσῃ τὰ ἡδη λεκτικῶς, εἴτε αἱ ἢ ἐπιστήμη ἐκείνη ἐν ᾗ διδάσκειται ἢ γινώσκῃ πάντων τῶν ὧν οἱ πρὸ ἡμῶν ἐγράψαν καὶ ἐγνώρισαν. Ἐπομένως δύναται θεωρηθῆναι ἐπιστήμη ἐπιστημῶν. Διὰ ταύτης μανθάνουσιν οἱ ἄνθρωποι τῶν πρὸ ἡμῶν τὰ ἔργα, δι' ὧν διδάσκονται πρὸς τὸ βαλίζειν ὀρθῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως. Ἐπειδὴ ὅμως ταῦτα τὰ ἐγνωσμένα, ὡς τὸ πολὺ διὰ λόγων δηλοῦνται, διὰ τοῦτο προσφυῶς ὠνομάσθη φιλολογία, ἥτις ἐπεξηγηματικῶς, λέγομεν, ἐξηγῆσαι καὶ καταμαρτυρεῖ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἔθνους τὸν βίον, ὅπως δηλαδὴ ἐφάνη ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ ἐν ῥητῷ χρόνῳ. Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι ἡ φιλολογία εἶναι λίαν περιεκτικὴ, δὲν περιορίζεται ἐν ταῖς λέξεσι μόνον ἢ εἰς μόνον τὰ τοῦ λόγου, οὔτε εἶναι μόνον γραμματικὴ καὶ κριτικὴ, ἢ ἐρμηνευτικὴ ἢ φιλολογία, οὔτε μόνον ἱστορία τῆς γραμματολογίας καὶ τέχνης, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνει ὅλα ταῦτα καὶ τι πρὸς· εἶναι δηλαδὴ ἱστοροῦσά τις ἐπιστήμη. Εἶναι ὅμως διάφορος τῆς ἱστορίας κατὰ τοσοῦτο, καθ' ὅσον ἡ μὲν ἱστορία ἀνιχνεύει τὰς πολιτικὰς καταστάσεις καὶ τὰ ἔργα τῶν ἔθνων,

τὰ λοιπὰ μόνον τροχάδην διερχομένη καὶ ἐπιθεωροῦσα· ἡ δὲ φιλολογία ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς ἐρευνᾷ τὴν ὅλην ἐνεργειάν τινος ἔθνους καὶ τὴν ἐναργῆ τοῦ πνεύματός του δῆλωσιν, καὶ σκοπὸν προτίθεται ν' ἀναπαραστήσῃ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἱστορικῶς τὸν ἀνθρώπινον βίον, ὅστις εἶναι ἐν ταύτῳ καὶ τὸ παραγόμενον ἢ πρῶτον τῶν μελετῶν τῆς.

Ναί, κύριοι, ὁ σκοπὸς τῆς φιλολογίας εἶναι μέγας, ὁ σκοπὸς αὐτῆς, ὡς ὁ **Max. Mallen** εἶπεν, ἐν τῇ ὑψίστῃ αὐτῆς σημασίᾳ, εἶναι μόνον εἷς, εἰς τὸ νὰ διδάξῃ τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ διδάσκειται τί αὐτὸς ἦν. Ἡ ἔκτασις τῆς μεγάλης, εὐρεῖα, τὰ ὅρια τῆς ἀπέραντα, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς κάλλιστα αὐθις ἐκφράζει τὴν οὐσίαν τῆς ταύτης. Αὐτὴ ἐκφράζει τὸ φιλεῖν, τὸ ἀγαπᾶν τὴν παιδείαν, τὴν πολυμαθειαν, τὴν γραμματείαν, τὸ προσπαθεῖν, τὸ ἐρευνᾶν κτλ. ἀλλ' ἐν μόνον δὲν ἐκφράζει, ὡς οὐδὲ ἡ λέξις φιλοσοφία, δηλαδὴ τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν ἔλευσιν· εἰς μόνον φιλόλογος οὐκ ἔστι δυνατόν φθάσαι τὸ τέρας καὶ συμπεριλαβεῖν τὸ ὅλον αὐτῆς. Ἡ φιλολογία ἐστὶ διδάσκαλος πάσης τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ τριπλῆς καὶ μῆτηρ ὄλων ἡμῶν, ἐστὶ τὸ ἐπιτηδεύτατον ὄργανον πρὸς ἀγωγὴν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ἀστάτου πνεύματος ἢ διάπλασιν τῆς ἀπαλῆς καρδίας τῆς νεολαίας, ὁ κανὼν ὁ ὀρθότατος καὶ ἡ εὐθύτατη στάθμη, καθ' ἣν πρέπει νὰ εὐθύνονται τῶν νεαρῶν κοινωνιῶν οἱ εὐφρεῖς ἄνδρες.

Ἐἴπομεν ὅτι ἡ φιλολογία δὲν εἶναι ἔργον ἑνὸς μόνου, διότι κατὰ τὸν ὄρισμὸν τῆς, εἶναι μέγα τι καὶ πολυσύνθετον, ἀλλ' εἶναι ὀλοκλήρου τῆς χορείας τῶν φιλολόγων εἶναι μὲν ἄπειρος ἀλλὰ καὶ ἀπείρως διαιρεῖται, εἰς ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν, εἰς κλασικὴν καὶ μὴ, εἰς ῥωμαϊκὴν, γαλλικὴν, γερμανικὴν κτλ. ἐξ ὧν ὅμως διαλάμπει ἡ ἑλληνικὴ,

ἥς ἡ σπουδὴ τῆς δικαίως ἀπασχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ τοὺς ἐξοχωτέρους νόας τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ θεωρεῖται ὡς κώδικς τῶν νόμων τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος¹.

Πρῶτον, κύριοι, ἐπιληφθῶμεν τῆς διαιρέσεως τῶν μερῶν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἐπιτραπήτω μοι νὰ ἐκθέσω ἐν βραχείᾳ τὸν βίον καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἑλληνικῶν μελετημάτων, καὶ τὸ πῶθεν γνωρίζομεν αὐτὸν τὸν βίον καὶ πῶς ἀρχίζομεν καὶ αὐθις ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι ἀληθές, κύριοι, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος βίος εἶναι ἡ δι' ἀμοιβαίας ἐπενεργείας τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος ἀνάπτυξις καὶ ἐξευγένισις ἀμφοτέρων· ἡ δὲ τελειότης αὐτοῦ ἢ τούτων πρὸς ἄλληλα ἰσορροπία καὶ ἀρμονία. Διότι σὺν τῇ ἐπικρατίᾳ τοῦ ἐνός, κατατρέφεται τὸ ἕτερον· ὁ δὲ ἀνθρώπος ἀπανθρωπίζεται καὶ εἰς τὸ ἄπειρον ἐξίσταται. Τούτου τὸν τελειότατον ἀνθρωπισμὸν κάλλιστα καὶ ἐνόησαν καὶ ἐν ἔργῳ ἔθεσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Διότι ὁ μὲν Ἕλληνα ἀπολύτως ἐκυτὸν καὶ τοὺς θεοὺς τοῦ βαθυκῆδον ἐκ τῶν δεσμῶν τῆς φυσικῆς ἀνάγκης, ἀντιπαράτασται μετ' αὐτῶν ὡς ἐλευθερον δὲν ἀπέναντι τῆς φύσεως, ἦν δὲν φοβεῖται πλέον, ἀλλὰ συζεῖ μετ' αὐτῆς ἀρμονικῶς· ὁ δὲ χριστιανὸς συνῆψε καὶ συνέμιξε τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα εἰς· εἰ· δηλ. τὸν θεὸν καὶ τὸν ἀνθρώπον. Καὶ ὁ μὲν Ἕλληνα κατεβίβασε τοὺς θεοὺς ἐκ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοὺς περιέβαλεν ἀνθρώπινον μορφὴν, ἵνα συμποσιάξῃ, συγχορεύῃ, συμπαίξῃ, συνεργᾷ μετ' αὐτῶν· ὁ δὲ χριστιανὸς κατεβίβασε τὸν θεὸν τοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα συνανυψωθῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνω μακαριότητα.

¹ Πρὸς Φιλ. Συνοχδ.

Ναί ἡ Ἑλλάς παρίστησι τοὺς θεοὺς αὐτῆς ὑπὸ μορφῇ ἀνθρωπίνῃν, ἔλεγεν ὁ Φειδίας, διότι δὲν ὑπάρχει γνωστὴ ὠραιότερα μορφὴ· ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς ἀνθρώπων ιδιότητας, διότι, κατὰ τὸν Ἡσιόδον, ἐξ ἀπάντων τῶν ζῶων μόνος ὁ ἀνθρώπος γνωρίζει τὴν δικαιοσύνην· . . . ὁ λαὸς ὁ διδάξας εἰς τὸν κόσμον τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου ἐν τῇ ἠθικῇ, τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ ἐν τῇ τέχνῃ, ἠδύνατο ἀνευ φιλαυτίας νὰ ὀνειροπολήσῃ τοὺς θεοὺς κατ' εἰκόνα ἐκυτοῦ.

Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εὐρέθησαν διὰ μιᾶς ἐν ταύτῃ τῇ πνευματικῇ ἐλευθερίᾳ ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν μνημείων, ἀλλὰ παρήλθε πολὺς χρόνος ἕως οὗ φθάσωσιν εἰς τοιοῦτο σημεῖον. Τὸ πρῶτον οἱ πάλαι Ἕλληνες ἐξῶν ἀχώριστοι τῶν λοιπῶν λαῶν, ἀτύνηκτοι ἔτ· εἰς πολιτείαν, ἀτάκτως ἐρχόμενοι εἰς γάμου κοινωνίαν, τρεφόμενοι ἐκ βαλάνου καὶ βοτάνης ἐν ἔλεσι καὶ δρυμῶν, σιθόμενοι τὴν μητέρα γῆν καὶ τὰς λοιπὰς χθονίας δυνάμεις. Ἐπεὶθεν ἐκ τοῦ ποιμενικοῦ βίου εἰς τὴν γεωργίαν μεταβάσαντες καὶ μετὰ τῆς τροφῆς τῶν καὶ τὴν λοιπὴν δίαιταν καὶ τὴν θρησκείαν ἐξευγενίσαντες, ἀντὶ τοῦ πρῶτον ἑτερισμοῦ τῆς πολυγαμίας τὴν μονογαμίαν κατέστησαν, ἀντὶ δὲ τῆς ζειδῶρου Γῆς καὶ ἐλαγηθῶρου Ἀργεΐουδος καὶ τῶν λοιπῶν θεοτήτων, ἤρξαντο λατρεύεσθαι τὴν πυροφόρον ἅμα καὶ θεσμοφόρον Δήμητραν, σὺν τῇ Κόρῃ καὶ τῇ Ἐστίᾳ τὴν ἐφορον τῶν Ἐστιῶν. Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ ἀνθρώπος γυναικοκρατεῖται καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἄλλ' ἐν τῷ ἅμα ἐγείρεται καὶ αἶρει βλέμματα πρὸς τὸν ἀπέραντον καὶ ἀστροφεγγῆ οὐρανὸν, λαμβάνει παρ' αὐτοῦ ὑετοὺς, θερμότητα καὶ πῶς ἡδη παραδίδει τὸ ταῖπτρον τῆς ἐξουσίας τῷ πατρὶ καὶ ἐκ τούτου πρὸς τὸν υἱὸν λατρεύει τὰς γονιμοποιούς δυνά-

μεις τοῦ *λάμποτος οὐρανοῦ τὸν νεφέλη-
γερέτην Δία, τὸν πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν
τε τὸν πατρῶν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν κοῦρο-
τρόφον Ἀθηᾶν. Ἡ γυναικοκρατία κατα-
λύεται διὰ τῆς μητροκρατίας τοῦ Ὀρέστου
καὶ καθιδρύεται ἡ πατρικὴ ἐξουσία διὰ τῆς
μεισιτείας τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς.*

Ἡ φαντασία τοῦ Ἑλλήνος μεταρσιούται
πρὸς τὴν ποίησιν καὶ ἀποτρέπεται τῶν γυμ-
νῶν. Καὶ ὁ πρῶτος ἀειδὸς ὕμνησεν

ἀνάκαρξ τε θεοὺς, οἳ Ὀλυμπον ἔχουσι
καὶ — — κλεῖτα προτέρων ἀνθρώπων».

Ταῦτα, κύριοι, κινουσι τὸν θαυμασμὸν
τοῦ πρὸς τὰ μυθεύμενα μεγαλεῖα τοῦ πα-
ρελθόντος καὶ κατέχουσι τὴν φαντασίαν.
Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι τὸ ἔπος εἶναι
τὸ πρῶτον εἶδος τῆς ποιήσεως.

Ἐξ ὧσων, κύριοι, εἶπομεν ἀποδεικνύεται
τρανῶς, ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ἀ-
νεπτύχθη ἀπέναντι τῆς φύσεως καὶ τῶν ἐν
αὐτῇ δυνάμεων. Ἡ πάλιν τοῦ ἀνθρώπου
βαίνει ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ μόλις φθάνει τὸ
τέρμα τῆς ἐλευθερίας νέος ἀγὼν. Ἡ ἐ-
λευθερία ἀπὸ τῆς φύσεως πρὸς τὴν κοινω-
νίαν ἀποστραφείσα καὶ προσπαθοῦσα νὰ εὐ-
ρύνῃ τὸ κράτος τῆς κινεῖ τοῦ, το ἀγαθὸς
καὶ εὐπατρίδας πρῶτον μὲν νὰ χαλαρώσῃ
τὸ βασιλικὸν κράτος ἀπὸ κληρονομικοῦ
εἰς αἰρετὸν μεταβαλόντες, εἶτα δ' ἀπὸ τοῦ
ἐνὸς ἀφαιρέσαντες εἰς πλείστου, νὰ τὸ δια-
νειμῶσι, καὶ τέλος, μέχρι τοῦ ὀνόματος νὰ
τὸ καταλύσωσιν. Καὶ οὕτω σχεδὸν παν-
ταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καθιδρύονται ἀριστο-
κραταίαι, ὀλιγαρχαίαι. Ἄλλ' ἀπὸ ἡ ἐλευ-
θερία ἤνοιξε τὸν ἐαυτῆς δρόμον τρέχει πρὸς
τὸ τέρμα τῆς καὶ ἀπὸ τῶν ὀλίγων εἰς
τοὺς πολλοὺς διάδεται· ὁ δῆμος δὲν ὑπο-
μαίνει πλέον τὴν προνομιοῦχον ἀρχὴν τῶν
ἀρίστων· ὀρέγεται καὶ νὰ μετέχη αὐτῆς.
Ἐντεῦθεν δεινὴ πάλιν ἐγείρεται τοῦ δημο-

κρατικοῦ καὶ ἀριστοκρατικοῦ στοιχείου· ἡ
ὁρμὴ δὲν ἀναστέλεται τῆς ἐλευθερίας· καὶ ὁ
δῆμος κητακρημνίζει τοὺς τυράννους καὶ
οὕτω γίνεται κύριος. Ταῦτα πάντα προὔ-
ξενισαν φρικτὰ πάθη, μίση καὶ σπλαγχνή-
ματα καὶ εἶχαν ἀνάγκην ἀνακουφίσεως.
Ἰδοὺ πρόθυμος ὑπῆρέτις τοῦ ἔργου ἐμφανί-
ζεται ἡ μελικὴ ποίησις μετὰ τῆς μουσι-
κῆς. Ἀφοῦ δὲ πλέον ἐδαμάσθη μὲν ἡ φύσις
κατηνάσθησαν δὲ τὰ πολιτικὰ κόμματα,
ὁ Ἕλληνα τρέπεται ἀνετώτερον εἰς εἰρηνι-
κὰς ἀγῶνας καὶ πανηγύρεις πρὸς τιμὴν
τῶν θεῶν· ἐπίδειξις τῆς ἐν γυμνασίοις δια-
νουμένης βόμης του.

Φαίνεται ὅπως παράδοξον, κύριοι, ὅτι ἐν
τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ πόλει, ὅπου ἡ ἐλευθερία
τοῦ πολίτου εἰς τὴν ὑπάτην βαθμίδα ἐφθα-
σεν, ὅπου διὰ τῆς ἐλευθερίας ἐν βραχεῖ
χρόνῳ τεληκαῖα κατώρθωσαν, ἐν τῇ αὐτῇ
ταύτῃ πόλει οὐ μόνον πλῆθος ἀργυρωνήτων
δούλων ὑπῆρχεν, ἀλλὰ καὶ τὸ γυναικείον
φύλον ἦτο περιορισμένον ἐν τῷ γυναικῶνι
καὶ ἐστρεῖτο καὶ αὐτῆς τῆς ἐν ἧττον ἐλευ-
θερίας ἑλληνικαῖς πόλεσιν ἐλευθερίου ἀγω-
γῆς τῶν ὁμοφύλων. Ἀλλὰ δὲν παρήλθε
πολύς χρόνος, ἕως οὗ τιμωρηθῆ ἢ πρὸς τὰς
γυναῖκας μεγάλη αὐστηρότης. Σμῆνη Ἰω-
νιῶν ἑταιρῶν κατέκλυσαν τὰς Ἀθήνας· ὁ
ναὸς τῆς ἐν Κορινθῷ Ἀφροδίτης ἐπλημμύ-
ρησεν ἱεροδούλων· ἡ ἐνθεαστικὴ καὶ βασι-
χευτικὴ λατρεία τοῦ υἱοῦ τῆς Σεμέλης ἀ-
νεζωπυρήθη· πλῆθος δ' ἄλλο θελαίων ἢ θε-
λυπρεπῶν θεοτήτων καὶ δαιμόνων εἰσῆλα-
σεν ἐξ Ἀνατολῶν. Τὰ πάντα διεδέχθησαν
ἡ λιχνεία, ἡ λαγνεία καὶ ἡ πολυτέλεια, ὁ
Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὁ Κορινθιακὸς
καὶ Βιωτικὸς ἐξήντησαν τὴν βόμην τῆς
Ἑλλάδος, ἐχαύνωσαν τὴν νεότητά καὶ ἀν-
δρίαν, ἐχαλάρωσαν τοὺς κοινωνικοὺς δεσ-
μοὺς, διέσεισαν τὰ θεμέλια τῆς ἠθικῆς,
ἐκλόνησαν τὴν εἰς τοὺς θεοὺς πίστην καὶ ὁ

ἑλληνικὸς κόσμος ἐκινδύνευσε νὰ διαλυθῆ
εἰς τὸ χάος. Τοιαύτην διήνυσεν ὁδὸν ὁ ἀρ-
χαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμός. Ἐν Ἑλλάδι
καθ' ὅλην τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀρχαίου βίου
ἐπεκράτησεν ἡ ἐνότης ἐν ποικιλίᾳ, ὡς τὸ
κλίμα εἶναι ποικίλον καὶ πολύτροπον, οὕτω
καὶ ποικίλα ἀνεπτύχθησαν τὰ στοιχεῖα τοῦ
πολιτισμοῦ.

Ὁ Ἑλληνισμὸς διασπαρὶς εἰς τὴν Ἀνα-
τολίην εὐρύτερος μὲν γίνεται τὴν τοπικὴν
ἐκτασιν ἀσθενέστερος δὲ κατὰ τὸ βάθος·
ἀπεκδέεται τὸν παλαιὸν χαρακτῆρα. Δια-
ταράσσεται ἡ ἀρχαία ἐκείνη μεταξὺ τῆς
ὑλῆς καὶ τοῦ πνεύματος ἀρμονία, ἡ θεωρία
χωρίζεται ἀπὸ τῆς πράξεως καὶ ἐπ' ἐσχά-
των μέχρις ἐκτάσεως καταντᾷ· νέοι ἐμφύ-
λιοι σπαραγμοὶ ἐπὶ Μακεδόνων καὶ Αἰτο-
λικῶν καὶ τῶν ἀχαϊκῶν ἐτι μᾶλλον ἐξα-
σθενίζουσι τὸ ἔθνος. Μετὰ τοιαῦτα παθή-
ματα ἡ Ἑλλάς ὡς δὲν ἔμενεν ὀπίσω τότε,
οὕτω καὶ νῦν. Ἰδοὺ πῶς ἀποφαίνεται ὁ
Ἐγγελος περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ βίου.

Ὁ ἑλληνικὸς βίος, λέγει οὗτος, εἶναι
πραγματικὴ νεανικὴ δρᾶσις· ἀρχεται δι'
ἐνὸς νεανίου καὶ τελειοῦται δι' ἐτέρου. Ἀ-
χιλεὺς, ὁ πονητικὸς νεανίας), διότι ὁ Ὀμη-
ρος εἶναι ἡ ἐθνικὴ βίβλος), ἠνέφξε τὸν ἑλλη-
νικὸν βίον καὶ Ἀλέξανδρος ὁ πραγματικὸς
νεανίας ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πέρας. Ἐν ἀμφο-
τέροις ἀποκαλύπτεται ἡ καλλίστη ἐλευθε-
ρωτάτη πραγματικότης· ἀμφοτέροι ἐπιφαί-
νονται ἐν ἀγῶνι κατὰ τῆς Ἀσίας· ὁ μὲν
Ἀχιλλεὺς, ὡς ἡ κυριώτερα φυσιογνωμία
ἐν τῇ ἐθνικῇ ἐπιχειρήσει τῶν Ἑλλήνων
κατὰ τῆς Τροίας, ἐν ἧ οὔτοι κατὰ πρῶτον
ὡς τι σύνολον παρουσιάζονται· ὁ δὲ Ἀλέ-
ξανδρος, ὅστις, ὡς μιμητῆς τοῦ Ἀχιλλεὺς,
ἐπὶ κεφαλῆς ἵσταται τῶν Ἑλλήνων, φέρει
εἰς πέρας τὴν ἐκδίκησιν, ἣν κατὰ τῆς Ἀ-
σίας ὤρκισθη.

Κύριοι! Μετὰ τὴν σύντομον ἐξιστόρησιν

τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, πρὶν εἶπομεν περὶ τῆς
ὑποθέσεως ἢ τῶν μερῶν τῆς φιλολογίας, κρί-
νομεν ἐπ' ἀνάγκης νὰ λαλήσωμεν περὶ τῶν
δύο ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος ἐν συντόμῳ,
δηλαδή νὰ συγκρίνωμεν τὸ ἑλληνικὸν πρὸς
τὸ ῥωμαϊκόν, θμιλοῦντες συνάμα καὶ περὶ
τῆς φιλολογίας ὡς ἐπιστήμης.

Ὡς γνωστὸν ἡμῖν, κύριοι, δύο ὑπῆρξαν
τὰ μᾶλλον ἄξια μνείας καὶ ὡς ἱστορικὰ
ἔθνη τῶν πάλαι ποτε χρόνων. Τὸ τε ἑλλη-
νικὸν καὶ ῥωμαϊκόν, ἔθνη ὑπερτεροῦντα τῶν
λοιπῶν διὰ τε τὴν πνευματικὴν καὶ ὕλικὴν
κατάκτησιν· ταῦτα ὡς κύριον καὶ ἴδιον
ἔργον εἶχον ἐν τῷ κόσμῳ ἐντολήν τινα, ἣν
ἔμελλον ποτὲ νὰ ἐκπληρώσωσιν. Ἡ ἐντολὴ
ὁμως αὕτη τῶν δύν ἐθνῶν ἦν ἡ κατάκτησις
καὶ ἡ ἐνότης· ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα, ἣ τε
κατάκτησις δηλαδή καὶ ἡ ἐνότης τῶν δύο
τούτων ἐθνῶν εἶναι πολὺ διάφορος κατὰ
τὸν χαρακτῆρα. Καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων κα-
τάκτησις φέρει χαρακτῆρα καθαρῶς ὕλικόν,
ὡς καὶ αὐτὸ τῶν Ῥωμαίων τὸ γένος ἦν ὕ-
λικόν, ἡ δὲ τῶν Ἑλλήνων φέρει χαρακτῆ-
ρα ἐξόχως αὔλον καὶ πνευματικόν, σύμφω-
νον πρὸς τὰς ἐμφύτους τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους
τάσεις. Καὶ ἐνῶ μὲν τὸνομα τῆς πόλεως
τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἔθνους, προξενεῖ ἐν τῇ ιδέᾳ
ἀρπαγᾶς, ὑποδουλώσεις, στρεβλώσεις, μαρ-
τύρια, σφαγὰς κτλ. τὸ δὲ τοῦ ἑλλήν. ἀ-
πειναντίας, ἐλευθερίας, φαντασίαν, ἐνθου-
σιασμοὺς καὶ πνευματικὰς ἐκδηλώσεις. Ὁ
ὄγκος μιᾶς ἀρχῆς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ὕ-
ψους καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ ἀρχομένου· διὸ
καὶ κατ' Ἀριστοτέλην οὐδεμίαν τιμὴν φέ-
ρει τὸ ἐπὶ δούλων δεσπότης, τούναντιον
δὲ ἐστὶ τὸ ἐπ' ἐλευθέρων ἀρχεῖν. Ἀληθῶς
ὁμως ἐνδοξοτέρα εἶναι ἡ πνευματικὴ ἐπὶ
τῆς διανοίας αὐτῶν ἐξουσία, οὐσα ἀποκλει-
στικῶς τὸ αἰτίον γέρας τῆς ἐπιστήμης.
Καὶ τοι ἐπὶ τινα χρόνον οἱ ῥωμαῖοι ἐδέσπο-
ζον τῆς Ἑλλάδος ὕλικῶς, οἱ Ἕλληνες ὁμως

εδέσποζον πνευματικῶς τῶν Ῥωμαίων. Καί ἐν μὲν τῇ Ἑλλάδι πᾶσαι μὲν ὁμαλῶς αἱ ἀνθρώπιναι δυνάμεις ἀνεπτύχθησαν, πᾶσαι αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι ἠσκήθησαν καὶ ἐθεραπεύθησαν, ἡ δὲ ἑλληνικὴ φαντασία, κούρη καὶ ταχύπτερος, τὰ ἄπορα πόριμα ποιήσασα, κατὰ τὸν τραγικόν, διὰ τοῦ σύμπαντος διέστη, πανταχοῦ τὰς ἰδέας τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ ἐπιζητοῦσα. Ὁ Ἕλληνας πλὴν τοῦ πολιτεύεσθαι, καὶ πολλὴν σχολὴν τοῦ ποιεῖν κατὰ γὰρ τασίαν, καθ' ἣν ἐν στοαῖς καὶ περιπάτοις, ἐν γυμνασίοις καὶ θεάτροις, ἐν ἀγοραῖς καὶ λέσχαις ἐφιλολόγει, ἐφιλοσόφει, ἐφιλοκάλει. Ὁ δὲ Ῥωμαῖος ὅλας μὲν τὰς δυνάμεις τὰς ὑπὲρ τὸ πρακτικὸν καὶ πολιτικὸν μέτρον τὰς περιώρισε, ὅλας δὲ τὰς τέχνας

καὶ ἐπιστήμας τὰς μὴ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ δίκαιον καὶ ὠφέλιμον ἐπιδιωκούσας ὡς κούφτερα σπουδάσματα ἐκ τῆς πολιτείας ἐξώρισε, τὰ δὲ πτερὰ τῆς φαντασίας ἀπέκοψεν, ἵνα μὴ ὑπεραιρηται ὑπὲρ τὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς πολιτείας καὶ ἐξετάζη τὰ τε μετέωρα καὶ τὰ ὑπὸ γῆς. Ὅθεν τὸ κύριον ἔργον καὶ ἀσχόλημα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου ἦτο τὸ πράττειν δηλαδὴ τὸ ἀναστρέφεσθαι ἐν τοῖς πράγμασι τοῖς κοινοῖς, ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τῇ βουλῇ. Ἴδιον αὐτοῦ ἦν ἡ ἀσχολία ἀπέναντι τῆς σχολῆς τοῦ Ἑλληνος, πρὸς ἣν μετὰ ψόγου ἢ φθόνου μᾶλλον προσέβλεπον.

Καὶ τὴν μὲν φιλοπραγμοσύνην καὶ φιλαρχίαν τῶν Ῥωμαίων κάλλιστα παριστῶσιν οἱ ἐξῆς στίχοι τῆς Αἰνειάδος, VI, 848 κέξ.

Excedet alii spinantia mollius aera
credo equidem, vivos ducent de marmore voltus,
orabunt caussas melius caelique meatus
describent radio et surgentia sidera dicent :
Tu regere imperio populos, Romane, memento ;
hae tibi erunt artes ; pacisque imponere morem
parcere subiectis et de bellare superbos.

Τὸ δὲ φιλότεχνον καὶ φιλεπιστήμον καὶ φιλόκαλον καὶ φιλοπαῖγμον τοῦ Ἑλληνος

ἐκτὸς τῶν καὶ αὐτοῖ οὗτοι τῆς Αἰνειάδος στίχοι καὶ τὸ περιεχόμενον ἐκείνου σχολιόν.

« Ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θρατῶ,
« δευτέρον δὲ φῶν καλὸν γενέσθαι,
« τὸ τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλω,
« καὶ τὸ τέταρτον ἠβᾶν μετὰ τῶν φίλων. »

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη καθωρᾶίσε τὴν οἰκουμένην διερχομένη ὡς βασιλίσσα. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἐγεννήθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐν ἣ συνεκεντρώθη ὅλη τῆς διανοίας ἡ δύναμις ἐξ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος, καὶ αὕτη παρήγαγε τὴν δραματικὴν ποίησιν τοῦ Σοφοκλέους καὶ ἐτελειοποίησε τὴν ἱστορίαν

τοῦ Θουκυδίδου. Καὶ αὕτη ἀνεπτύχθη ἐν μέσῳ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων τοῦ Μαραθῶνος, Σαλαμῖνος, Πλαταιῶν καὶ Μυκάλης. Ἀλλὰ τὸ ἰθαγενὲς αὐτὸ φυτὸν τῆς Ἑλλάδος ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Δημοσθενείων λόγων ἐξαντλήσασα πάντα τὰ ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ ἠθικῆς ζή-

τήματα, ὁμοίαζεν ἀνδρα ἤδη εὐτυχῶς ὠρμάσαντα, καὶ ζῶντα μᾶλλον ἐν ταῖς γλυκείαις ἀναμνήσεσι τοῦ παρελθόντος, ἢ ἐν ταῖς νεαραῖς καὶ ἰδανικαῖς ἐλπίσι τοῦ μέλλοντος. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐποχῇ ἡ Ἑλλάς ἐνεκα τῶν παραπτωμάτων δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ σεμνήνηται. Ἡ ἑλλ. ἐπιστ. ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀντ' αὐτῆς ἀντικατέστη ἡ σοφιστικὴ. Ἀλλ' ἐν τῇ δύσει τοῦ ἑλληνικοῦ βίου ἐμφανίζονται διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην δύο λάμποντες ἀστέρες, οἵτινες φωτίζουν τὸν νεφελώδη οὐρανὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ καθιστῶσιν αὐτὴν σοφίαν τῆς ὅλης οἰκουμένης. Οὗτοι εἰσὶν ὁ τῶν Σταγείρων φιλόσοφος Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Ὁ Ἀριστοτέλης ἴσασται ἐν τῷ μέσῳ δύο μεγάλων κόσμων, τοῦ μὲν παλαιοῦ παρερχομένου, τοῦ νεωτέρου ἀνερχομένου καὶ ἀνατέλλοντος. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι τοῦ μὲν ἀρχαίου κόσμου ὁ ἀντιπρόσωπος, τοῦ δὲ νεωτέρου ὁ μέγας μυσταγωγὸς καὶ διδάσκαλος. Οἱ δύο οὗτοι σοφοὶ διήρσαν τοῦ κόσμου τὴν ἀναμόρφωσιν καὶ ἀνάπλασιν. Καὶ ὁ μὲν κατέκτησε τὸν ἐσωτερικὸν καὶ πνευματικὸν, ὁ δὲ τὸν ἐξωτερικὸν καὶ πραγματικόν. Ἀλλ' ὁ μέγας μαθητῆς τὴν τελείαν ἐπιστήμην λαβὼν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ μεγάλου διδασκάλου ἐγκαθίδρυσεν αὐτὴν πανταχοῦ ὡς βασιλίδα καὶ δέσποινα. Πλὴν καὶ ἐνταῦτῳ τῷ χρόνῳ ὁ βᾶσκανος τῆς Ἑλλάδος δαίμων ἐπενήργησεν ἐπὶ τῆς τύχης τῆς, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος καὶ δυνάμειος ἐστέρησεν τῆς ζωῆς τὸν μέγαν κατακτητὴν ἄλλὰ δὲν διέκοψεν ἑμῶς τὴν πορείαν τῆς ἑλλ. ἐπιστήμης, διότι οἱ διάδοχοι τοῦ ἡμιθέου ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἄλλων ἱστορικῶν συμβάντων, ἅτινα διὰ τὸ σύντομον παραλείπομεν, ἡ ἑλλ. ἐπιστήμη εἰσβαλοῦσα εἰς Ῥώμην, ἔπαθε δεινῶς πε-

ριεφρονήθη, ἐσυκοφαντήθη καὶ ἐδιώχθη μὲ ὄλους ὅμως τοὺς διαγμούς καὶ τὰ παθήματα πάλιν ἐπέλαμψεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἠνάγκασεν καὶ αὐτὸν τὸν Κάτωνα εἰς τὸ γῆρας νὰ μάθῃ, ὅτι ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ἐξ ἀγνοίας περιεφρόνει. Τὰ πάντα ἐν Ῥώμῃ γίνονται ἑλληνικὰ, ποίησις, φιλολογία, τέχνη καὶ φιλοσοφία. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ φιλολογία ὡς ἐπιστήμη ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ Ῥώμῃ. Πάσης ἐπιστήμης ὁ σκοπὸς καὶ καὶ τὸ τέλος ἐν αὐτῇ κείται διότι ὁ ἄνθρωπος φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρέγεται. Τὸ δὲ ζητεῖν πανταχοῦ τὸ χρήσιμον ἥμιστα ὀρμώττει τοῖς μεγαλοψύχοις καὶ ἐλευθέροις. (Ἀριστ. Πολ. ἡ. 3, 2). Τὴν παραβολὴν τῶν δύο ἐθνῶν ἐποίησατο καὶ ὁ κ. Φρεαρίτης ἐν τινι λόγῳ ἐκφωνηθέντι ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ. Ὁ ἐν τοῖς μάλιστα περίφημος ἱστορικὸς Mommsen, (Ῥωμ. ἱστορ. T. A'), παραβάλλει τὰ δύο ταῦτα ἔθνη ζ γενικῶς ἀποφαίνεται ἐν σελ. 26 κέξ. ὧδε: « Ἡ κοινὴ βᾶσις τῆς θρησκείας καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ῥώμῃ εἶνε ἡ πίστις καὶ λατρεία φυσικῶν δυνάμεων συμβολικῶς καὶ ἀλληγορικῶς παρισταμένων. Ἐντεῦθεν προήλθεν ἡ καὶ ὕστερον διαμείνασα γενικὴ ἀναλογία τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν θεοτήτων. Κοινὰ δὲ ἦσαν καὶ πολλὰ μερικώτεραι παραστάσεις, π. χ. τοῦ Διὸς καὶ Dioais, τῆς Ἑστίας καὶ Vestae, τοῦ ἱεροῦ χώρου ἢ τεμένους (temptum) κτλ. Ἀλλ' ὕστερον ἢ τε πίστις καὶ ἡ λατρεία οὕτως ἰδιοτρόπως παρ' ἑκατέρους διεπλάσθησαν ὥστε ἐκ τῶν κοινῶν ἐκείνων ὀλίγα μόνον διεσώθησαν καὶ ταῦτα ἀκατανόητα ἢ παραινόμενα εἰκότως διότι ὡς αἱ κατὰ τὴν γραικοῖταλικὴν περίοδον ἐν ἐνότῃ συγκροτούμεναι διαφοραὶ ὕστερον διακρίθεισαι τὰς δύο ἐθνότητας ἀπετέλεσαν, οὕτω καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν διεκρίθησαν τὰ δύο ἕως τότε ἠνωμένα στοιχεῖα, ἡ ἐννοια καὶ ἡ εἰκὼν ἢ

τὸ εἶδος. Οἱ μὲν παλαιότεροι ἐκείνοι γεωργοί, βλέποντες τὰ νέφη ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπὸ τῶν ἀνέμων διωκόμενα, ἔλεγον ὅτι ἡ κύων θεῶν συναυνοῦσι εἰς τὴν μάνδραν τὰς ἀποσκοιτησάσας βόας. Ὁ δ' Ἑλληνας λησμονήσας ὅτι αἱ βόες κυρίως τὰ νέφη ἦσαν, τὸν διὰ τινος σκοποῦς πλασθέντα υἱὸν τῆς τῶν θεῶν κυνός εἰς ὄτρηρόν θεράποντα καὶ ἄγγελον αὐτῶν μετέβαλεν (Ἑρμῆν) ἀκούων δὲ βροντᾶς ἐκ τῶν ὀρέων ἐφαντάζετο τὸν Δία ἐκ τοῦ Ὀλύμπου κερτυνοβολοῦντα· αἰθριάζοντος δὲ πάλιν τοῦ οὐρανοῦ, ἔβλεπε τὴν γλαυκώπιδα τοῦ Διὸς καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀλλὰ τόσον ἐναργῆ ἦσαν τὰ πλάσματα ταῦτα τῆς ἰδίας του φαντασίας, ὥς τε εὐθύς οὐδὲν ἄλλο ἑώρα ἐν αὐτοῖς ἢ ὑπὸ οὐρανόθεν λάμψεως περιαιγασμένους ἀνθρώπους, καὶ τοὺς ἐπλάσσει καὶ μετέπλασεν ἐλευθέρως κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ καλοῦ. Ὁ δὲ Ἰταλὸς διετήρησε μᾶλλον τὴν ἔννοιαν παρὰ τὸ εἶδος. Καθὼς ὁ Ἑλληνας θεῶν καὶ εὐχόμενος τοῖς θεοῖς αἶρει χεῖρας καὶ ὀφθαλμούς πρὸς τὸν οὐρανόν, οὕτως ὁ Ῥωμαῖος συγκαλύπτει τὴν κεφαλὴν· διότι ἐκείνου μὲν ἡ προσευχὴ εἶναι θεωρία, τούτου δὲ σύννοια. Ὁ Ῥωμαῖος ἐν ὅλῃ τῇ φύσει τιμᾷ τὸ πνευματικόν, τὸ γενικόν· κατ' αὐτὸν πᾶν ὄν, ὅτε ἀνθρώπος καὶ τὸ δένδρον, ἢ τε πόλις καὶ τὸ ἐν τῷ οἴκῳ ταμείον ἔχει τὸν σὺν αὐτῷ γεννηθέντα καὶ συναπολλύμενον δαίμονά του· ὁ ἀνὴρ τὸν Genius, ἡ γυνὴ τὴν Juno, ὁ ὄρος τὸν Terminus, ὁ δρυμὼν τὸν Silvanus, ὁ περιτελούμενος ἐνιαυτὸς τὸν Ventumnus καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀλλὰ καὶ τῶν πράξεων ἐκάστου ἐκπνευματίζεται· οὕτω π. χ. ὁ γεωργὸς δεόμενος ἐπικαλεῖται τὸν δαίμονα τῆς νεάσεως, τοῦ ἀρότρου, τῆς αὐλακώσεως, τῆς σπορᾶς καὶ οὕτως ἐφεξῆς μέχρι τῆς συγκομιδῆς καὶ ἀποθέσεως καὶ ἀνοίξεως τῆς ἀποθήκης. Ὁμοίως ὁ γάμος, ἡ γέννα καὶ

πᾶν φυσικὸν σύμβημα ἱερότητος μεταλαμβάνει· οὕτω ὁ μὲν Jupiter καὶ ἡ Juno εἶναι ἀφαιρέσεις τῆς ἀνδρότητας καὶ γενναιότητος, ἡ δὲ Dea ἡ πλάττουσα δύναμις, ἡ δὲ Minerva ἡ ἀναμνησκουσα, ἡ Dea-bona, ἡ παρὰ τοῖς Σαμνίταισι Dea-cupra, ἡ ἀγαθὴ θεότης. Ἐνῶ ὁ Ἑλληνας τὰ πάντα συγκεκριμένα καὶ σωματοειδῆ ἔβλεπεν, ὁ Ῥωμαῖος μόνον ἀφηρημένους καὶ τελείως διαφανεῖς τύπους ἐχρειάζετο· καὶ ἐὰν ὁ Ἑλληνας τοὺς πλείστους τῶν παναρχαίων μύθων διὰ τοῦτο μόνον ἀπεβαλε, διότι ἡ ἔννοια διαφαίνεται διὰ τοῦ ἀκόμη διαφανοῦς ἄγαν περικαλύμματος, ἔτι ὀλιγώτερον ἠδύνατο νὰ τοὺς διατηρήσῃ ὁ Ῥωμαῖος, διότι αἱ ἰσοαἰ ἔννοια καὶ αἱ διὰ τοῦ κουφοτάτου πέπλου τῆς ἀλληγορίας ἀμυδρούμεναι τῷ ἐφαινότο. Ὅθεν οὐδὲ τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ καθολικωτάτων μύθων, π. χ. τοῦ Ἰνδοῦ τε καὶ Ἑλλησι καὶ αὐτοῖς τοῖς Σημίταις κοινῶς περὶ μεγάλου τινὸς κατακλυσμοῦ καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ περισωθέντος κοινῶς πατρὸς τοῦ παρόντος γένους τῶν ἀνθρώπων, ἔχνος τι διεσώθη παρὰ τοῖς Ῥωμαῖοις. Οἱ θεοὶ τῶν οὔτε εἰς γάμου κοινωτῆρας συνήρχοντο, ἵνα παιδοποιῶσιν, ὥς περ οἱ τῶν Ἑλλήνων, οὐτ' ἀόρατοι μεταξὺ τῶν θνητῶν ἀνεστρέφοντο, οὐδὲ τοῦ νέκταρος ἐδέοντο. Ἀλλ' ὅτι καὶ οὕτω πνευματικοὶ ὄντες ἰσχυρῶς κατεῖχον τὰς ψυχὰς καὶ ἴσως ἰσχυρότερον ἢ οἱ ἀνθρωποειδεῖς θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, περὶ τούτου καὶ ἂν ἐσιώπα ἢ ἱστορία, θὰ ἐμαρτύρει ἢ κατὰ τε φθόγγον καὶ ἔννοιαν μὴ ἑλληνικὴ ὀνομασία τῆς πίστεως, ἡ religio, δηλ. ἡ δέησις. Καθὼς ἐν Ἰνδῶ καὶ Ἰράν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κληρονομήματος ἐκεῖ μὲν ἀνεπτύχθη ἡ τυπικὴ πλεισμονὴ τῶν ἱερῶν ἐπῶν, ἐδῶ δὲ ἡ ἀφαίρεσις τῆς Ζενδαυέτας, οὕτω καὶ ἐν μὲν τοῖς ἑλληνικοῖς μύθοις ἐπικρατεῖ τὸ πρόσωπον, ἐν δὲ τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἡ ἔννοια, ἐκεῖ μὲν ἡ

ἐλευθερία, ἐδῶ δ' ἡ ἀνάγκη». Καὶ ἀλλοῦ σελ. 29. Οὕτω παρίστανται τὰ δύο ἔθνη, τὸ ἄνθος τοῦ ἀρχαίου ἀνθρωπισμοῦ, διάφορά τε καὶ ὅμοια πρὸς ἄλληλα. Οἱ μὲν Ἕλληνες πλεονεκτοῦσι τῶν Ἰταλῶν διὰ τῆς καθολικότητος καὶ λαμπρότητος τοῦ πνεύματος, οἱ Ἰταλοὶ τῶν Ἑλλήνων διὰ τοῦ βήθους τοῦ πρὸς τὸ γενικόν ἐν τῷ ἰδίῳ αἰσθήματος, διὰ τῆς ἀφοσιώσεως καὶ ἀταπαρνήσεως τοῦ ἀτόμου ὑπὲρ τοῦ ὄλου καὶ ἐμβριθοῦς πίστεως εἰς τοὺς ἰδίους θεοὺς. Ἐκάτεροι ἀνεπτύχθησαν μονομερῶς καὶ διὰ τοῦτο ἀμφοτέροι ἐντελῶς. Μόνον ἀγενεῖς καὶ ταπειναὶ ψυχὰι δύνανται νὰ ὀνειδίσωσι τὸν Ἀθηναῖον ὅτι δὲν ἤξευρε νὰ ὀργανίσῃ τὴν πολιτείαν του, ὡς οἱ Φάβιος καὶ Οὐαλέριος, ἢ τὸν Ῥωμαῖον ὅτι δὲν ἔμαθε νὰ πλαστοουργῇ ὡς ὁ Φειδίας ἢ νὰ ποιῇ ὡς ὁ Ἀριστοφάνης. Ὁ κάλλιστος δὲ καὶ ἰδιαίτατος χαρακτήρ τοῦ Ἑλληνος ἦν ὁ ἐμποδίσας αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος εἰς τὴν πολιτικὴν νὰ προβῇ, καθὼς καὶ τὴν πολιτείαν νὰ δώσῃ ἀντάλλαγμα ἀντὶ τῆς δεσποτείας. Ὁ ἰδανικὸς κόσμος τοῦ καλοῦ ἦτο τὸ πᾶν καὶ τὸν Ἑλληνα μέχρι τινὸς ἀναπληρῶν αὐτῷ καὶ τὸ ἐν τῇ πραγματικότητι ἐλλείπον. Ὅσαίς ἐν Ἑλλάδι ἐδόθη ἀφορμὴ τις πρὸς ἐθνικὴν ἔνωσιν προήλθεν ὄχι ἐξ ἀμέσως πολιτικῶν παραγόντων, ἀλλ' ἐξ ἀγωνιστικῆς παιδείας καὶ τεχνικῆς ἀπολαύσεως. Μόνον οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες καὶ τὰ Ὀμυρικά ἔπη καὶ ἡ Εὐριπίδειος τραγωδία συνήπτον καὶ συνεκρότου τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ Ἰταλὸς προθύμως προέδιδε τὴν αὐθαιρεσίαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐμάνθανε νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν πατέρα διὰ νὰ ἤξεύρῃ νὰ πειθαρχῇ εἰς τὴν πολιτείαν. Καὶ ἀφροντιστῶν ἂν ἐν τῇ ὑποταγῇ ταύτῃ ἀπόλλυτο τὸ ἄτομον καὶ ἐμαραίνετο τὸ κάλλιστον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ σπέρμα, ἔσπευδε διὰ τῆς ἀταπαρνήσεως

ταύτης ν' ἀποκτήσῃ πατρίδα καὶ φιλοπατρίαν, οἰανδήποτε ἐγνώριζεν ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας καὶ μόνος μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων τῆς ἀρχαιότητος κατῴρωσε διὰ σωφροσύνης νὰ οἰκοδομήσῃ κραταῖον πολίτευμα καὶ διὰ τούτου νὰ ἐπιτύχῃ τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος καὶ διὰ ταύτης τέλος νὰ γίνῃ κύριος τῆς τε διαμεμελισμένης ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ συμπάσης τῆς λοιπῆς οἰκουμένης.»

(ἀκολουθεῖ)

ΘΥΣΙΑΙ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΤΩ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΩ.

Ἀνεκδοτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τῆς μελέτης τοῦ κ. Ἰ. Ἰσιδωρίδου Σκυλίση «Περὶ καταγωγῆς καὶ προαγωγῆς τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῆς μελψόδας», ἧς περίληψιν εἶχεν ἀπαγγεῖλει πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐν τῇ ἡμετέρῃ συλλογῇ.

Τίς ὁ λόγος ὁ ὑπαγορεύσας εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πατέρας, ποῖον τὸ αἷτιον τὸ παρακινήσαν τοὺς βυζαντινοὺς ὑμνογράφους νὰ καινοτομήσωσι ποιητικὰ μέτρα, ἀντὶ τοῦ νὰ τηρήσωσι τὰ πάτρια ἑλληνικά; Μὴ κατηνάγκασεν ἢ ἐν τῷ δήμῳ παραφθορὰ τῆς γλώσσης; Ἀλλ' ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ γλῶσσα ἐσώζετο περιούσιος πρὸς ἔπη ἀρχαίας κατασκευῆς, καθ' ἣν καὶ κάλλιστα, ὡς εἶδομεν, (τὰ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὡς καὶ

τοῦ πρὸ αὐτοῦ σοφοῦ Συνεσίου) εἶχον συντεθῆ, μὴ γενόμενα ὁμῶς δεκτὰ ἐν τῷ ἱερῷ. Διατί λοιπὸν νὰ ἐπινοηθῶσιν ἕτερα μέτρα; Τοῦτο εἶναι σπουδαιότατον. Τὴν ἐθνικὴν μετρικὴν ἀπέκλεισεν ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἀνάρμοστον εἰς τὸ ἄσμα τὸ καινὸν, τὸ λευτικόν, καὶ τὴν ἐθνικὴν μουσικὴν εἰσήγαγεν ὡς ἀρμόζουσαν; Ἐκ τῶν διδύμων ἀδελφῶν ἀπέβαλε τὴν αἰδημονεστέραν ὡς ἀναξίαν;

Ἔστω οἱ ἐκκλησιαστικοὶ μελοποιοὶ ἐθεώρησαν ὡς χρήσιμον αὐτοῖς τὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν ἄνευ τῆς ἑλληνικῆς μετρικῆς· ἀλλὰ διατί νὰ παραιτήσωσι μετὰ τῆς μετρικῆς καὶ τὴν ἑλληνικὴν σημειογραφίαν, ἀφοῦ ἐκράτησάν τὴν μουσικὴν; Πῶς αὕτη ἢ ἀχρηστία δύο πραγμάτων ἀναποσπάστων ἀπὸ τοῦ πανσόφου συστήματος τῆς ἑλληνικῆς μελωδίας; Ἐχοντες ἔτι ἀνά χεῖρας οἱ τῶν Ἑλλήνων χριστιανίσαντες σχεδὸν ἅπασαν τὴν ἀρχαίαν ποιητικὴν καὶ ᾠδικὴν ὕλην, — τὴν γλῶσσαν, τὴν προσῳδίαν, τὰ μέλη, τὰ μέτρα, ζῶντα ἔτι τὰ μέτρα, καὶ ὄχι νεκρά ὡς σήμερον, τὴν σημειογραφίαν, τέλος, — καὶ θέλοντες ν' ἀντικαταστήσωσιν εἰς τὴν δαβιτικὴν μελωδίαν τὴν ὀρφικὴν, Ἐλληνες αὐτοὶ, εἰ καὶ ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς Ῥωμαίους, τίνα χρεῖαν εἶχον νὰ μεταβάλλωσι μετρικὴν καὶ σημειογραφίαν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἄσμασιν;

Ἐν ὅσῳ δὲν λύονται αὗται αἱ ἀπορίαι, ποῦ βασιζόμενος δύναται τις νὰ διίσχυρισθῇ ὅτι, ἀρχομένου τοῦ εἰαῶνος, ἡ Ἐκκλησία παρήτησε μὲν τὴν

δαβιτικὴν, ἤτοι τὴν ἐβραϊκὴν μελωδίαν τῆς, ἠσπάσθη δὲ καὶ εἰσήγαγεν ἐν τῷ ἱερῷ τὴν ἐθνικὴν, ἤτοι τὴν καθαρῶς ἑλληνικὴν; Τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς ἀμάρτυρος, ἀναπόδεκτος, εἶναι καὶ ἔσται κενὸς καὶ ἀνυπόστατος ἀπέναντι τοῦ ἐναντίου, στηριζομένου ἐπὶ μαρτυριῶν σαφῶν, καὶ ἐνδείξεων, τῶν πλείστων ἀναμφιλέκτων.

Μὴ πλανώμεθα· καθὼς τὴν παρθένον Ἀθηνᾶν ἀπέβαλεν ἀπὸ τοῦ ἀγλαοτάτου τῶν ναῶν αὐτῆς ἡ παρθένος Μαρία, καὶ ἀποκατέστη εἰς ἐκείνης τὸν χῶρον, οὕτω καὶ τὴν ἐθνικὴν σημειογραφίαν ἀπήλειψεν ἀπὸ τῶν μεμβρανῶν αὐτῆς ἡ χριστιανικὴ σημειογραφία, καὶ ἀποκατέστη εἰς ἐκείνης τὸν τόπον.

Ὁ καρδινάλιος Πίτρας, ἐν τῷ «Περὶ Ὑμνογραφίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας» ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πονήματι, «Ἀνάγκη πᾶσα (λέγει) νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ βιβλικὴ ὕμνογραφία τοῦ πάλαι Ἰσραὴλ, ἀφ' ἧς ἠρύσθησαν ἐξάπαντος οἱ καθ' ἡμᾶς μελοποιοί. Μὴ ποτε ἐξ ἐκείνης προήλθον ἡμῖν, οὐ μόνον τὰ ἀκρόστιχα, αἱ ἀλφαβητικαὶ στροφαὶ, αἱ ἐπῳδοί, τὰ ἀντίφωνα καὶ οἱ παραλληλισμοί, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄλον μυστήριον τῆς συλλαβικῆς μελωδίας;» (Ἴδε Hymnographie de l' Eglise Grecque, σελ. 34.) Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐρωτᾷ: «Διατί ἄρα γε ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πλὴν σπανίων ἐξαιρέσεων, ὁ συλλαβικὸς ῥυθμὸς; Ἐξάπαντος τοῦτο εἶχε γίνεσθαι διὰ λόγον σπουδαῖον.» Ταῦτα ὁ ἐμβριθῆς καρδινάλιος· ὁ δὲ σπουδαῖος τῶντι λό-

γος εἶναι, ὅτι ἐκάστου τῶν δαβιτικῶν μελῶν αἱ καμπαὶ ἐγένοντο οἱ μόνοι κανόνες τῆς προσῳδίας τῶν χριστιανικῶν νέων ὕμνων· ἐξ οὗ καὶ αἱ φαινόμεναι οἶναι ἀναλογίαι τῆς μετρικῆς αὐτῶν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, οἱ χριστιανικοὶ ὕμνοι συνετίθεντο ἐπὶ μελῶν ἐβραϊκῶν ἐπιβαλλόντων τὸν πρόσφορον αὐτοῖς συλλαβικὸν ῥυθμόν· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἑλληνικὴ μετρικὴ, ἀλλὰ μὴ στέργουσα παρὰ τὰ ἰδιάζοντα, ἢ, ὡς εἶπεν, συμφυῆ αὐτῇ μέλη, καθίστατο δυσῆμιος πρὸς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην, ἠναγκάσθησαν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνογράφοι νὰ τέμνωσι τὸν πεζὸν λόγον εἰς στιχάρια, ὑπέκοντα κατὰ ῥυθμόν ἀπλῶς συλλαβικὸν εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ δαβιτικοῦ μέλους. Ἄλλως δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ παραίτησις τῶν ἑλληνικῶν μέτρων, ὡσαύτως δὲ καὶ τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς σημειογραφίας. Ἄν δὲν παρηγκωνίσθη καὶ αὕτη ὡς ἀχρηστος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, διατί ἄλλα μὲν ἀρχαῖα χειρόγραφα φιλοσόφων, ποιητῶν, ῥητόρων, ἱστορικῶν διεσώθησαν, καίτοι ἐθνικά, ὡς χρήσιμα τοῖς διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας, τὰ δὲ μουσικά ἐγένοντο πάντα ἄφαντα;

Ἐρωτῶμεν τοὺς μουσικοδιδασκάλους, ἐρωτῶμεν τοὺς σκευοφύλακας τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας.

Οἱ ἱερομνήμονες δεικνύουσιν ἡμῖν τὰ πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἐν χρήσει, λέγοντες, — Αὐτὰ εἶναι· ἀλλὰ δὲν ἔχομεν. Αὕτη εἶναι ἡ μουσικὴ ὕλη, ἣν κέκτηται ἡ Ἐκκλησία· καὶ ἐπειδὴ ἄλλην δὲν ἔχει παρ' αὐτήν, αὕτη εἶναι ἡ πάτριος.

— Τί λέγετε! ἀλλὰ ποῦ οἱ χαρακτῆρες οἱ πιστοποιοῦντες αὐτὴν ὡς τὴν πάτριον; Γὰρ διφθέρας ἐκεῖνας θέλομεν.

— Δὲν σώζονται.

— Ναί, δυστυχῶς· ἀλλ' ἐξάπαντος θὰ ἐσώζοντο ἐν ἀντιγράφοις, ἂν ἡ Ἐκκλησία εἶχε ποτὲ μεταχειρισθῇ τὰ ἐν αὐταῖς. Δὲν ζητοῦμεν ὅσα εἶχον γράψει οἱ εἰδωλολάτραι ἡμῶν πρόγονοι ἀμυνόμενοι ἐν ἀπογνώσει κατὰ τῆς νέας θρησκείας· (καὶ βεβαίως εἶχον γράψει πολλὰ, ἐξαφανισθέντα ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν ἀπογόνων ὡς βλάσφημοι) ἢ περιέργεια ἡμῶν ὀλίγον ἀλγεῖ ἐκ τῆς ἀπωλείας ταύτης, διότι σήμερον εἴμεθα χριστιανοί· ἀλλὰ τὸ ἡμῖς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, αἱ μουσικαὶ διφθέραι, τί ἔγειναν;

Τούτων οὐδεμία, φεῦ! διέφυγε τῶν εὐσεβῶν τὴν πυρᾶν, ἢ τὴν λεάντειραν πέτραν. Πῶς οὐδαμοῦ εὐρέθη τοιαύτη τις σελίς ἐν τοῖς ἱεροῖς σκευοφυλακείοις; Πῶς ἐν ἐρμαρίῳ τινὶ κωνιορτώδει καὶ ὑγρῷ τῶν μοναστηριακῶν βιβλιοθηκῶν οὐδέποτε ἀνεκαλύφθη τοιοῦτό τι ῥάκος περιφίλητον, σεσηπὸς, ἔστω, σκωληκόβροτον ἢ ἡμίφλεκτον, ἐν οὐδεμίᾳ μονῇ, ἐν οὐδενὶ ἀναχωρητηρίῳ; Τέλος, ἐν τίνι παλαιᾷ μουσικῇ βίβλῳ τῆς Ἐκκλησίας συνεχίζεται ἡ παράδοσις τῶν γνησίων τεχνικῶν ὄρων τῶν Ἑλλήνων; Καὶ διατί αἱ μετωνυμῖαι τῶν ὄρων τούτων, ἂν τὰ αὐτὰ ἐκείνων παρεδόθησαν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἱεροφαιτῶν; Τὰ ἐθνικά μέλη δὲν ἐκοίνουν τὴν χριστιανικὴν λατρείαν, καὶ οἱ τεχνικοὶ

δροι τῶν μελῶν τούτων ἐκοίνου ἀυτήν;

Αὕτη ἡ παντελής σιωπὴ εἶναι ἀρνητικὴ μαρτυρία· εἶναι τρανωτάτη ἀπόδειξις, ὅτι ἡ Ἐκκλησία οὐδαμῶς ἐποίησατο χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς μελωδίας, παρρησία τοῦλάχιστον, ὡς χειραγωγούσης εἰς τὸν ἐθνισμόν, ἤτοι εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, τῆς ὁποίας ἦτο ἰδία φωνή· ὅτι, κατὰ συνέπειαν, ἐθεωρήθησαν ὑπὸ μὲν τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκκλησιαστικῶν πατέρων ὡς ἀπαράδεκτοι, ὑπὸ δὲ τῶν μεταγενεστέρων ὡς πάντῃ ἀχρηστοὶ οἱ γρίφοι ἐκείνοι τῶν διφθερῶν τῆς εἰδωλολατρικῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν ὀρφικῶν παλιμψήστων ἐγράφοντο τροπάρια διὰ σημειογραφίας ἰδιαζούσης εἰς αὐτά. Ὡραία καὶ τοῦτο ἐνδειξίς διαδοχῆς πραγμάτων ἑλληνικῶν ἐν τῷ χριστιανισμῷ! Αἱ αὐταὶ ἐκεῖναι μουσικαὶ διφθεραὶ λειανόμεναι, μὴ δὲν ἐπλήρουν πάλιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὴν αὐτὴν χρείαν, ἣν καὶ ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ναοῖς; Μουσικὴν εἶχον ἐπ' αὐτῶν γεγραμμένην οἱ Ἕλληνας, εἰδωλολάτραι ὄντες, μουσικὴν καὶ χριστιανίσαντες. Πρόδηλος ἄρα ἡ προγονικὴ παράδοσις.

Ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει ὅτι ἐκ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἑλληνικῶν μουσικῶν χαρακτήρων ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐζημιώθημεν ἀνεπανόρθωτον ζημίαν. Καθ' ἃν καιρὸν ἐναυάγει ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, ἡ Ἐκκλησία ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἄλλη κιβωτὸς τοῦ Νῶε πρὸς τὰς ἑλληνικὰς καλὰς τέχνας ἐν γένει· ἀλλ' ὁ χριστιανισμὸς ἀφώ-

ρισεν αὐτὰς, ὡς τὰς ἀμαρτίας ἐξ ὧν ὁ κατακλυσμὸς. Ἐχειραγωγῶν, ἔλεγεν, εἰς τὰ εἰδῶλα. Ἦνοιξε λοιπὸν τὸ παράθυρον εἰς τὴν περιστερὰν, ἣς τὸν τρυσμὸν ἐθεώρησεν ὡς ἀνηπενθῆ καὶ ἀχολον, καὶ τὸ ἐκλείσεν εἰς τὴν ἀηδόνα. Τίς δ' ἐτόλμα τότε νὰ εἴπῃ εἰς τοὺς πατέρας ἐκείνους, ἀφυλάξατε, ἐγκρυφιάσατε τοῦλάχιστον· διατί καταστρέφετε οὕτω; διατί ἐξαλείφετε; Ἐλεύσεται ἡμέρα, ὅτε ταῦτα πάντα μέλλει ν' ἀναζητήσῃ παρ' ὑμῶν αὐτὸ ὑμῶν τὸ ἔθνος «ἀναστησόμενον ἐκ νεκρῶν πάλιν διὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως.» Ἄλλ' ὅτι λέγει σύγχρονός τις γάλλος συγγραφεὺς περὶ τῶν Ἑβραίων, ὅτι «βεβαιότατα οἱ τοῦ ἰουδαϊσμοῦ ἡγέται οὐδὲν ἔπραξαν ὅπως σώσωσι τῆς λήθης πᾶν ὅ,τι ἐφάνη αὐτοῖς ἀντιβαῖνον προδήλως πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὸν νόμον τῆς ἐποχῆς των»¹, αὐτὸ τοῦτο εἰρείσθω καὶ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκείνων πατέρων, φοβουμένων μήποτε, κατὰ τὸν Ὀριγένην «τὸ μέλι τῶν Ἑλληνίδων Μουσῶν διαφθείρῃ τὰς χριστιανικὰς ψυχάς.»

Θέλετε νὰ γίνωμεν πρὸς στιγμὴν αὐτόπται μάρτυρες τῆς λύσεως μεθ' ἧς ἐξηφανίζοντο ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῶν πρώτων ἑκατονταετηρίδων τὰ ἔργα τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἂν ἐζῶμεν κατ' αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅτε ἡ ἐθνικὴ θρησκεία ἀπέδιδε τὴν ἐσχάτην πνοήν;

¹ Naubourg, Recueil de Chants religieux et popul. des Israël. σελ. 187.

Ἔλθετε σήμερον εἰς Ἀθήνας, καὶ μεταβῶμεν πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου ἀπὸ δύο ἡδὴ ἐτῶν ἀνασκάπτονται ὑπὸ τῆς ἀξιοφιλήτου καὶ ἀξιοπροστατεύτου Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας τὰ χώματα ὅσα δυοκαίδεκα αἰῶνες ἐπέστρωσαν μεταξὺ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ ᾠδείου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ.

Ἡ σκαπάνη δάκνει, τὸ πτύον μεταίρει καὶ ἡ σατίνη ἀποκομίζει γῆν μετὰ κεράμων καὶ χαλικίων. Ὁ ὀφθαλμὸς προσέχει ὡς εἰς ἀνόρουξιν νεκροῦ συγγενοῦς πολυχλαύστου, ἀνησυχεῖ δὲ ἡ ψυχὴ μήπου ὁ σίδηρος προσκόψῃ αἴφνης κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἢ τοῦ στέρνου. Ἰδοὺ ἀναδύεται κτίριόν τι ἐρειπωμένον· εἶναι ναὸς χριστιανικὸς. Ἀνακαλύπτονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ τοῦ ναοῦ τούτου τοῖχοι, τὸ ἱερόν· ἡ στήλη τῆς ἀγίας τραπέζης κολοβή, τὸ ἔδαφος, ὁ πρόναος, ἡ αὐλὴ, οἱ τάφοι, ἐνθαπλήθος ἀνθρωπίνων ὀστέων. Ἄπαντες οἱ σκελετοὶ κατάκεινται ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ τάφοι οὐδεμίαν φέρουσιν ἐπιγραφὴν ἢ χρονολογίαν, πλὴν ἑνός· ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ διαφωτισθῶμεν ἐπαρκῶς, ἐπειδὴ τὸ ἐν αὐτῷ, οὐχὶ δ' ἐπ' αὐτοῦ, εὑρεθὲν ἐπιτύμβιον, «† Οἰκητήριον Ἑλλαδίου Μαγί(οὔτω)ρου ἄμα Χιόνης» δὲν φαίνεται ἀνήκον εἰς τοῦτον τὸν τάφον, ἀλλὰ μετακομισθὲν ἐξ ἄλλου τοιοῦτου χριστιανικοῦ. Εἶναι δὲ κεχαραγμένη ἢ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐπὶ Ἑρμοῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, Ἑρμοῦ ἀποτετμημένην ἔχοντος τὴν κεφαλὴν.

Ὅπως δὴποτε, τὰ ὀνόματα Ἑλλάδιος καὶ Χιόνης μαρτυροῦσὶ πως ὅτι ἀνάγονται εἰς χριστιανοὺς χρόνων ἐγγυτάτων τῆς εἰδωλολατρίας.

Οἱ σωζόμενοι τοῖχοι τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ἧς μάρτην ἀνεζητήθη τὸ ὄνομα καὶ ἡ χρονολογία ἐν τοῖς ἀνευρεθεῖσιν ἐγκαινίοις ἢ ἀλλαχόσε, τὸ ἔδαφος, τὰ παραρτήματα, τὰ μνήματα, ἐκτίσθησαν προδήλως ἐξ ὑλικοῦ ἀφαιρεθέντος ἀπὸ ναοῦ ἢ ναῶν ἐθνικῶν καὶ κατατηθέντος κατὰ τὴν χρείαν τῶν χριστιανῶν κτιτόρων. Τινὰ τῶν μαρμάρων φέρουσιν ἀρχαίας ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς πάσης ἐποχῆς, ἐστραμμένας ὅμως ἐπίτηδες ἐν παραβύστω· πλείστοι δὲ τῶν λίθων τοῦ χριστιανικοῦ κτιρίου εἶναι τμήματα στηλῶν, στυλοβατῶν, κιονοκράνων, γείσων, κοχλιῶν, ἀγαλμάτων, ἀναγλύφων καὶ βάσεων ἀμφοτέρων τούτων. Ἐξάπαντος ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη ὅτε ἅπαντα τὰ ἐθνικὰ ἱερά εἶχον ἀπομείνει λεία τῶν χριστιανῶν, τελείως κατισχυσάντων, καὶ μηδενὸς εἰδωλολάτρου ἀπολειπομένου πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τῆς ἐλευθέρως σκυλεύσεως. Ὡστε τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἀρχαία τεχνουργήματα, τὰ οὕτως ἠδικημένα, παρακαλοῦσι τὴν σκαπάνην νὰ προχωρήσῃ καὶ εἰς τὰ θεμέλια αὐτά, μέχρις οὗ διακριθῇ τὸ φυσικὸν ἔδαφος.

Ὡ τῆς ἀναλγησίας, τῆς τυφλότητος, τῆς ἐσχάτης ἀμαθείας! Ἀνακαλύπτονται φύρδην μίγδην αὐτόθι ἐγκεκτισμένα ἀναρίθμητα μαρμάρια θραύσματα ἔργων παντοίας τέχνης,

στερρῶς συγκεκολλημένα διὰ τῆς λιθοκόλλας τῶν τοιχοποιῶν, ἀποκτησάσης τοῦ μαρμάρου αὐτοῦ τὴν σκληρότητα. Ἔστι μάλιστα ὅπου ἡ λιθοκόλλα δάκνει τὸ μάρμαρον σκληρότερον ἢ αὐτὸ ἐκείνην. Μέλη πάμπολλα ἠκρωτηριασμένα, κεφαλαὶ ὧν οὐδεμίαν σῶα, ἐνδύματα κατατετμημένα εἰς σχίζας. Ἡ σφύρα κατεφέρετο κατὰ τῆς ῥινὸς πρῶτον ὡς εὐθραυστοτέρας, καὶ ὡς καθισταμένου ἀμέσως τοῦ ἱεροῦ προσώπου δυσειδοῦς καὶ γελοίου ἐκ τῆς ἐλλείψεως, ἔπειτα δὲ κατὰ τῆς κεφαλῆς, ἵνα αὕτη ἀποσπασθῆ ἐκ τοῦ κορμοῦ, ἀκολούθως ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν, καὶ τέλος ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῶν πολυπτύχων φορεμάτων, κατὰ τὴν χρεῖαν τοῦ κτίστου. Εὐρέθησαν ὠραῖαι κεφαλαί, τεθειμέναι δίκην παραγεμισμάτων ὑπὸ πλάκας ἐστρωμένας εἰς τὸ ἔδαφος. Ἀνεσκάφησαν πλεῖστα ἀνάγλυφα κάλλιστα παριστῶντα τὸν Ἀσκληπιὸν μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἰγείας καὶ προσκυνητῶν, ἅπαντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σφυροκοπημένα. Αἱ ὄψεις τινῶν ἐξ αὐτῶν ἐσμилεύθησαν οὕτως, ὥστε νὰ ἐξαφανισθῶσι καὶ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς κοιναὶ πλάκες ἐπιτύμβιοι, ὧν ἡ κακωθεῖσα ἐπιφάνεια ἦτον ἐστραμμένη πρὸς τὸν ἐνταφιασμένον χριστιανόν· ἵνα μὴ δὲ πειράξωσιν αὐτὸν οἱ πρῶτον ἐπιγεγλυμμένοι δαίμονες, εἶχον ἐπισημειωθῆ ἐπ' αὐτῶν καὶ οὕτως ἠφανισμένων τρεῖς σταυροὶ, διὰ κοκκίνης βαφῆς διατηρηθείσης μέχρι σήμερον. Εἰς ἐπίμετρον τοῦ δλέθρου, τὰ συντρίμματα κατεσκορπίζοντο, ὥστε σπα-

νίως ἐκ τῶν ἀναγλύφων τούτων καὶ τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἀνευρέθησαν ἅπαντα τὰ μέρη καὶ συνηρμόσθησαν· φαίνεται δὲ ὅτι ἄπειρα ἐρρίφθησαν εἰς τὴν κάμινον τῆς ἀσθέστου δι' ἧς εἶχε κτισθῆ ὁ χριστιανικὸς ναός· καὶ, ὦ τοῦ ἀπελπιτοῦ! ἐκεῖ πλησίον εὐρέθη καὶ ἡ παμφάγος κάμιμος, ἧτις ἐχρησίμευεν εἰς τὸ ἔργον πίστεως (autre-la-fé) τοῦτο.

Οὕτως ἔργα, ἅτινα ἐφιλοτέχνησαν οἱ Φειδαί, οἱ Πραξιτέλεις μετὰ τῶν παιδῶν, οἱ Σκόπαι, οἱ Καλάμιδες, οἱ Δεινομένεις, οἱ Ἐνδοιοί, οἱ Ἀλκαμένεις, οἱ Λόχροι, οἱ Κριτίαι, οἱ Ἀντήνορες, ἐρρίπτοντο εἰς τὰ θεμέλια τῶν τοίχων, ἀφοῦ συνετριβόντο ἀναγγήτως, ἢ εἰς τὸ πῦρ, ἵνα μεταβληθῶσιν εἰς τίτανον ὡς αἱ ἀξεστόταται καὶ ἀχρειέσταται τῶν πετρῶν.

Καὶ λοιπὸν, τῶν ἀνασκαπτομένων ποδῶν, ἢ χειρῶν, ἢ προσώπων οὕτως ἠκρωτηριασμένων ἢ θεῶν, πρὶν ἢ καθαρισθῶσιν ἀπὸ τῶν χωμάτων ἢ τοῦ βορβόρου ἢ τῆς λιθοκόλλας, ἦτο ἐλεεινῆ. Ἐνόμιζες ἀναδυόμενα μέλη ἔχοντα ἐτι τὴν σάρκα· τοσοῦτον ἢ τελειότης τῆς τέχνης καὶ τὸ κάλλος τοῦ παρίου λίθου ἠπάτων τὴν ὄρασιν ἐκ πρώτου βλέμματος. — Ἰδοὺ μικρὸς ποῦς νηπίου· ὠρμάσο νὰ τὸν φιλήσῃς ἀφοῦ ἐξεπλύνετο. Ἰδοὺ ἡ κεφαλὴ νέας, θεᾶς τινος Ἰσως ἢ νύμφης· ὅποια χάρις εἰς τὴν κλίσιν τοῦ λαίμου! ὅποια δὲ ἀκμὴ εἰς τὰς παρειὰς καὶ τὰ χεῖλη! ὅποια ἐπιμέλεια εἰς τὴν τριχοστασίαν καὶ ἐπιτρηδείωσιν, καὶ ἀγλαΐα ὑπερπαρισιανῆ! Ἐνόμιζες ὅτι οἱ

ὄφθαλμοὶ τῆς ἐθεῶντο ἐν ἀπορίᾳ τοὺς ἀνασκάπτοντας· ὅτι οἶονεὶ δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν προσφερομένην αὐτῇ ἔγερσιν· ὅτι ἡμύνετο τοὺς περιστώτας ἡμᾶς, κλίνουσα ἐπιχαρίτως ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς, ὑπὸ φόβου μὴ πάλιν σφύρα τις κατενεχθῆ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς, ὡς ὅτε ἀπεσπᾶσθη ἀπὸ τοῦ λοιποῦ σώματος· καὶ ὅτι ἦτον ἀμφιγνοοῦσα, ἐπειδὴ, ἐνῶ περιέμενε καὶ ἐξ ἡμῶν τοὺς σαρκασμοὺς, ἢ τὰ ἐμβριμήματα τῶν θαψάντων αὐτὴν πρὸ δώδεκα ἢ δεκατριῶν αἰῶνων, ἔβλεπε πρόσωπα παράδοξον μὲν φέροντα ἱματισμὸν, ἀόργητα δὲ· συμπαθῆ μάλιστα. Μεταξὺ τῶν περιστώτων ἦσαν καὶ ἀγαθοὶ ἱερεῖς. Ὅποια μεταβολὴ καιρῶν!

Τὴν ἐνίψαμεν ὡσάν νύμφην. Τῇ ἀπεμάξαμεν τὰς ὕβρεις τοῦ χρόνου ἀπὸ τοῦ κοίλου τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἀπὸ τῶν γωνιῶν τῶν χειλέων. Τὴν ἐπληρέσαμεν, τὴν ἐθαυμάσαμεν, καὶ ἀποθέσαντες αὐτὴν μετὰ στοργῆς εἰς τὴν ὠλένην ἑνὸς τῶν ἐργατῶν, ἐστείλαμεν νὰ καταταχθῆ εἰς τὰ τῶν ἀτικῶν Μουσειῶν κειμήλια.

Εὐρέθησαν χεῖρες, ὧν θὰ ἐπεθύμεις νὰ ἐπετίθεντο οἱ καλοὶ δάκτυλοι ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν σου, κλειομένων εἰς τὴν ζωὴν· ὄνυχες, οὐς σ' ἤρχετο πόθος νὰ πείσῃς ὡς ἐπὶ ζώσης σαρκός· ὦτα πρὸς ἅτινα κύψας νὰ εἶπῃς «ἔγρεο»· ἡδίστα χεῖλη ζώηρυτα, οἶονεὶ ἀποκοπέντα ἐπὶ ἱλαρότητος καὶ ἐν ἱλαρότητι ἀπολιθθέντα.

Τοιαύτη ἀπαραδειγματίστος ἢ ὑπὲρ Χριστοῦ αὐταπάρνησις τοῦ Ἑλληνι-

κοῦ ἔθνους. Καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Λιβάνιος ἔγραφε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδοσίον. — «Θέουσιν ἐφ' ἱερὰ ξύλα φέροντες καὶ λίθους καὶ σίδηρον, οἱ δὲ καὶ ἀνευ τούτων χεῖρας καὶ πόδας· ἔπειτα μυτῶν λεία, καθαιρουμένων ὀροφῶν, κατασκαπτομένων τοίχων, κατασπωμένων ἀγαλμάτων, ἀνασπωμένων βωμῶν. Τοὺς ἱερεῖς δὲ, ἢ σιγᾶν, ἢ τεθνᾶναι δεῖ... Τολμᾶται μὲν εὖν κὰν ταῖς πόλεσι, τὸ πολὺ δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς... Λόγον ἀλλήλους ἀπαιτοῦσι τῶν εἰργασμένων, καὶ αἰσχύνῃ τὸ μὴ μάλιστα ἠδίκηκέναι... Οἱ φασὶ μὲν τοῖς ἱερεῖς πολεμεῖν, ἔστι δὲ οὗτος ὁ πόλεμος πόρος τῶν τὰ ὄντα τοῖς τάλαιπώροις ἀρπαζόντων, τὰ τε κείμενα αὐτοῖς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἃ τρέφουσιν... Τοῖς δὲ οὐκ ἀρκεῖ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ γῆν σφετερίζονται τὴν τοῦ δεινός, ἱερὰν εἶναι λέγοντες, καὶ πολλοὶ τῶν πατρῶων ἐστέρηνται δι' ὀνόματος οὐκ ἀληθοῦς. Ἐκ δὲ τῶν ἐτέρων τρυφῶσι κακῶν, οἱ τῶν πεινῆν ὡς φασὶ θεραπεύοντες Θεόν... Καὶ ἦν οὖν ἐλθόντες ὀδύρωνται λέγοντες ἃ ἠδίκηνται, οἱ ποιμένες (τῶν Χριστιανῶν) τοὺς μὲν ἐπᾶνεσαν, τοὺς δὲ ἀπῆλασαν, ὡς ἐν τῷ μὴ μεῖζω πεπονθέναι κεκερδακότας... Καὶ οὗτοι τοσοῦτω δὲ χρησιμώτεροι τῶν ἀδικούντων αὐτοῦς, ὅσῳ τῶν ἀργούντων οἱ ἐργαζόμενοι οἱ μὲν γὰρ ταῖς μελίτταις, οἱ δὲ τοῖς κηφήσιν εὐόικασιν... Μηδὲ τὸ χεῖρα μὲν ἀποκόπτειν ἀνθρώπου δεινὸν ἠγγόμεθα, πόλεων δὲ ὀφθαλμοῦς ἐξορύττειν μέτριον; Μηδ' ἐν μὲν τοῖς σεισμοῖς τὸ πίπτειν ὀδυ-

ρώμεθα, σεισμῶν δὲ οὐκ ὄντων οὐδὲ βλαπτόντων, αὐτοὶ τὸ κείνων ποιῶμεν ;» (1)

Ἄληθῶς, οὐδὲν ἄλλο ἔθνος παρὰ τὸ ἑλληνικὸν προσήνεγκεν ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ τηλικαύτας θυσίας, δι' αὐτὸν ἀποδιοπομπήσαν ὡς πράγματα ἐναγῆ καὶ γλυπτικὴν, καὶ ἀρχιτεκτονικὴν, καὶ μουσικὴν, καὶ ζωγραφικὴν, καὶ ποιητικὴν, καὶ τὸ τιμαλφέστατον πάντων, ἐθνότητα. «Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς,» κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Καὶ «οὐ τὴν μένουσαν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν» πόλιν.

ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑΣ

[Συνέχεια]

III

Ἐπονται οἱ Χαλδαῖοι, ὧν αἱ παρατηρήσεις εἰσὶ κατὰ ἐννεακαίδεκα αἰῶνας προγενέστεραι τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος νικητὴς εἰσῆλθεν εἰς Βαβυλῶνα (331 π. Χ.), οἱ Χαλδαῖοι τῷ ὑπέδαλον σειρὰν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων τῶν προκατόχων των, περιλαμβανουσῶν 1903 ἔτη, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀνερχομένων μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Νεμρώδ. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Καλλισθένης ἀπέστειλε ταύτας εἰς τὸν Ἀριστοτέλην. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ἐπίσης, ὅτι γνώσεις ἀρχαιότεραι ἀπωλέσθησαν· δεικνύει δὲ γῆνιν περιφέρειαν, ἧς τὸ μέτρον ἀναφέρεται εἰς τὸ κλίμα τῆς Ταρταρίας, χωρὶς νὰ λέγῃ τίνι τρόπῳ καὶ παρὰ τίνας ὑπελογίσθη, ἐνῶ τὰ Σινικὰ χρονικὰ ἐξηγοῦσι τὴν ἐργασίαν ταύτην, χωρὶς νὰ σημειῶσι τὸ ἀποτέλεσμα.

(1) Ἴδε Λιβάνιον «ὑπὲρ τῶν ἱερῶν».

Περίοδοι ἀπαιτοῦσαι πολλῶν αἰῶνων τὰς παρατηρήσεις, ὅπως ἐξευρεθῶσι καὶ ὑπολογισθῶσι, ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Χαλδαίοις. Ἐγίνωσκον οὗτοι τοὺς ἀρχαίους πλανήτας. Εἶχον ζωδιακὸν, διαιρούμενον εἰς δώδεκα ἀστερισμούς, καὶ σφαῖραν χρησιμεύουσαν ὡς πρωτότυπον πρὸς κατασκευὴν τῆς ἡμετέρας. Ἐδύνατο δὲ καὶ νὰ προλέγῃσι τὰς ἐκλείψεις. Ὁ Πτολεμαῖος μαρτυροῖ ὅτι ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων παρετήρουν οὗτοι τὰς ὑπὸ τὴν σελήνην ἐπισκιάσεις τῶν ἀστέρων, καὶ ὅτι εἶχον ἐν χρήσει τὰ ἡλιακὰ ὠρολόγια.

Ἐγίνωσκον τὴν περίφημον περίοδον, Σάρον καλουμένην, ἣν ἠσπάσθησαν οἱ Ἕλληνες. Αὕτη περιελάμβανε περὶ τὰ δεκαοκτὼ ἡλιακὰ ἔτη, δεκαπέντε ἡμέρας καὶ δεκά ὥρας. Ἡ ἀνανέωσις τῆς περιόδου ταύτης ἐπανῆγε τὰς ἐκλείψεις εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν εἶχον τάξιν ἐν τῇ προηγουμένῃ περιόδῳ. Οὗτος εἶναι ὁ κύκλος, ὃν ὁ Μένων κατέστησε γνωστὸν τοῖς Ἕλλησι, οὗ τούς ὑπολογισμούς οἱ Ἀθηναῖοι χρυσοῖς ἀνέγραψαν γράμμασι. Ὁ Bailly ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ περίοδος αὕτη ἐδιδάχθη τοῖς Χαλδαίοις ὑπὸ ἀρχαιότερων λαῶν. Ἀξίον παρατηρήσεως δ' εἶναι, ὅτι τὴν αὐτὴν περίοδον εἶχον καὶ οἱ Σῖναι, οἱ Ἰνδοὶ καὶ ἄλλοι λαοὶ λίαν ἀλλήλων ἀπομεμακρυσμένοι καὶ μηδὲνα ἔχοντες δεσμόν. Ἐν τούτοις κατὰ τοὺς πλείστους ἱστορικοὺς αἱ ὑπὸ τοῦ Τιγρεως καὶ τοῦ Εὐφράτου ἀρδευόμεναι εὐφοροὶ καὶ τερπναὶ πεδιάδες ἐγέναντο ἡ κοιτίς τῆς ἀστρονομίας.

Ὁ Ἀβραάμ γεννηθεὶς εἰς Οὐρ τῆς Χαλδαίας περὶ τὸ 2041 ἔτος πρὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἡ ἀφετηρία τῆς ἱστορίας τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ. Οὗτος διέγνω τὸν ἀληθῆ Θεόν, καὶ ἐδίωξεν ἀμειπτον βίον. Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ὑπῆρξε πάντοτε διά-

σημος ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Οἱ συμπατριῶται του Χαλδαῖοι ἐθεώρουν αὐτὸν ἕνα τῶν ἐπιφανεστέρων ἀστρονόμων.

Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὸ ὑψηλὸν τοῦτο χωρίον τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰωβ, ὅπερ δὲν εἶναι ξένον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀστρονομίας :

«Συνῆκας δὲ δεσμόν Πλειάδος, καὶ φραγμὸν Ὠρίωνος ἠνοίξας ;

» Ἡ διανοίξεις μαζουρῶθ ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ ἔσπερον ἐπὶ κόμης αὐτοῦ ἔξεις αὐτά ;

» Ἐπίσταται δὲ τροπὰς οὐρανοῦ, ἢ τὰ ὑπ' οὐρανὸν ὁμοθυμαδὸν γενόμενα ;

» Καλέσει δὲ νέφος φωνῆ, καὶ τρόμφῳ ὕδατος λάβρου ὑπακούσεται σου ;

» Ἀποστελεῖς δὲ κερκινύς καὶ πορεύσονται ; ἐροῦσι δέ σοι. Τί ἐστι ;

» Τίς δὲ ὁ ἀριθμῶν νέφη σοφίᾳ, οὐρανὸν δὲ εἰς γῆν ἔκλινε ;»

Πστεύεται, ὅτι ὁ Ἰωβ κατόκει ἐν Ἀραβίᾳ οὐκ μακρὰν τῶν μεθορίων τῆς Χαλδαίας κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα π. Χ.

«Ἡ ἀρχὴ τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων ἐξαφανίζεται ἐν τῇ σινοτικῇ τῶν αἰώνων», λέγει ὁ κ. Elie de Beaumont. Οἱ Χαλδαῖοι ἔκτοτε παρετήρουν τοὺς ἀστέρους καὶ εἶχον γνώσεις τινὰς τῶν διεπόντων τὰς κινήσεις αὐτῶν κανόνων. Πρὸ τρισχιλίων ἐτῶν αἱ ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις ἐπολλαπλασιάσθησαν ὑπερβαλλόντως, βαθμῆδον ἐξακριβοῦμεναι. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πορισμάτων αὐτῶν συνετάχθησαν πίνακες, κατὰ μικρὸν τελειοποιηθέντες, διὰ τῶν δοκίμων δύναται τις νὰ προσέπη τις ἐν ὀρισμένῳ χρόνῳ ἢ θέσει παντὸς ἀστέρος τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος· πρὸς δὲ τούτοις τὰ καλενδάρια καὶ τὰ ἡμερολόγια, ὧν ἡ ἀκρίβεια κατέστη παροιμιώδης.»

(ἀκολουθεῖ)

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

—
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΩΠ

Μετὰ βαθύτης θλίψεως ἀναγράφωμεν ἐν ταῖς στήλαις τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ τὸν θάνατον τοῦ παρ' ἡμῖν διακεκριμένου λογιῶν Κωνσταντίνου Πώπ, ἑνὸς τῶν ἐνεργωτέρων καὶ σπουδαιότερων μελῶν τοῦ ἡμετέρου φιλολογικοῦ συλλόγου καὶ μέλους τῆς εἰς τὴν σύνταξιν καὶ διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ ἐπιστατούσης ἐπιτροπῆς. Ὁ Κωνσταντῖνος Πώπ, καταναλώσας τὸν βίον αὐτοῦ ὁλόκληρον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ εὐδοκίμητας ὅσον ὀλίγοι παρ' ἡμῖν εἰς τὴν ἐλαφρὰν καλουμένην φιλολογορίαν διὰ τῆς ἀπαραιμίλλου αὐτοῦ χάριτος περὶ τὸ γράφειν καὶ τῆς σπανίας αὐτοῦ νοημοσύνης, ἀφῆκε δυστυχῶς ἀκαλλιέργητον τὴν χρηματικὴν αὐτοῦ περιουσίαν καὶ ἠναγκάσθη εἰς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν νὰ δεχθῆ τελευταῖον τὴν εὐτελεῆ καὶ ἀναξίαν τῆς διακεκριμένης αὐτοῦ μαθήσεως θέσιν τοῦ βιβλιοφύλακος παρὰ τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ!

Τοῦ Κ. Πώπ τὰ ἔργα κατέχουσι μίαν τῶν πρωτίστων θέσεων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ὁ δὲ εὐγενὴς καὶ ἐνάρετος βίος τοῦ δημοτικωτάτου καὶ γνωριμωτάτου τοῖς πᾶσι συγγραφέως εἶναι ἐν τῶν ὀλίγων ὑποδειγμάτων ὠραίου ἰδιωτικοῦ βίου. Ὁ ἡμέτερος σύλλογος βαρέως πενθεῖ τὴν ἀπώλειαν ἀνδρός, πολλὰς προσενηχόντος τῇ νέᾳ ἡμῶν φιλολογίᾳ ὑπηρεσίας, τὸ δὲ ἡμέτερον περιοδικὸν ἑνὸς τῶν σπουδαιότερων αὐτοῦ συντακτῶν.

ΠΟΙΚΙΛΙΑ

Ἐχθροί.

Ἐχεις, φίλε μου, ἐχθρούς ; — Προχώρει, μὴ σὲ μέλλει. Ἐὰν φράξῃσι τὴν ὁδὸν σου μὲ ἐμπόδια κάμε μίαν περιστροφὴν, ἐκ πληρῶν ἀείψοτε τὸ καθήκον σου εἰς τὸ πείσμα των. Ὁ μὴ ἔχων ἐχθρούς δὲν σημαίνει τίποτε, διότι ἡ ζύμη των εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἕλαστος μαλάσσει αὐτὸν κατὰ τὸ δοκοῦν. Ὁ φιλαλήθης, ὁ σκεπτόμενος καὶ ὁ λέγων τὴν γνώμην του, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ κάμῃ ἐχθρούς ὅπου αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ προσβάλλουσιν. Ἐὰν λαλήσῃ περὶ εἰλικρινείας, θέλει προσβάλλῃ τὸν βραδίουργον. Ἐὰν εἴπῃ τι κατὰ τῆς ἀκολασίας, ὁ λάγνος ἀνίσταται ὡς λέων ὀρυόμενος. Σὺ ὅμως ἀδιαφόρει περὶ τῶν ἐχθρῶν σου· πιστεύσον δ' ὅτι εἰσὶ τοσοῦτον ἀναγκαῖαι, ὅσον ὁ ἀήρ, ὃν ἀναπνέομεν, ὅπως διατηρῶμεν ἡμᾶς δραστηρίους καὶ προθύμους. Οἱ ἐχθροὶ ὁμοιάζουσιν σπινθῆρας τοὺς ὁποίους, ἐὰν δὲν φυσήσῃς, σβέννυνται μόνοι των. Ἐγε τοῦτο ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐὰν φιλονεικῆς μετ' αὐτῶν, τότε κάμνεις τὴν ἐπιθυμίαν των.

Ἡ ἀληθὴς ἀξία τῆς ψυχῆς φαίνεται τόσον ἐκ τῶν ἐλατηρίων τὰ ὅποια ἀποδίδει εἰς τὰς πράξεις τῶν ἄλλων, ὅσον ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς πράξεων.

Ὁ νέος, ὅστις δὲν βλέπει πρὸς τὰ ἄνω, βλέπει πρὸς τὰ κάτω· οὕτω πᾶς ὁ μὴ ἀνυψούμενος ἐκ τῶν ἐπιγείων, πέπτωται νὰ ἔρπῃ μεταξὺ αὐτῶν.

Ἀδιάφορον ἂν οἱ ἀληθεῖς Χριστιανοὶ ἀπέθανον ἢ ἐπνίγησαν ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ των

πρὸς τὸν οὐρανόν· ἐπὶ τέλους πάντες θὰ εὐρεθῶσι ἀσφαλῶς μετὰ τοῦ Ἁρνίου ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιών.

Οἱ εὐρισκόμενοι ἐπὶ ὑψηλῶν θέσεων ἐπιθυμοῦσι νὰ ἀνέλθωσιν εἰς ἔτι ὑψηλοτέρας· οἱ καθέξαντες ὅμως τὰς ὑψίστας πολλακίς ἀποβλέπουσι μετὰ λύπης εἰς τινὰ εὐχαριστοτέρην θέτην, ἢ ἀφῆκαν.

Ἐὰ πολυτιμώτατα πορίσματα εἶναι συχνάκις τὰ ἀπλούστατα.

«Οἱ μεγάλοι ἄνδρες,» — ἔλεγεν ὁ Θεμιστοκλῆς, — «εἶναι ὡς αἱ ἄρῆς, ὑπὸ τοὺς κλάδους τῶν ὑποίων πάντες ἐπιθυμοῦσι νὰ εὐρισκῶσι καταφύγιον ἐν καιρῷ τρικυμίας καὶ βροχῆς. Ἀλλ' ὅμως ὅταν πρόκηται νὰ διέλθωσιν ὠραίαν ἡμέραν ὑποκάτω αὐτῶν εὐχαριστοῦνται ἀποκόπτοντες τοὺς κλάδους καὶ τὸν φλοιὸν αὐτῶν!»

Δύο τινὰ εἶναι ἀναγκαῖα δι' ἀληθῆ διζῶν, δύναμις καὶ ἀγαθότης· τὸ πρῶτον ἄνευ τοῦ δευτέρου προξενεῖ τρόμον· τὸ δεῦτερον ἄνευ τοῦ πρώτου ἐμπνέει περιφρόνησιν· ἔνωσον ἀγαθότητα μετὰ δυνάμεως καὶ θέλεις ἔχει θαυμαστάς· πρόσθε δὲ δυνάμιν εἰς ἀγαθότητα καὶ θέλεις ἔχει φίλους. Πάντα τὰ θαύματα, τὰ ὅποια εἰργάσατο ὁ Ἰησοῦς, ἐδείκνυον τὴν ἀγοθότητ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ.

Ἄνωφελὴς εἶναι ἡ λατρεία, ἥτις περιορίζεται μόνον εἰς δεήσεις.

Τινὲς τῶν χορδῶν τῆς καρδίας δὲν θίγονται ὑπὸ τῆς εὐημερίας.

ΠΟΙΗΣΕΙΣ

ΤΟ ΨΥΧΟΣΑΒΒΑΤΟΝ

Ἦτο τὸ ψυχосάββατον καὶ ἦτο ἀνοιγμένη
Ἀπὸ τὸν Παντοδύναμον τοῦ οὐρανοῦ ἡ πύλη.
Καὶ πᾶσα τότε εὐσεβῆς ψυχὴ κατερχομένη
Ἐζήτηε ὅ,τι εἰς τὴν γῆν ὅ,τι ποτὲ ἐφίλει
Καὶ ἔβλεπε μετὰ σπουδῆς· εἰς νύκτα μίαν μόνον
Θὰ ἀνεπόλει κ' ἔβλεπε ζωὴν τοσοῦτων χρόνων . . .

Εἰς τοῦ βουνοῦ τοὺς πρόποδας πρὸ χρόνων εἶχον σκάψει
Ἐν μνημα, κ' ἐν πολὺκλαυστον καὶ πονεμένον σῶμα
Μίαν αὐγὴν οἱ χωρικοὶ θρηνοῦντες εἶχον θάψει.
Ἄλλ' ἡ βροχὴ, ὁ ἄνεμος ἐσάρωσαν τὸ χῶμα·
Κ' ἐφάνη πάλιν ὁ νεκρὸς εἰς τῆς ζωῆς τὰς θύρας
Κ' ἐφάνη κρῦος σκελετὸς μ' ἐσταυρωμένας χεῖρας.

Μία ψυχὴ μετὰ χαρᾶς κατέλιπε τὰ ὕψη·
Ἄλλ' ὅταν ἔστη πρὸ αὐτοῦ τοῦ ἀνοιχθέντος τάφου
Καὶ εἶδε κρῦον σκελετόν, ἐδάκρυσεν κ' ἐν θλίψει
Τὴν χεῖρά της ἐστήριξεν ἐπὶ ψυχροῦ κροτάφου
Καὶ βλέπουσα τὴν φυλακὴν εἰς ἣν ἦτο κλεισμένη,
Τόσον καιρὸν, ἐστέναξε καὶ εἶπε τεθλιμμένη :

«Σὺ εἶσαι, σὺ ὁ σύντροφος τῶσων ὠραίων χρόνων,
» Τῶσων ὀνείρων μαγικῶν καὶ χαρωπῶν ἐλπίδων ;
» Σὺ τὸν ὅποιον ἄφησα μὲ τόσον τότε πόνον,
Ἵνα ἐν τέλει αἰσθανθῶ καὶ ἴδω ὅ,τι εἶδον ;

- » Εἶχον τὴν ἄδειαν πρὶν ἢ εἰς οὐρανοὺς ἀνέλθω
 » Τρεῖς νύκτας μὲ τὸν ἄγγελον τὴν γῆν νὰ περιέλθω.
- » Ἦσαν ξηρὰ τὰ χεῖλη μου, στεγνοὶ οἱ ὀφθαλμοί μου,
 » Καὶ εἰς τὸ πρῶτον βῆμά μου ἐθόλωσεν τὸ φῶς μου.
 » Ἐν δάκρυ ἐχρειαζέτο ἡ φίλου ἡ γνωρίμου
 » Ὑπὲρ ἐμοῦ νὰ ἔρρεεν ἀπὸ τοῦ πλάνου κόσμου.
 » ὦ! σὺ, νοεῖς ποῦ ἔτρεξα· φεῦ! ἤλπιστα ἡ φίλη
 » Πῶς θὰ δροσίση κἂν νεκρᾶ τοῦ ἔραστοῦ τὰ χεῖλη!
- » Εἰσῆλθον μὲ τὸν ἄγγελον κ' ἐστάθην πρὸ τῆς θύρας·
 » Δειλὴ καὶ ἀναυδος ἐγὼ ἐκειῖθεν τότε εἶδον
 » Τὸν λατρευθέντα δῆμιον· ἐσταύρωσα τὰς χεῖρας
 » Κι' ἀνέμενον τὸ δάκρυ τῆς ἀλλ' οἴμοι! τῶν ἐλπίδων
 » Ἐφεύσθην μὲ ἠτένισε καὶ δὲν συνεκινήθη
 » Κ' ἡ κόρη, ἦν ἐλάτρευσα ἐν δάκρυ μοι ἠρνήθη!
- » ὦ σύντροφε τόσῃς ζωῆς καὶ τότε σ' ἐνθυμήθην.
 » Ἄλλ' ὁ καλὸς μου ἄγγελος μοὶ ἔνευσε ἡρέμα
 » Καὶ ἤνοιξε τὰς πτέρυγας· κ' ἐγὼ τὸν ἐμιμήθην.
 » Πλὴν φεύγουσα ἐν ἔρριψα ἐπὶ τοῦ κόσμου βλέμμα
 » Καὶ εἶδον πῶς ὑπνώττομεν βαθέως ὄσω ζῶμεν
 » Καὶ ὅτι ἐγειρόμεθα ὀπότεν τελευτῶμεν! . . . »